978-973-0-35488-1

in memoriam GERNOT NUSSBÄCHER

ARHIVELE STATULUI

in memoriam
GERNOT NUSSBÄCHER

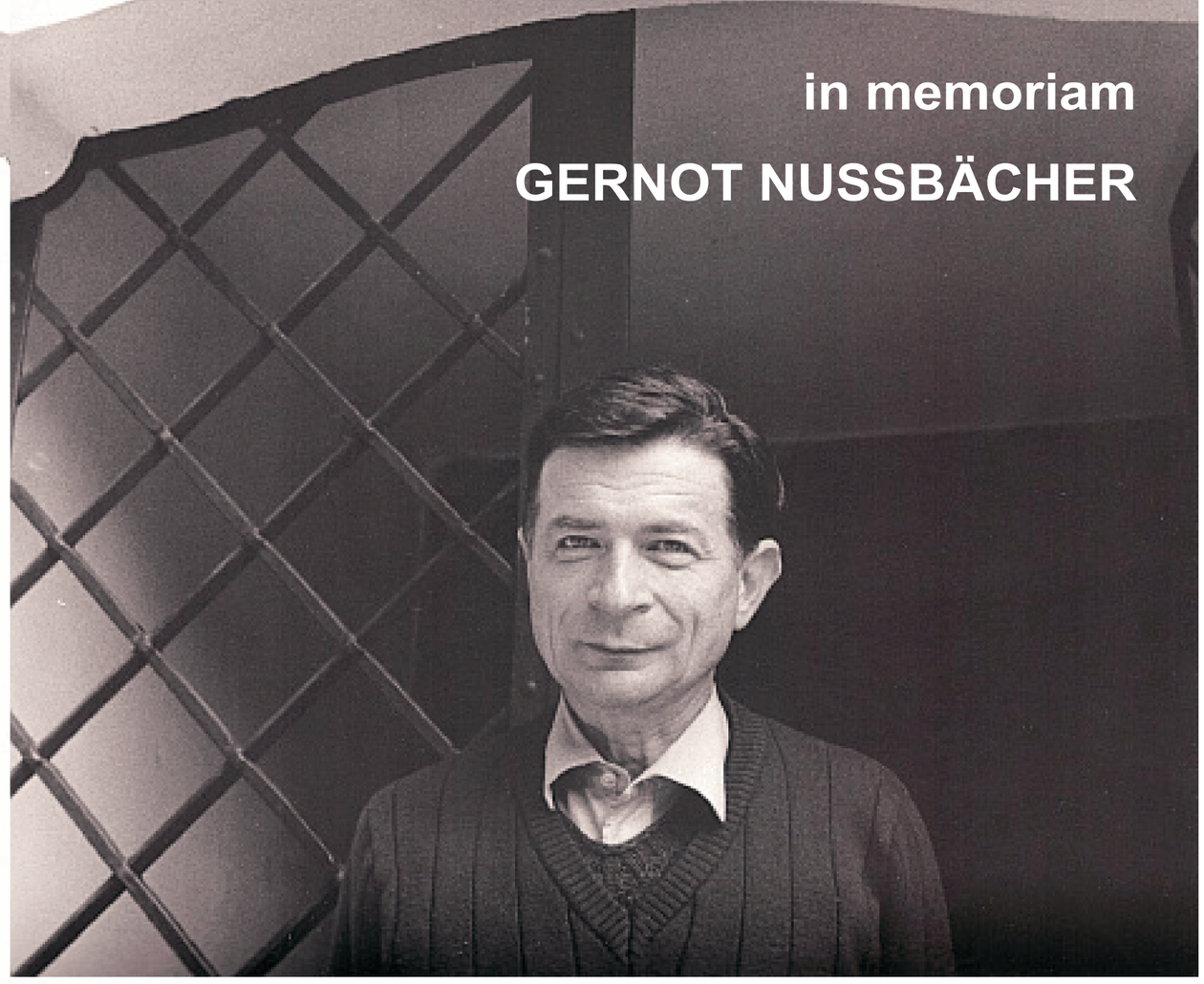

IN MEMORIAM

GERNOT NUSSBÄCHER

Corectură: Ruxandra Nazare, Cristina Palaș
Tehnoredactare, prepress și copertă: Cristina Palaș

© 2021 **Biblioteca Județeană „George Barițiu" Brașov**
B-dul Eroilor nr. 33-35
500036 Brașov
România

ISBN 978-973-0-35488-1

Biblioteca Județeană „George Barițiu” Brașov

IN MEMORIAM

GERNOT NUSSBÄCHER

coordonator:

dr. Ruxandra Nazare

Brașov

2021

Sumar

Cuvânt-înainte // dr. **Daniel Nazare** 7

PERSONALIA

Autobiografie **Gernot Nussbächer** (ro.) 11

Begräbnis-Biographie **Gernot Nussbächer** (germ.) 15

Gernot Nussbächer – Schiță genealogică ilustrată // **Peter Simon** 19

Conversație cu Gernot Nussbächer // **Christel Wollmann-Fiedler** 31

Ultimul interviu cu Gernot Nussbächer // **Steluța Pestrea Suciu** 47

PROFESIONISTUL

Gernot Nussbächer – arhivist şi paleograf // **Elisabeta Marin** 53

Despre Gernot Nussbächer – arhivistul, cel pe care l-am cunoscut // dr. **Bogdan-Florin Popovici** 69

Gernot Nussbächer şi Arhiva Bisericii Negre – O poveste neliniară // **Thomas Șindilariu** 75

Gernot Nussbächer şi istoriografia antitrinitarismului din Transilvania // dr. **Edith Szegedi** 81

Gernot Nussbächer – editor de documente // dr. **Alexandru Ștefan** 89

Prin cetatea Braşovului cu Gernot Nussbächer // **Aurelian Stroe** 97

AMINTIRI ȘI EVOCĂRI

In memoriam Gernot Nussbächer (ro.) // **Dieter Drotleff** 103

In memoriam Gernot Nussbächer (germ.) // **Dieter Drotleff** 107

22 august 2019 - Ar fi împlinit 80 de ani // **Dieter Drotleff** 111

Stilles Glück im Musenstübchen am Kirchhof in Kronstadt
– Erinnerungen an Gernot Nussbächer // **Frank-Michael Rommert** 113

Fericire tăcută în prezența muzelor din curtea bisericii din Braşov.
Amintiri despre Gernot Nussbächer // **Frank-Michael Rommert** 117

Amintiri despre Gernot Nussbächer // **Wolfgang Wittstock** 121

Gernot Nussbächer şi Editura Aldus Braşov // **Astrid Hermel** 125

Câteva amintiri despre Gernot Nussbächer // dr. **Valer Rus** 127

Cu recunoștință despre Gernot Nussbächer // dr. **Șarolta Solcan** 131

Spre amintire. Rânduri despre Gernot // **Eckardt Schlandt** 133

Un om pentru oameni // **Ioana Căpățînă** 135

Gernot Nussbächer. Crâmpeie de amintiri // **Elena Dimitriu** 137

Cuvânt-înainte

dr. Daniel Nazare

Sumarul acestui volum este unul consistent, cu articole ce ne oferă o perspectivă deosebit de interesantă asupra vieții și operei lui Gernot Nussbächer. Primul dintre capitole, PERSONALIA, conține mai multe articole, iar primul dintre acestea, *Autobiografie*, are și varianta originală, în limba germană, și varianta românească, tradusă de Ioana Căpățînă. Urmează *Gernot Nussbächer – Schiță genealogică ilustrată* de Peter Simon, unul dintre cele mai interesante articole din volum, cu o iconografie spectaculoasă, din care aflăm amănunte interesante despre familia arhivistului. *Conversație cu Gernot Nussbächer* de Christel Wollmann-Fiedler ne oferă surpriza de a-l vedea pe Gernot cum gândește și care sunt valorile la care se raportează, iar *Ultimul interviu cu Gernot Nussbächer* de Steluța Pestrea Suciu a fost publicat în revista „Astra. Literatură, arte și idei" și merită să fie reluat și în volum.

Un alt capitol, PROFESIONISTUL, se deschide cu un amplu articol, *Gernot Nussbächer – arhivist și paleograf*, de Elisabeta Marin, cea care i-a fost alături patru decenii în calitate de colegă la arhive, materialul fiind însoțit de o amplă colecție de imagini. Capitolul continuă cu *Despre Gernot Nussbächer – arhivistul, cel pe care l-am cunoscut* de dr. Bogdan-Florin Popovici, actualul conducător al Arhivelor brașovene și cel alături de care, împreună și cu Ruxandra Nazare, am îngrijit acum 17 ani un volum omagial. Articolul este plin de sensibilitate și, personal, îl consider printre cele mai reușite care s-au scris despre arhivistul brașovean. Urmează *Gernot Nussbächer și Arhiva Bisericii Negre – O poveste neliniară* de Thomas Șindilariu, un alt apropiat, de această dată de la Arhiva Bisericii Negre, unde Gernot a fost un asiduu cercetător. Articolul *Gernot Nussbächer și istoriografia antitrinitarismului din Transilvania* de dr. Edith Szegedi reprezintă o contribuție științifică valoroasă, reputata cercetătoare fiind prezentă și în volumul omagial din 2004. Un articol la fel de valoros, *Gernot Nussbächer – editor de documente* de dr. Alexandru Ștefan, ce surprinde admirabil această parte a activității, una dificilă, cronofagă și care necesită acumulări de decenii. *Prin cetatea Brașovului cu Gernot Nussbächer* de Aurelian Stroe ne dezvăluie câteva amintiri memorabile, în care Gernot apare în tot ce are uman, firesc, spontan și demn de consemnat.

Ultimul dintre capitole, AMINTIRI ȘI EVOCĂRI, are cei mai mulți contributori și se deschide cu *In memoriam Gernot Nussbächer* de Dieter Drotleff, articol redat și în limba germană. Aceluiași autor îi aparține și următoarea contribuție – *22 august 2019. Ar fi împlinit 80 de ani*, renumitul om de presă

brașovean cunoscând foarte bine activitatea publicistică a lui Gernot. Un articol redat și în germană și în română este *Fericire tăcută în prezența muzelor din curtea bisericii din Brașov. Amintiri despre Gernot Nussbächer* de Frank-Michael Rommert, cu episoade ce conturează imaginea lui Gernot așa cum a fost văzut de autor. *Amintiri despre Gernot Nussbächer* de Wolfgang Wittstock surprinde personalitatea istoricului brașovean cum a fost cunoscută de primul președinte al Forumului Germanilor din România. *Gernot Nussbächer și Editura Aldus Brașov* de Astrid Hermel evidențiază o colaborare lungă și fructuoasă, cu zeci de titluri ce îl au ca semnatar pe Gernot. *Câteva amintiri despre Gernot Nussbächer* de dr. Valer Rus, directorul Muzeului Casa Mureșenilor din Brașov, ne dezvăluie colaborarea istoricului cu muzeul, după ce s-a pensionat de la Arhive, articolul punctând câtă nevoie de specialiști de talia lui Gernot este oriunde se dorește performanță. Urmează *Cu recunoștință despre Gernot Nussbächer* de prof. univ. dr. habil. Șarolta Solcan, profesoara universității bucureștene având cuvinte de gratitudine și admirație pentru un brașovean cu care ne putem cu adevărat mândri. *Spre amintire. Rânduri despre Gernot* de Eckardt Schlandt sunt rânduri în care organistul brașovean îl surprinde admirabil, cu sensibilitate, pe omul Gernot. *Un om pentru oameni* de Ioana Căpățînă este un material scris de una dintre cele mai apropiate colaboratoare, în prezent colega noastră la Biblioteca Județeană, dar care evocă colaborarea cu Gernot mai ales la Biserica Neagră. Capitolul și volumul se încheie cu o evocare deosebit de interesantă – *Gernot Nussbächer. Crâmpeie de amintiri* –, ce surprinde exilul lui Gernot la bibliotecă, în ultimii ani ai comunismului, fosta noastră colegă Elena Dimitriu fiind un referențial de neocolit pentru acea perioadă.

Se spune despre o persoană că influențează și își lasă amprenta asupra multor semeni. Gernot Nussbächer a făcut parte din rândul celor atenți la cei din jur, care a construit și a atras în jurul său diferite persoane, pe care a căutat să le ajute, a fost mereu săritor, observând, făcând sugestii, aflând de la fiecare câte ceva, perfecționându-se și completând. A fost un arhivist care era mereu în căutarea informațiilor, ce culegea date oricât de neînsemnate păreau, fiindcă avea viziune și cunoștea locul fiecărui detaliu în ansamblu. Volumul de față, cu contribuții felurite și mozaicate, are rostul unei oglinzi ce reflectă personalitatea sa, fiecare contribuție adăugând amănunte relevante și revelatoare. Ne-am dorit ca prin această antologie să aducem un pios omagiu celui ce a fost Gernot Nussbächer, a cărui memorie încercăm să o păstrăm astfel vie și să reconstituim biografia sa, intelectuală și umană.

I. PERSONALIA

„Spre seară intră tânărul arhivar.
Pentru prima dată remarcai că avea o statură neobișnuit de mică,
atât de mică, încât nu trebui să se aplece când trecu pragul ușii scunde.
Am aflat mai apoi că toate cunoștințele sale cu privire la istoria orașului său natal le datora staturii sale –
căci putea să se strecoare prin turnuri, prin fortificații, prin bastioane, prin nișe, prin culoare secrete
și prin spărturi, prin orice crăpătură a zidurilor construcțiilor medievale,
ceea ce-i permisese să facă în felul acesta o serie de descoperiri senzaționale, ba chiar se zicea că-și petrecuse
mai multe zile din viață în întunecimea pietrelor decât la lumina soarelui.
Alții mergeau mai departe, afirmând că încetase să mai crească
din ziua în care «a pătruns pe târâte în istorie».”

(Hans Bergel, *Dans în lanțuri*, trad. din limba germană de George Guțu,
Editura Arania, Brașov, 1994, pg. 120)

Autobiografie Gernot Nussbächer

Gernot Kurt Nussbächer s-a născut în seara zilei de 22 August 1939, în Brașov, pe str. Castelului nr. 120, ca prim copil al licențiatului în comerț Kurt Erwin Otto Nussbächer și al profesoarei Era Herta, născută Dieners. Ulterior au mai urmat o soră – Ute (1941) și un frate – Ulf (1944). După terminarea celui de-al doilea Război Mondial, în 1944, familia s-a mutat la bunica maternă, pe str. Castelului nr. 126, în casa care avea o grădină mare ce putea fi folosită atât ca loc de joacă, cât și pentru agricultură.

Gernot a frecventat grădinița în vechiul orfelinat din strada Poarta Schei și apoi Școala Populară Evanghelică situată în curtea Bisericii Negre. Deja din a doua clasă, profesorul Carl Lang i-a trezit dragostea pentru istoria locală și istorie în general, care mai târziu a fost cultivată de profesorii săi de specialitate, Dr. Maja Philippi, Franz Killyen și Rudolf David.

Începând cu anul 1953, Gernot a ajuns la Liceul German, școală succesoare a Gimnaziului Honterus, care pe atunci funcționa în clădirea Liceului Șaguna. Dintre profesorii săi, ar dori să numească în mod special pe Victor Bickerich, Spiru Hoidas și Walter Schlandt, fără însă să îi uite pe ceilalți.

Un eveniment decisiv din acea perioadă a fost la data de 10 octombrie 1954, când a făcut primele descoperiri cu privire la Biserica Neagră, care a devenit prima și cea mai mare iubire a sa. Pe lângă contribuții și colecții-sursă pentru monografia Bisericii Negre, Gernot a scris în anul 1955 și prima versiune a unui *Ghid al Bisericii Negre*, care a putut apărea abia după patru decenii, și de atunci au apărut mai multe ediții și versiuni cu imagini frumoase, realizate de domnul Peter Simon. Gernot a fost și unul din întemeietorii „Brigăzii de oameni care trăgeau clopotul mare al Bisericii Negre din Brașov" și omul de bază la tragerea manuală a acestui clopot mare al Bisericii Negre. Pentru Gernot a fost importantă și Confirmarea sa religioasă, făcută de preotul orașului, Dr. Konrad Möckel, la data de 22 mai 1955.

În august 1956, Gernot a promovat examenul de admitere la Facultatea de Istorie a Universității Victor Babeș din Cluj, unde a avut parte de cinci ani frumoși. Importantă pentru el, în această perioadă, a fost colaborarea la renovarea Bisericii Sf. Mihail, accesul la arhiva Academiei cu o minunată bibliotecă deschisă publicului și faptul că a putut face parte și cânta într-un cor „Bach" mare și un cor „Bach" mic. El a fost activ și în cadrul unui cerc german cultural pentru studenți.

La Cluj a început să învețe și limba maghiară, care i-a folosit foarte mult și i-a adus multe satisfacții în decursul vieții sale.

În Cluj, Gernot a scris primele două cărți despre istoria locală a localităților Cisnădie și Cisnădioara, care au fost redactate doar la mașina de scris. Aici a început și activitatea sa în presă, mai exact la ziarul german „Volkszeitung" , unde în anul 1957 a apărut primul său articol despre istoria locală: „Ce povestește Marele Clopot [al Bisericii Negre]".

În timpul studenției, a cunoscut-o pe asistenta medicală Ada Schiel, de care s-a îndrăgostit și cu

care s-a căsătorit înainte de susținerea examenului de licență.

Începând cu toamna anului 1961, Gernot s-a angajat mai întâi în Cluj-Napoca și apoi, începând din aprilie 1962, în Brașov, la Arhivele Statului, unde a putut să desfășoare o activitate frumoasă. Tânărul cuplu a primit o locuință proprie abia în anul 1964; o cameră de 16 m^2 pe Dealul Cetățuii. Apoi, au fost cununați religios în biserica din Blumăna abia la data de 17 noiembrie 1964, de către preotul Burghard Morscher.

Începând cu anul 1964, Gernot a devenit colaborator extern al ziarului german din Brașov „Volkszeitung" pentru eseurile legate de istoria locală, mai târziu și la cotidianul „Neuer Weg" din București. În aceste ziare și la cele care au succedat lor, Gernot a publicat în decursul unei jumătăți de secol peste o mie de articole legate de istoria locală, peste 200 de articole despre localitățile din Transilvania – mai ales despre Brașov – și mai mult de o sută legate de personalități – în special despre Johannes Honterus.

În anii 1966-1968 trebuie menționată colaborarea cu Gebhard Blücher pentru cercetarea modernă a filigranelor și prietenia cu Jürgen Haffner și cu familiile acestora.

Gernot a pierdut prea devreme acești doi cei mai buni prieteni, prin moartea lor în decursul unui an, ceea ce i-a marcat viața.

După ce la data de 12 martie 1970, s-a născut fiica acestuia, Brigitte Ada, familia a primit o locu-ință cu două camere într-un bloc pe strada Brândușelor, unde au locuit timp de șapte ani.

În această perioadă au început cercetările lui Gernot cu privire la Honterus, în contextul sărbătoririi a 475 de ani de la nașterea lui Johannes Honterus, care i-a adus multe satisfacții și bucurii și care a devenit a doua cea mai mare iubire a sa.

După cutremurul din data de 4 martie 1977, familia a putut să locuiască în casa parohială a Bisericii Sf. Martin, unde locuia deja o mătușă a Adei cu familia sa. Aici Gernot a avut mai întâi propria sa cameră de studii, destul de mică, și după zece ani, comunitatea Honterus i-a pus la dispoziție în anul 1987 o cameră mai mare pentru cercetările sale, așa numita – Konfirmandenzimmer – care nu mai era folosită.

Din cauza rudelor sale din străinătate – care nu erau tolerate de Ministerul de Interne, căruia îi aparținea și arhiva statului – Gernot a fost transferat în anul 1986 la Biblioteca Județeană și de acolo s-a mutat în anul 1989 la Consistoriul Superior al Bisericii Evanghelice din Brașov. Prin puterea lui Dumnezeu, familia a supraviețuit Revoluției de la 23 decembrie 1989 și, după terminarea acesteia, Gernot a putut să se întoarcă la vechiul său loc de muncă la Arhivele Statului, începând cu data de 1 martie 1990.

Între timp, Gernot a asistat la cununia fiicei sale Brigitte cu Harald Bottesch, la data de 14 octombrie 1989, care nu a fost o cununie religioasă evanghelică, dar care l-a impresionat profund. Colega sa fotograf, Gerhild Wächter, l-a invitat într-un cerc biblic, care era condus de către profesorul Peter Siegel și în cadrul căruia avea loc un studiu aprofundat al Bibliei și se practicau de asemenea rugăciuni și laude.

În concediu, la mare, la Costinești, Gernot și-a luat Biblia și la plajă. La data de 30 iulie 1990 a descoperit pentru el însuși însemnătatea versetului

14:6. Iisus a spus: „Eu sunt calea, adevărul și viața, nimeni nu ajunge la Tatăl decât prin Mine”. Ca o consecință la această revelație, am putea spune, la data de 25 august 1990 acesta a început să își dedice viața sa lui Iisus și în mai 1991 s-a botezat spiritual și biblic. După terminarea Revoluției din anul 1989, Gernot s-a putut bucura atât de libertatea religioasă cât și de libertatea de a călători. Primele călătorii în interes de serviciu au avut loc în anul 1968 în Iugoslavia și în 1973 în Republica Democrată Germană.

Începând cu anul 1990 putea să călătorească aproape în fiecare an în Germania, unde întreținea contacte cu oameni de specialitate din arhivele de acolo.

O călătorie în interes de serviciu în anul 1992 l-a condus în America, unde a putut să cunoască pentru prima dată dimensiunea internațională a lui Honterus în New York. Acolo, Gernot l-a cunoscut și pe președintele Arhivei Naționale din Koblenz, Prof. Dr. Friedrich Kahlenberg, care i-a înlesnit acestuia în anul 1994 realizarea unei călătorii în Germania, cu participanții grupei pentru paleografie germană la Școala de perfecționare din București, unde Gernot a activat ca lector. Gundelsheim, Koblenz, Köln, Marburg, Weißenburg și München au fost destinațiile frumoase ale acestei călătorii. În anul 1995 Gernot a primit, cu bunăvoința Prof. Dr. Harald Zimmernann din Tübingen, prima sa bursă pentru cercetare. Acolo, Gernot a putut cerceta după placul inimii și fără să aibă legătură cu serviciul. Tema sa principală a fost Johannes Honterus. Entuziasmat de posibilitățile de cercetare din Viena, acesta a însoțit în următorul an, în 1996, grupa specială pentru paleografie germană în bibliotecile și arhivele din Viena și, bineînțeles, și în alte puncte de atracție.

În această perioadă, Gernot a activat și în alt domeniu, și anume în perioada 1994 – 1999 a fost încadrat ca și consilier al Editurii „Nehemia“ – editură pentru literatură creștină, care făcea parte din Centrul Creștin Brașov. Editura era condusă de fiica sa, Brigitte, cu care a avut o frumoasă colaborare. Sarcinile sale ca și consilier al editurii erau de a se ocupa de calitatea imprimărilor. Acest lucru însemna verificarea și îmbunătățirea traducerilor din engleză în română, practic cuvânt cu cuvânt, de asemenea să efectueze și traduceri proprii din limba germană în limba română.

În primăvara anului 1996, după 18 ani de viețuire în casa parohială a Bisericii Sf. Martin, a avut loc mutarea familiei în Curtea Bisericii Negre lângă Biserica Neagră, în fosta bibliotecă Honterus din 1547, unde cercetătorul lui Honterus a putut vedea de la geamurile casei sale statuia lui Honterus iar deasupra ferestrei camerei sale stă scris numele Honterus. Această locuință a fost aranjată și mobilată cu ajutorul susținut al Surorilor Credincioase din Centrul Creștin din Brașov.

Un an important a fost 1998, care a stat sub semnul sărbătoririi a 500 de ani de la nașterea lui Johannes Honterus, la care Gernot a fost implicat în mod activ. În anul 1998, Gernot a plecat în Ungaria de șapte ori pentru cercetare. Temele principale pe care le-a abordat în Budapesta au fost, bineînțeles, Johannes Honterus, apoi istoria orașului Brașov, precum și contribuțiile la *Cartea documentară despre istoria germanilor în Transilvania*. O dimensiune

importantă a fost vizita la slujba religioasă în „Glaubensgemeinde“ (Hitgyülekezet) (Comunitatea religioasă) a celei mai Mari Biserici Libere din Europa, cu mii de vizitatori. Vizitele anterioare în mai multe astfel de comunități religioase din Germania, Austria și Elveția au fost o experiență și pregătire folositoare, dar Budapesta a reprezentat punctul culminant. Din Budapesta, Gernot a făcut o călătorie și la Szeged, ultima ședere din anul 2005 a fost organizată foarte frumos de către Cziraki Zsuzsanna.

În anul 1999 Gernot a ieșit la pensie, dar a lucrat până în anul 2003 în continuare la Arhivele Statului Brașov. Deoarece nu a mai fost posibil, acesta a fost angajat de Muzeul Casa Mureșenilor pe o perioadă de cinci ani cu jumătate de normă. În anul 2000, Gernot s-a mutat de la Centrul Creștin Brașov la Biserica Liberă nou înființată „Candela“, ale cărei slujbe și alte evenimente le-a frecventat și se simțea foarte bine acolo.

Începând cu anul 2008, Gernot a fost angajat la Arhiva Comunității Honterus cu jumătate de normă, după ce anterior fusese colaborator extern. În această perioadă a început colaborarea și prietenia cu domnul Peter Simon, pe atunci șef de birou al Parohiei Evanghelice, ale cărei roade au fost mai multe broșuri ilustrate cu privire la Biserica Neagră: un ghid al bisericii în trei limbi, precum și caiete referitoare la diferite teme din Biserica Neagră: obiectele din bronz, imaginile cu virtuțile și altele.

Cărțile sale numeroase și colecțiile sale de documente – de peste 200 metri de rafturi – au fost importante pentru arhiva comunității Honterus și pentru acestea a primit un spațiu și alte beneficii, însă de câțiva ani se lupta în locuința sa cu lipsa spațiului de depozitare. Locuința devenise neîncăpătoare.

Gernot a fost privit în timpul vieții sale ca un intermediar: între trecut și prezent – prin motivația sa, acesta a scris lucrări legate de istoria locală –, precum și intermediar între cele trei naționalități principale: sașii, românii și secuii. Acest lucru este evident și din publicațiile sale în trei limbi. De aceea el se poate numi și „Pontifex minimus“, așadar un mic constructor de poduri.

Un alt rol pentru Gernot a fost ca martor al lui Iisus, conform versetului 1:8. Din anul 1990 acesta și-a dat seama, în deplină cunoștință, și a conștientizat ce a făcut Dumnezeu în viața sa. De aceea și spunea când era întrebat ce face: „Din harul lui Dumnezeu, nemeritat de bine!“. În limba maghiară acest răspuns suna pentru Gernot foarte frumos.

De asemenea, Dumnezeu l-a înzestrat cu curajul de a oferi semenilor săi recunoașterea și curajul, care sunt în opoziție cu renunțarea și condamnarea pe care le simt oameni oricum în viața lor. Și în prelegerile sale acesta a făcut întotdeauna referire la Dumnezeu, care a fost un mare ajutor în viața sa și care trebuie să fie asemenea și pentru partenerii săi de discuție.

Această imagine a vieții sale nu poate fi, bineînțeles, completă. Aceasta nu include și aspectele negative din viața lui Gernot. Dar se vrea ca în mintea semenilor să prevaleze evenimentele pozitive, care Gernot dorește să nu fie uitate, deoarece probabil puțini de lângă el le cunosc.

Begräbnis-Biographie Gernot Nussbächer

Gernot Kurt Nussbächer wurde am 22. August 1939 abends in Kronstadt in der Burggasse Nr. 120 als erstes Kind des Diplomkaufmanns Kurt Erwin Otto Nussbächer und der Werklehrerin Era Herta, geborene Dieners, geboren. Später folgten noch die Geschwister Ute (1941) und Ulf (1944). Nach der Wende von 1944 zog die Familie zur mütterlichen Großmutter in die Burggasse Nr. 126, wo ein großer Garten Raum für Spiele und Landwirtschaft bot.

Den Kindergarten besuchte Gernot im alten Waisenhaus in der Waisenhausgasse und kam danach in die Innerstädtische Evangelische Volksschule am Kirchhof. Schon in der zweiten Klasse erweckte der Lehrer Carl Lang seine Liebe zur Heimatkunde und Geschichte, die später seine Fachlehrer Dr. Maja Philippi, Franz Killyen und Rudolf David förderten.

Ab 1953 kam Gernot in das Deutsche Lyzeum, die Nachfolgeschule des Honterusgymnasiums, die damals im Gebäude des Şaguna-Lyzeums untergebracht war. Von seinen Professoren möchte er besonders nur Victor Bickerich, Spiru Hoidas und Walter Schlandt nennen, ohne die andern zu vergessen.

Ein entscheidendes Ereignis in dieser Zeit waren erste Entdeckungen am 10. Oktober 1954 an der Schwarzen Kirche, die zu seiner ersten großen Liebe wurde. Neben Beiträgen und Quellensammlungen für eine Monographie der Schwarzen Kirche, verfaßte Gernot 1955 auch die erste Fassung eines „Führers durch die Schwarze Kirche“, der erst nach vier Jahrzehnten zuerst erscheinen konnte und seither mit den schönen Bildern von Peter Simon mehrere Auflagen und Ausgaben erfahren hat. Gernot war damals auch einer der Gründer der „Sächsischen Läutebrigade zum Läuten der Großen Glocke in Kronstadt“ und Läuthauptmann. Wichtig war für Gernot auch die Konfirmation durch Stadtpfarrer Dr. Konrad Möckel am 22. Mai 1955.

Im August 1956 bestand Gernot die Aufnahmeprüfung für das Fach Geschichte an der rumänischen Victor Babeş-Universität in Klausenburg, wo er fünf schöne Jahre verlebte.

Wichtig für ihn wurde die Mitarbeit an der Renovierung der Michaelskirche, der Zugang zum Akademiearchiv mit einer wundervollen Freihandbibliothek, und das Mitsingen in einem großen und in einem kleinen Bachchor. Auch im Deutschen Studentenkulturkreis war er aktiv.

In Klausenburg begann für ihn auch die Erlernung der ungarischen Sprache, die ihm viel Nutzen und Freude bereitete.

In Klausenburg verfaßte Gernot seine ersten „Heimatkundlichen Lesebücher“ für Heltau und Michelsberg, die allerdings nur maschinengeschrieben waren. Hier begann auch seine Mitarbeit in der Presse, genauer bei der „Volkszeitung“, wo 1957 sein erster heimatkundlicher Aufsatz erschien: „Was die Große Glocke erzählt“.

Noch während der Studienzeit lernte er die Med. Techn. Assistentin Ada Schiel kennen und lieben, die er kurz vor seiner Staatsprüfung auch heiratete.

Ab Herbst 1961 wurde Gernot zuerst in Klausenburg und dann ab April 1962 in Kronstadt am

Staatsarchiv angestellt, wo er eine schöne Tätigkeit erfüllen konnte. Das junge Ehepaar konnte erst 1964 eine eigene Wohnung beziehen, ein Zimmer von 16 Quadratmeter am Schloßberg. Danach erst konnte auch die kirchliche Trauung in der Blumenauer Kirche am 17. November 1964 durch Pfarrer Burghard Morscher erfolgen.

Ab dem Jahr 1964 wurde Gernot Außenmitarbeiter der Kronstädter „Volkszeitung" für heimatkundliche Aufsätze, später auch der Bukarester Tageszeitung „Neuer Weg". Vor allem in diesen Zeitungen und ihren Nachfolgern hat Gernot im Laufe eines halben Jahrhunderts über tausend heimatkundliche Artikel veröffentlicht, über mehr als 200 vor allem südsiebenbürgische Ortschaften – am meisten über Kronstadt – und über mehr als hundert Persönlichkeiten – vor allem über Johannes Honterus.

Aus den Jahren 1966-1968 ist die Zusammenarbeit mit Gebhard Blücher für moderne Wasserzeichenforschung zu erwähnen und die Freundschaft mit Jürgen Haffner und seiner Familie.

Diese beiden besten Freunde verlor Gernot viel zu früh durch deren Tod innerhalb eines Jahres, was auch sein Leben prägte.

Nachdem dann am 12. März 1970 die Tochter Brigitte Ada geboren wurde, erhielt die Familie eine Zwei-Zimmerwohnung in einem Wohnblock in der Brândușelor-Straße bei der Zajzoner Straße, in dem sie sieben Jahre wohnten.

In diese Zeit fällt auch der Beginn der Honterus-Forschungen von Gernot im Zusammenhang mit der 475-Jahrfeier der Geburt von Johannes Honterus, der zur zweiten großen Liebe wurde, die ihm viele schöne Genugtuungen und Freuden bereitete.

Nach dem Erdbeben vom 4. März 1977 konnte die Familie „Familienzusammenführung" im Martinsberger Pfarrhaus erleben, wo schon eine Tante von Ada mit ihrer Familie wohnte. Hier hatte Gernot zuerst ein eigenes kleines Studierzimmer und nach zehn Jahren stellte die Honterusgemeinde ihm 1987 das nicht mehr benützte große Konfirmandenzimmer für seine Forschungen zur Verfügung.

Wegen seiner ausländischen Verwandten – die für das Innenministerium, zu dem auch das Staatsarchiv gehörte, untragbar waren – wurde Gernot im Jahre 1986 an die Kreisbibliothek zwangsversetzt und wechselte von dort 1989 als Bezirksanwalt zum Kronstädter Bezirkskonsistorium.

Durch Gottes wunderbare Bewahrung überlebte die Familie den 23. Dezember 1989 und nach der Wende konnte Gernot ab dem 1. März 1990 wieder an seinen alten Arbeitsplatz im Staatsarchiv. zurückkehren.

Inzwischen hatte Gernot bei der Trauung seiner Tochter Brigitte mit Harald Bottesch, am 14. Oktober 1989 erstmals einen nicht-evangelischen Gottesdienst erlebt, von dem er tief beeindruckt war. Seine fotografische Mitarbeiterin Gerhild Wächter lud ihn in einen Bibelkreis ein, der vom Bibellehrer Peter Siegel geleitet wurde und in dem ein gründliches Bibelstudium stattfand sowie Lobpreis und Gebet praktiziert wurden.

In seinen Meerurlaub in Costinești nahm Gernot seine Bibel mit und entdeckte am Meeresstrand unter seinem Sonnenzelt am 30. Juli 1990 die Bedeutung von Joh. 14,6 für sich selbst. Jesus sagt: „Ich bin der Weg, die Wahrheit und das Leben, niemand kommt zum Vater denn durch mich". In

der Folge übergab er am 25. August 1990 sein Leben Jesus und im Mai 1991 erfolgte sowohl die Geistestaufe als auch die biblische Wassertaufe.

Durch die Wende von 1989 konnte sich Gernot sich Gernot sowohl der Religionsfreiheit erfreuen als auch der Reisefreiheit. Erste Dienstreisen hatten ihn 1968 nach Jugoslawien und 1973 in die DDR geführt. Nun konnte er ab 1990 fast jährlich nach Deutschland fahren, wo er Fachkontakte zu den Archiven pflegte.

Eine Dienstreise 1992 führte ihn nach Amerika, wo er in New York erstmals die internationale Dimension von Honterus kennenlernte. Dort lernte Gernot auch den Präsidenten des Bundesarchivs in Koblenz, Prof. Dr. Friedrich Kahlenberg kennen, der ihm im Jahre 1994 die Veranstaltung einer

Reise mit den Teilnehmern der Gruppe für deutsche Paläographie an der Bukarester Fortbildungsschule für Archivare ermöglichte, an der Gernot als Lektor wirkte. Gundelsheim, Koblenz, Köln, Marburg, Weißenburg und München waren schöne Lichtpunkte dieser Reise.

Im Jahre 1995 erhielt Gernot durch die Vermittlung von Prof. Dr. Dr. Harald Zimmernann aus Tübingen sein erstes Forschungsstipendium in Wien, wo er erstmals nach Herzenslust ohne Dienstauftrag und nur für sich selbst forschen konnte. Sein Hauptthema war Johannes Honterus. Begeistert von den Wiener Forschungsmöglichkeiten, führte er im folgenden Jahr 1996 die Fachgruppe für deutsche Paläographie in die Bibliotheken und Archive in Wien, und natürlich auch zu anderen Sehenswürdigkeiten.

Auch auf einem andern Gebiet war Gernot in dieser Zeit tätig, und zwar von 1994-1999 als Verlagsberater der „Nehemia“-Verlages für christliche Literatur, der dem Christlichen Zentrum Kronstadt angegliedert war. Die Leitung des Verlages lag in den Händen von Gernots Tochter Brigitte, mit der es zu einer schönen Zusammenarbeit kam. Seine Aufgabe als Verlagsberater war es, für die Qualität der Drucke zu sorgen. Das bedeutete, Übersetzungen aus dem Englischen ins Rumänische praktisch Wort für Wort zu überprüfen und zu verbessern, ebenso auch eigene Übersetzungen aus dem Deutschen ins Rumänische zu liefern.

Im Frühjahr 1996 erfolgte auch nach 18 Jahren im Martinsberger Pfarrhaus der Umzug der Familie auf den Kirchhof neben der Schwarzen Kirche in die ehemalige Honterusbibliothek von 1547, wo der Honterusforscher aus seinem Musenstübchen das Honterusdenkmal sehen kann und über dem Fenster steht der Name Honterus. Diese Wohnung wurde mit aktiver Hilfe der Glaubensgeschwister aus dem Christlichen Zentrum Kronstadt hergerichtet und eingerichtet.

Ein wichtiges Jahr war das Jahr 1998, das vor allem im Zeichen der 500-Jahrfeier seit der Geburt von Johannes Honterus stand, an der Gernot aktiv mit beteiligt war.

Das Jahr 1998 bildete auch den Auftakt zu den sieben Ungarn-Aufenthalten von Gernot, die ihm schönste Forscherfreuden brachten. Die Hauptthemen, denen er sich in Budapest widmete, waren natürlich Honterus, dann Geschichte Kronstadts sowie Beiträge zum „Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen“. Eine wichtige Dimension war der Besuch der Gottesdienste in der „Glaubensgemeinde“ (Hitgyülekezet),

der europa-größten Freikirche, mit Tausenden von Gottesdienst-besuchern. Die früheren Besuche in mehreren ähnlichen Glaubensgemeinschaften in Deutschland, Österreich und der Schweiz waren dafür eine gute Erfahrung und Vorbereitung, aber Budapest bildete den Höhepunkt.

Von Budapest aus machte Gernot auch mehrmals Abstecher nach Szeged, der letzte Aufenthalt 2005 wurde von Cziraki Zsuzsanna besonders schön organisiert.

Im Jahre 1999 ging Gernot in Rente, arbeitete aber danach noch bis 2003 weiter im Staatsarchiv Kronstadt. Als das nicht mehr möglich war, wurde er vom Gedenkhaus der Familie Mureşianu auf der Flachszeile für fünf Jahre mit halber Norm angestellt.

Im Jahre 2000 wechselte Gernot vom Christlichen Zentrum Kronstadt zur neu gegründeten Freikirche „Candela"(=Leuchte), deren Gottesdienste und andere Veranstaltungen er seither regelmäßig besucht und sich dort sehr gut fühlt.

Ab dem Jahre 2008 wurde Gernot im Archiv der Honterusgemeinde mit halber Norm angestellt, nachdem er schon vorher Außenmitarbeiter war.

In dieser Zeit begann die Zusammenarbeit und Freundschaft mit dem damaligen Amtsleiter Peter Simon, deren Früchte mehrere reich illustrierte Broschüren über die Schwarze Kirche waren: ein Kirchenführer in drei Sprachen sowie Hefte über die Plastiken, Bronzegegenstände und die Tugen-dbilder.

Seine reichen Bücher – und Dokumentationssammlungen – über 200 Regalmeter - hat Gernot für das Archiv der Honterusgemeinde bestimmt und erhielt zu deren Unterbringung einen Raum und weitere Zusagen, kämpft aber seit Jahren gegen den arbeitsbehindernden Raummangel in seiner Wohnung.

Gernot sah sich in seinem Leben als Vermittler: zwischen der Vergangenheit und der Gegenwart – mit dieser Motivation schrieb er seine heimatkundlichen Arbeiten –, sowie zwischen den drei Hauptvölkern Siebenbürgens, den Rumänen, Ungarn und Sachsen. Das ist auch aus seinen Veröffentlichungen in diesen drei Sprachen ersichtlich. Er nennt sich deshalb gerne auch „Pontifex minimus", also ein sehr kleiner Brückenbauer.

Eine weitere Rolle für Gernot war die als Zeuge von Jesus nach Apg. 1,8. Etwa seit dem Jahre 1990 antwortete er auf die Frage, wie es ihm gehe, im vollen Bewußtsein von all dem, was Gott in seinem Leben getan hat, „aus der Gnade Gottes unverdient gut!". Im Ungarischen klingt für Gernot diese Antwort besonders schön.

Ebenso hat Gott ihm die Gabe als Ermunterer gegeben, seinen Mitmenschen Anerkennung und Ermunterung zuzusprechen als Gegensatz zu der Ablehnung und Verurteilung, die sie sonst im Leben vielmals erfahren. Und in seinen Zusprachen hat er immer wieder auf das Wort Gottes hingewiesen, das in seinem Leben eine wichtige Lebenshilfe war und ist, und das auch bei seinen Gesprächspartnern werden sollte. Dies Lebensbild kann natürlich nicht vollständig sein.

Es enthält auch nicht die negativen Aspekte aus Gernots Leben. Aber es will ins Gedächtnis der Mitmenschen einige positive Ereignisse rufen, von denen Gernot wünscht, daß sie nicht vergessen werden, weil vielleicht nur wenige sie kennen, die ihm näher standen.

(Gernot Nussbächer wünscht sich, daß bei seinem Begräbnis folgende Kurzbiographie wenigstens teilweise verlesen wird.)

Gernot Nussbächer – Schiță genealogică ilustrată

Peter Simon

În cei trei ani care au trecut de la dispariția arhivistului și istoricului Gernot Nussbächer, opera sa științifică a fost deja evocată în câteva apariții editoriale. Sperăm ca acesta să fie numai începutul.

Pentru prima oară, în articolul de față, Gernot Nussbächer este subiectul unei cercetări de genealogie, așa cum el însuși ar fi întreprins dacă s-ar fi aplecat asupra unui personaj istoric. Ne propunem să facem cunoscute publicului brașovean câteva informații legate de istoria familiilor Nussbächer, Müller, Seraphin, Dieners, care apar în ascendența lui Gernot Nussbächer. Profităm de această ocazie pentru a publica și câteva fotografii inedite din colecția familiei și folosim acest prilej pentru a face cunoscute câteva aspecte de istorie locală, știind cât de mult s-a dedicat Gernot acestui domeniu, pe care l-a slujit cu conștiinciozitate timp de peste 60 de ani. Și ce alt punct de plecare ar putea fi mai potrivit pentru o astfel de cercetare dacă nu chiar cimitirul evanghelic al orașului?

Cimitirul Evanghelic al Cetății

Parohia Evanghelică C.A. Brașov dispune astăzi de trei cimitire funcționale. Cel mai mare este situat în strada Lungă nr. 2, aici fiind înmormântați, în ultimii peste 230 de ani, membrii comunității evanghelice din cartierul Cetate (Innere Stadt). Un al doilea cimitir se află pe strada Dealul de Jos nr. 2

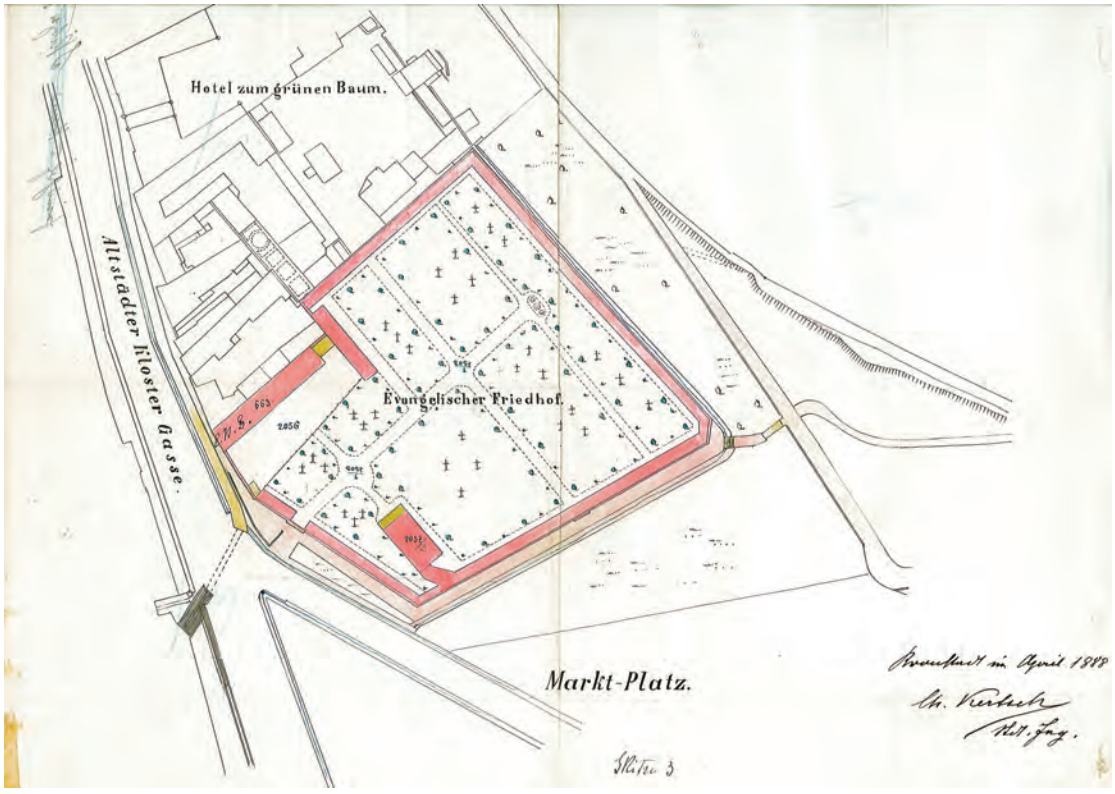

Planul din anul 1888 al cimitirului evanghelic din Strada Lungă nr. 2. Arhiva Bisericii

și deservește comunitatea Bisericii Sf. Martin, iar cel de-al treilea este cimitirul evanghelic de pe strada Prundului nr. 3, care deservește comunitatea evanghelică din cartierul Șchei (Obere Vorstadt).

În cimitirul aflat lângă Biserica evanghelică Blumăna, de pe strada Dr. Ion Cantacuzino, nu se mai fac înmormântări din anul 1965. Cimitirul evanghelic din Bartolomeu aparține parohiei Evanghelice C.A. Bartolomeu.

Poarta principală a cimitirului

Cimitirul din strada Lungă nr. 2 a fost inaugurat în anul 1788, ca urmare a decretului Împăratului Iosif al II-lea, prin care au fost interzise înmormântările în incinta bisericilor sau în curțile acestora, așa cum se practica până atunci. Locul ales a fost grădina Comandantului militar al Brașovului, din fața Porții străzii Vămii, vizavi de Hotelul Nr. 1. Inițial a fost construită o împrejmuire cu 168 de cavouri, dispuse pe cele patru laturi ale grădinii. La data de 1 noiembrie a avut loc și prima înmormântare, cea a țesătorului Marens Tartler, decedat la vârsta de 78 de ani.

În anul 1866 s-au mai construit 10 cavouri pentru diverse personalități și o locuință destinată groparului. Doi ani mai târziu a fost construită și capela în care se puteau ține slujbele cu ocazia înmormântărilor.

Timp de 200 de ani cimitirul nu a avut un clopot propriu, căci Brașovul nu era pe vremuri atât de zgomotos, iar clopotul Bisericii Negre se putea auzi peste Cetate.

În 1988 a fost cumpărat un clopot care provine din comuna Tonciu, jud. Bistrița, și datează din anul 1768. Acesta a fost instalat pe latura sud-estică a cimitirului, într-un spațiu construit în 1906, destinat inițial celor decedați ca urmare a unor boli infecțioase. Acestui spațiu îi corespunde spre exterior o frumoasă poartă în stil clasicist, aflată azi, din păcate, în stare de degradare. După 1924, poarta a fost obturată prin construirea unei vile de către avocatul Vasile Glăjariu, iar mai târziu și de construirea unui garaj. Bălăriile din spatele garajului, dar și curtea casei parohiale a Bisericii Buna Vestire (inițial Biserica Greco-Catolică) contribuie și

Clopotnița cimitirului, construită în 1906

Poarta ascunsă a cimitirului

ele din plin la dispariția treptată a porții din peisajul citadin.

Atât poarta principală, aflată pe latura sud-vestică a cimitirului, cât și poarta de pe latura sud-estică aveau prevăzut un loc pentru o inscripție. Nu ar fi târziu nici acum să se scrie acolo că acesta este Cimitirul Evanghelic C.A. german.

În decursul anilor, în cimitir au fost amenajate 22 de rânduri de morminte, începând din partea de sus, dinspre Șirul Cetății (astăzi M. Eminescu), cu o medie de 64 de morminte pe rând. În aceste mor-

Monument funerar

minte își dorm somnul de veci cei mai importanți brașoveni din rândul sașilor evanghelici, oameni de cultură, foști primari și senatori, preoți, profesori, medici, meșteșugari, comercianți, industriași etc. Cei mai importanți sunt cei din așa-zisele morminte onorifice, care sunt îngrijite de parohie, în număr de aproximativ 70. Dintre aceștia, îi amintim pe Franz Obert, prim-preot al Bisericii Negre și urmașul lui Franz Herfurth (1853-1922), pictorul Friedrich Miess (1854-1935), sculptorița Margarete Depner (1885-1970), medicul Eduard Gusbeth (1839-1921), scriitorul Adolf Meschendörfer (1877-1963), farmacistul Albert Eichhorn (1906-1965), compozitorul și organistul Bisericii Negre Rudolf Lassel (1861-1918), omul politic Carl Maager (1813-1887), ca să enumerăm câteva nume care au o legătură cu familia lui Gernot Nussbächer ș.a. Bineînțeles că și cavoul C27 este pe lista mormintelor onorifice.

Monument funerar realizat de Margarete Depner pentru familia Philippi.

Monument funerar realizat de Margarete Depner pentru compozitorul Paul Richter

Vedere a laturii sud-estice a cimitirului. În prim-plan, un monument funerar realizat de Margarete Depner

Placă funerară în cavoul C-27

Cavoul familiei Müller, C-27

Gernot Nussbächer ne-a părăsit în iunie 2018, la vârsta de 78 de ani, fiind înmormântat în cavoul C-27, în care se odihnesc mai mulți membri ai familiei sale pe linie maternă.

În anul 2019, Parohia Evanghelică C.A. a finanțat, împreună cu mulți donatori, amplasarea unei plăci funerare pe care au fost înscrise numele celor înmormântați aici: mama, bunicii, străbunicii, dar și stră-străbunicii lui Gernot, precum și alți unchi și mătuși din ascendența maternă, aparținând familiilor Dieners, Seraphin, Müller. Un prilej bun pentru autorul acestor rânduri să înceapă o cercetare genealogică, care ne-a condus până la a cincea generație, la primul concesionar al acestui mormânt. În cele ce urmează, ne vom opri asupra câtorva aspecte biografice referitoare la cei înmormântați aici.

Gernot Nussbächer
1939-2018

Era Nussbächer, n. Dieners
1913-2003

Oskar Dieners
1880-1929

Familia Dieners

Gernot Nussbächer a fost primul dintre cei trei copii ai cuplului Kurt Nussbächer (1909-1991) și Era, născută Dieners. Mama lui Gernot a fost o foarte apreciată restauratoare de textile, numele ei fiind legat de conservarea valoroasei colecții de covoare anatoliene a Bisericii Negre. A dobândit cunoștințe temeinice de restaurare în urma unor stagii de pregătire la instituții de profil din Austria și Germania, astfel că, în cei 25 de ani în care a activat în acest domeniu, prin mâinile ei pricepute au trecut peste 300 de covoare. A publicat diverse lucrări privind restaurarea de covoare, lucrări ce pot fi găsite în arhiva Parohiei Evanghelice din Brașov.

Era Nussbächer (1913-2003) s-a născut în familia avocatului Oskar Dieners (1880-1929), căsătorit cu Herta, născută Seraphin. Familia a fost marcată de două tragedii. Prima a fost boala și moartea tatălui, Oskar Dieners, un avocat de succes și sportiv, membru al asociației gimnaștilor, bunicul lui Gernot, lovit din senin de o comoție cerebrală la vârsta de 41 ani, decedat după alți 8 ani, când Era și fratele ei erau încă mici. Treisprezece ani mai târziu avea să moară și fratele Erei, Werner, marea speranță a familiei, un tânăr cu talente ieșite din comun în domeniul muzicii. Werner Dieners avea numai 22 de ani și era student la electrotehnică în orașul Danzig (azi în Polonia).

Werner Dieners
1920-1942

Herta Dieners,
n. Seraphin
1889-1983

Familia Seraphin

Herta Dieners, născută Seraphin (1889-1983), bunica lui Gernot, a fost fiica mai mare a profesorului Friedrich Wilhelm Seraphin (1861-1909). Străbunicul din partea mamei lui Gernot a fost o personalitate marcantă a Brașovului de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului XX.

Charlotte și
Friedrich Wilhelm Seraphin,
foto: Leopold Adler, cca 1888

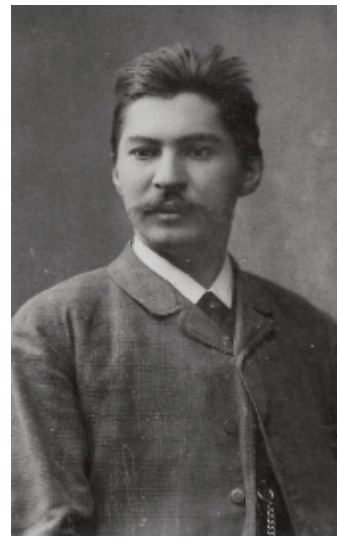

Friedrich Wilhelm Seraphin,
1861-1909,
foto: Schuller, cca 1907

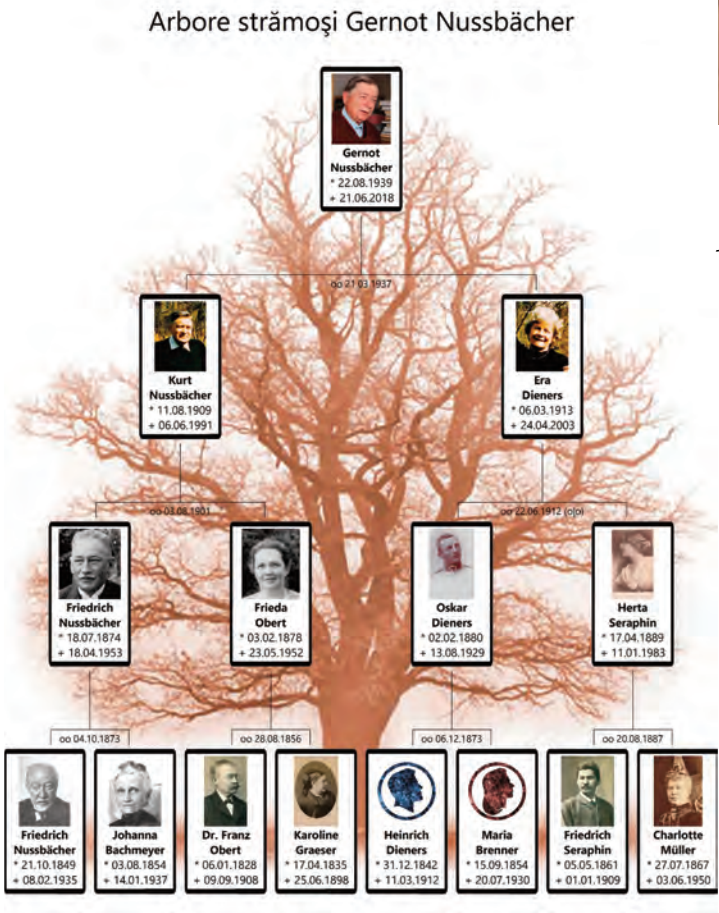

Născut în Sibiu, Friedrich Wilhelm Seraphin a făcut studii de teologie și filosofie clasică la Berna, Tübingen și Berlin. A venit la Brașov ca profesor la Gimnaziul Evanghelic (Liceul Honterus), unde a avut un renume de mare pedagog. A fost poet și scriitor, dar a colaborat în mod determinant și la o lucrare în mai multe volume, dedicată istoriei orașului nostru, intitulată *Documente privind Istoria orașului Brașov*. Această valoroasă serie de volume, editată la inițiativa celor mai importante nume ale cercetării istorice locale de la sfârșitul secolului al

XIX-lea, Friedrich Stenner, Julius Gross, Oskar Netoliczka, avea să fie continuată peste un secol de Gernot Nussbächer, care a îngrijit apariția celui de-al IX-lea volum al seriei.

Familia Müller

Julius Müller (1839-1920), comerciant din Cluj, s-a stabilit la Brașov, unde s-a căsătorit cu Charlotte, născută Fromm (1843-1913), fiica unui țesător de in din localitate.

Familia profesorului Seraphin în grădină; de la stânga la dreapta: profesorul Friedrich Wilhelm Seraphin, soția Charlotte născ. Muller, fiul Wilhelm; în picioare, în spate, fiica Herta căs. Dieners (bunica lui Gernot), în față, fiica Paula, căs. Haldenwang

Comerciantul Julius Müller la vârsta de 17 ani, fotografie colorată manual, 1855

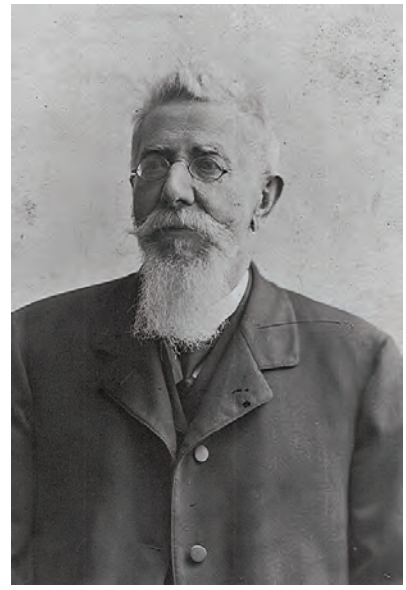

Julius Müller la bătrânețe
1839-1920

În casa străbunicului Seraphin de pe strada Castelului nr. 126, Gernot și-a petrecut primii 20 de ani din tinerețea lui, din toamna anului 1944, alături de părinți și bunica Herta Dieners, născută Seraphin. S-a născut cu trei case mai sus, la nr. 120, în casa bancherului Otto Meschendörfer.

Străbunica lui Gernot, Charlotte, născută Müller (1867-1950), soția lui Friedrich Wilhelm Seraphin, a fost a doua fiică a comerciantului Julius Müller, cel care a concesionat cavoul C-27 în 2 iunie 1903.

Au avut împreună patru fete, dintre care trei sunt înmormântate în cavoul C-27: Charlotte (străbunica lui Gernot), Helene (1875-1943), fiica cea mai mică, necăsătorită, și Ida Cornelia (1869-1956), căsătorită cu Johannes Reichart, preot la Hălchiu și decan al Consistoriului Evanghelic Districtual C.A. din Brașov. Stră-străbunicul lui Gernot, Julius Müller, comerciant de mirodenii, a avut un magazin pe strada Hirscher nr. 8 și vinoteca „La cocoșul alb”, aflată în strada Republicii nr. 20, preluate după retragerea lui din afacere de către Alfred Tartler (o rudă din partea soției sale).

Fiicele lui Julius Müller, de la stânga la dreapta: Leontine împreună cu soțul ei, Ludwig Miess, și cei doi copii ai lor; în picioare, Helene, necăsătorită, și Ida Cornelia, căsătorită Reichart; în dreapta, Charlotte împreună cu soțul ei, profesorul Friedrich Wilhelm Seraphin, și fiica lor cea mai mare, Herta (bunica lui Gernot); foto cca 1889

Cavoul familiei Nussbächer, B-26

Cel de-al doilea cavou din cimitir care oferă informații cu privire la predecesorii pe linie paternă ai lui Gernot este cavoul familiei Nussbächer, aflat în partea nord-estică a cimitirului, aproximativ la mijlocul rândului B, sub strada Mihai Eminescu. Din păcate, monumentul funerar vechi nu mai poate fi descifrat, fiind parțial distrus, astfel că nu putem ști dacă acest monument funerar a fost conceput de un membru al familiei Nussbächer sau de deținătorii anteriori. O simplă placă de marmură roșie indică faptul că aici au fost înmormântați majoritatea ascendenților paterni ai lui Gernot Nussbächer. Această linie a familiei poate fi urmărită 9 generații în urmă, până la preotul Georg Nussbächer din Satul Nou, care a murit în anul 1716, dar pentru care nu avem informații precise legate de locul înmormântării.

Sperăm ca pe viitor să se poată amplasa și aici o placă memorială pe care să fie înscrise toate numele celor înmormântați, așa cum s-a realizat în cazul cavoului C-27.

Cavoul familiei Nussbächer, B-26 – linia paternă

Tatăl lui Gernot

Ultimul înmormântat în acest cavou, în anul 1991, este Kurt Nussbächer (1909-1991), tatăl lui Gernot. Acesta s-a născut la Bod, fiind al treilea copil al cuplului Friedrich Johann Nussbächer (administrator principal al Fabricii de Zahăr Bod), și Frieda, născută Obert. Tatăl lui Gernot a urmat școala comercială în Germania, obținând o diplomă în domeniu, iar mai târziu a lucrat în Brașov, la Fabrica Nivea și la Fabrica Hess. După instaurarea comunismului, a fost exclus din rândul funcționarilor calificați și încadrat „la munca de jos”, fiind repartizat ca muncitor la Cooperativa Lemn și Mobilă.

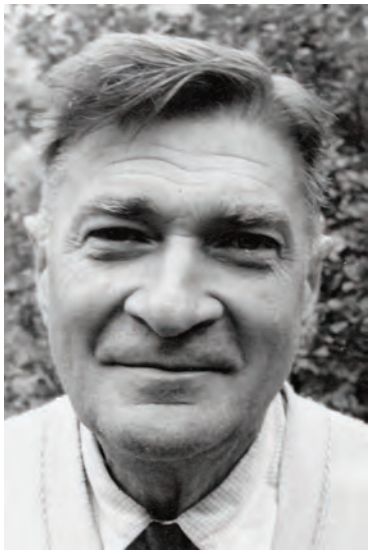

Kurt Nussbächer
1909-1991

Friedrich Johann Nussbächer
1874-1953

Bunicii lui Gernot pe linie paternă

Bunica lui Gernot, Frieda Nussbächer, născută Obert (1878-1952), este și ea înmormântată în acest cavou. Ea a fost cel de-al 14-lea copil al prim-preotului Franz Obert. Așadar, pe linia bunicii paterne, Gernot a fost un strănepot al dr. Franz Obert.

Frieda Nussbächer,
născută Obert
1878-1952

Dr. Franz Obert (1828-1908), prim-preot al Bisericii Negre între anii 1881-1907, este una dintre personalitățile brașovene cele mai importante de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Numele lui este legat, printre altele, și de realizarea statuii lui Johannes Honterus din curtea Bisericii Negre, inaugurată cu mult fast în anul 1898. În afara activității sale din cadrul Bisericii și comunității evanghelice din Brașov, Franz Obert a fost scriitor și etnograf, numărându-se printre primii culegători de folclor ai Transilvaniei. O placă funerară este amplasată în memoria lui pe latura de sud a capelei din același cimitir.

Placă funerară dedicată prim-preotului Dr. Franz Obert, amplasată pe zidul capelei

Străbunicul lui Gernot

Străbunicul lui Gernot, Friedrich Christof Nussbächer (1849-1935), a fost comerciant și, mai târziu, funcționar al Fabricii de Zahăr din Bod. A fost căsătorit de două ori și a avut doi copii rezultați din prima căsătorie cu Johanna Auguste, născută Bachmeyer, o fiică a medicului primar Johann Gottlieb Bachmeyer. A divorțat de aceasta și s-a căsătorit cu Luise Maria, născută Drauth, împreună cu care a trăit izolat la Bod, dar nu a avut urmași. Rămas văduv, după 35 de ani de la despărțirea de

prima soție, s-a recăsătorit cu aceasta, conviețuind cu ea până la moarte. Ambele soții sunt înmormântate alături de el în cavoul B-26, după ce inițial au fost înmormântați în cavoul A-2 al familiei Bachmeyer.

Friedrich Christof Nussbächer
1849-1935

Johanna Auguste,
născută Bachmeyer
1854-1937

Familia Nussbächer. Adulții așezați pe scaune, de la stânga la dreapta: frații Ludwig (1846-1922) și Carl Nussbächer (1845-1905) – fii predicatorului Carl Gottlieb Nussbächer – și frații Viktor Nussbächer (1851-1929) și Friedrich Nussbächer (1849-1935), străbunicul lui Gernot – fiii negustorului Christof Friedrich Nussbächer – alături de fiii și nepoții lor; *foto: Josef Schuller, aprox. 1900*

Stră-străbunicul lui Gernot

Prima persoană din familie înhumată în cavoul B-26 este Agneta Regina Nussbächer, necăsătorită, decedată în 6 martie 1869, la vârsta de 68 de ani. Aceasta a fost sora lui Christof Friedrich Nussbächer senior, stră-străbunicul patern al lui Gernot. Christof Friedrich Nussbächer, comerciant în domeniul textilelor, cu domiciliul pe strada Târgul Cailor nr. 8, concesionează cavoul la data de 13 mai 1869. Câteva luni mai târziu, în 2 martie 1870, acesta moare, la numai de 53 de ani. Soția lui, Rosalia Regine Nussbächer, născută Klees, îi va supraviețui mai bine de 40 de ani, atingând vârsta de 84 de ani. Și ea a fost înmormântată în cavoul familiei, la 23 ianuarie 1911. Cuplul a avut patru copii: Friedrich

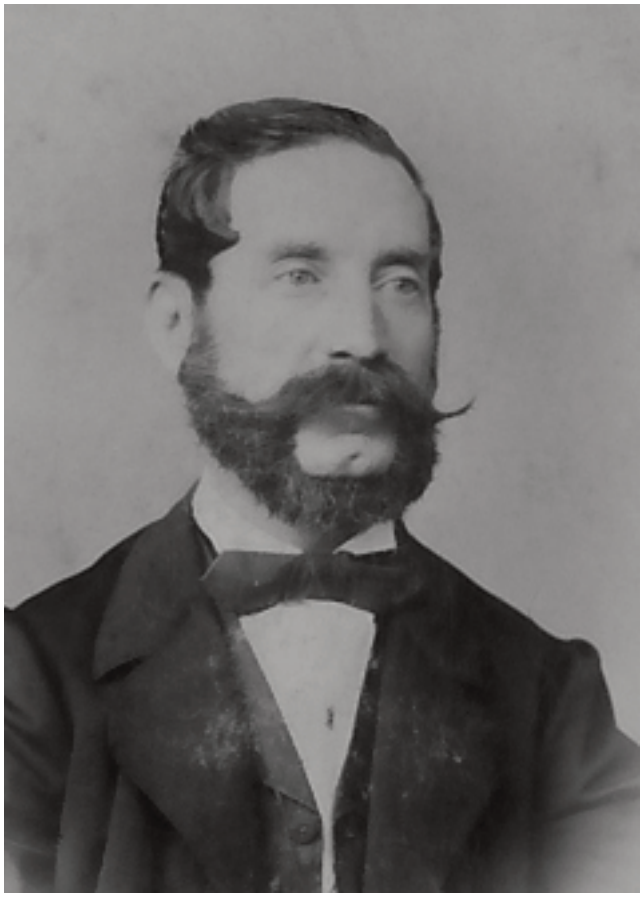

Christof Friedrich Nussbächer senior
1817-1870

Christof, comerciant (străbunicul lui Gernot), Viktor August, medic, Rosalia Maria, căsătorită cu farmacistul și fabricantul Carl Gustav Czell, și Heinrich Julius, bancher, căsătorit cu Louise Remenyik, fiica lui Stefan von Remenyik, directorul primei bănci transilvănene. Dintre aceștia, doi sunt înmormântați în același cavou, alături de familiile lor: Viktor și Friedrich (străbunicul lui Gernot).

Viktor Nussbächer (1851-1929) a fost medic secundar la spitalul orășenesc din strada Gheorghe Dima. A fost căsătorit cu Mathilde Adele, născută Gusbeth (1871-1895), decedată în mod tragic la vârsta de 23 de ani, la numai zece zile de la nașterea celui de-al doilea copil al cuplului. Mathilde a fost fiica lui Eduard Gusbeth, medic al azilului de femei bătrâne, dar, mai cu seamă, cel mai harnic istoric local al sfârșitului de secol XIX și unul dintre „prietenii" de suflet ai lui Gernot.

Viktor Nussbächer
1851-1929

Sper ca prin informațiile și fotografiile publicate să aduc o contribuție la cercetarea biografiei istoricului și arhivistului Gernot Nussbächer, cu care, în anii din urmă, am avut șansa și bucuria să colaborez

Conversație cu Gernot Nussbächer

(octombrie 2012, Brașov)

Christel Wollmann-Fiedler

Preambul

Această „conversație" nu a avut loc față în față. S-a întâmplat așa cum ne-am obișnuit în ultima vreme – online. Doamna Steluța Pestrea Suciu explica cel mai bine în interviul dânsei din revista „Astra. Literatură, arte și idei", nr. 17 din 2018 cu Gernot Nussbächer, prin analogie, felul cum s-a născut „conversația" de față: „Interlocutorul meu este o personalitate complexă, care se arată prin scris". Doamna Steluța Pestrea Suciu spune mai departe: „Știind că este reticent față de acest fel de dialog, faptul că mi-a permis să-i pun întrebări m-a onorat". Și doamna Christel Wollman-Fiedler, jurnalist, fotograf și scriitor din Berlin, a sperat într-un dialog cu Gernot Nusbächer, dar acest dialog nu a avut loc. Gernot a primit un set de întrebări și a răspuns. Scopul interviului era pregătirea decernării ordinului austriac. Gernot Nussbächer, „om sensibil, modest, blând și rezervat", la prima tentativă a refuzat să accepte ordinul austriac, neînțelegând care sunt meritele sale față de Austria, dar la sfârșit a acceptat și în data de 15 octombrie 2013 i s-a decernat Ordinul de Merit „Marea Cruce de Aur a Republicii Austria" de către Excelența sa dr. Michael Schwarzinger, Ambasadorul Republicii Austria, în sala festivă a Forumului Democrat al Germanilor din Brașov.

Peter Simon, Brașov, februarie 2021

Gernot în anul 2012

Christel Wollmann-Fiedler: *Domnule Nussbächer, sunteți, fără nicio îndoială, sas transilvănean. V-ați născut în Brașov, pe strada Castelului, și ați urmat școala din orașul de la poalele Tâmpei?*

Gernot Nussbächer: Ca răspuns, aș putea să-l citez pe străbunicul meu, Friedrich Wilhelm Seraphin (1861-1909): „Sunt sas, o spun cu mândrie". „Sași" erau numiți în Ungaria medievală acei germani

care proveneau de mai departe decât Austria și Bavaria și care, abia mai târziu, au devenit aici „sași transilvăneni”. Versul străbunicului meu a fost creat în condițiile încercării de maghiarizare de la sfârșitul secolului XIX. Astăzi, probabil că nu ar mai fi de actualitate o mândrie națională militantă ca cea de atunci.

Da, m-am născut pe 22 august 1939, în casa de la numărul 120, de pe strada Castelului, cea mai lungă stradă din cetatea Brașovului. Din toamna anului 1946 am urmat cursurile Școlii Elementare Evanghelice din Cetate, din curtea Bisericii Negre. După reforma școlară din 1948, a devenit Școala Elementară de Stat nr. 23, iar mai târziu a primit numărul 4. Am urmat școala medie (clasele VIII-X) din 1953 până în 1956, la Școala Gimnazială Mixtă nr. 2, cu predare în limba germană, succesoarea fostului Gimnaziu Honterus.

Gernot la un an, cu mama lui

C.W.-F.: *Care sunt originile mamei, ale tatălui, de unde provine familia?*

G.N.: Mama mea, Era, a fost fiica cea mai mare a avocatului dr. Oskar Dieners și a soției sale, Herta, născută Seraphin. Mama a urmat cursuri la o școală din Hildesheim şi a devenit profesoară de lucru manual.

Gernot la cinci ani

Tatăl meu, Kurt Nussbächer, a fost fiul mai mic al administratorului-șef al fabricii de zahăr din Bod, Friedrich Nussbächer, și al soției sale, Frieda, născută Oberth, fiica cea mai mică a prim-preotului orașului, dr. Franz Oberth (1828-1908). Tatăl meu a urmat *Handelshochschule Berlin* [Colegiul Comercial din Berlin], pe care l-a absolvit, primind titlul de „comerciant diplomat”.

Strămoșii Nussbächer pot fi urmăriți în Brașov până la începutul secolului al XVIII-lea, alți strămoși chiar până la începutul secolului al XVII-lea,

Ulf, Ute și Gernot cu mama lor, Era

astfel că mă pot considera un „brașovean autentic". Dar, mai presus de asta, am învățat să fiu și „ardelean" și să privesc dincolo de orizontul restrâns al văii Tâmpei sau al Țării Bârsei.

C.W.-F.: *Probabil că ați fost botezat și confirmat în Biserica Neagră, așa cum se cade în cazul unui brașovean autentic?*

G.N.: Pe 22 septembrie 1940, am fost botezat în Biserica Neagră de fratele bunicii mele, dr. Wilhelm Seraphin, pe atunci preot la Râșnov. El a ales pentru mine versetul din Filipeni 4:13 [*Pot totul întru Hristos, care mă întărește*], al cărui sens l-am înțeles mult mai târziu.

Confirmarea mea a avut loc în a șasea Duminică după Paști [*Sonntag Exaudi, in mod tradițional confirmarea se oficiază de Florii*], pe 22 mai 1955, tot în Biserica Neagră, și a fost oficiată de prim-preotul dr. Konrad Möckel. Am fost exact o sută de confirmați, din doi ani școlari, așa cum, după cunoștințele mele, nu a mai fost cazul nici înainte, nici după. Marele clopot al Bisericii Negre a fost tras manual de opt bărbați, timp de mai bine de o jumătate de oră, ceea ce a fost, de asemenea, un record pe care l-am apreciat, eu fiind, la acea vreme, căpitanul echipei care trăgea clopotele.

Confirmanzii din anul 1955 în fața statuii lui Honterus

Gernot și colegii lui clopotari

C.W.-F.: *Biserica Neagră este decorată cu covoare prețioase din Orient, care sunt expuse pe galerii. Ele împodobesc pereții laterali și din spate ai vechilor strane din cor. Din ce perioadă provin și de ce sunt în proprietatea bisericii? Dintr-o suflare vă întreb și dacă Era Nussbächer, cunoscută restauratoare de covoare, a fost mama dumneavoastră? Acesta este un meșteșug cu totul special, o abilitate foarte specială, care necesită cunoștințe complexe de istoria culturii.*

G.N.: Covoarele anatoliene cu noduri din Biserica Neagră sunt unul dintre cele patru superlative ale acestei biserici – pe lângă mărimea ei, clopotul și orga – deoarece Biserica Neagră conține cea mai mare colecție de astfel de covoare din Europa, aflată în afara țării de origine, adică Turcia de azi. Conform destinației lor inițiale, au fost covoare de rugăciune islamice, care, în Transilvania, au pierdut complet această funcție și, cel puțin în Biserica Neagră, au devenit „evanghelice", așa cum spunea odinioară un fost preot al orașului.

Covoarele de astăzi sunt în principal din secolele XVII și XVIII și au fost donate și folosite de breslele meșteșugarilor pentru a-și decora stranele. Ele sunt dovezi ale comerțului practicat intensiv în Evul Mediu între Brașov și Orient, fiind atât obiecte valoroase, cât și simboluri ale statutului, cum ar fi un automobil astăzi. De asemenea, ele au fost utilizate și pentru cadouri la nunți și alte ocazii festive.

După pensionare, în 1973, mama mea, Era Nussbächer (1913-2003), a fost angajată ca restaura-toare de covoare, nu numai pentru covoarele Bisericii Negre, ci și pentru alte biserici evanghelice din Transilvania. Și-a perfecționat pregătirea ca profesoară de lucru manual în Austria, Germania și Elveția și a condus atelierul de restaurare a covoarelor aflat în vechea casă parohială a Bisericii Evanghelice Șchei până în 1998. A instruit tineri restauratori din Germania și a colaborat mult cu specialiști străini în restaurare de covoare.

Gernot cu mama lui în atelierul de restaurat covoare
Foto: Konrad Klein

C.W.-F.: *Familia dumneavoastră a cunoscut și ea deportarea în Uniunea Sovietică din 1945? Cine a fost ridicat și cine nu s-a mai întors din lagărele de muncă? Cum ați trăit, copil fiind, această acțiune inumană și ce amintiri aveți de atunci?*

G.N.: Deportarea, căreia atunci i se zicea „recrutare", a avut loc la Brașov pe data de 11 ianuarie 1945. La vremea aceea, în două camere ale casei aveam deja niște ruși cazați, iar la poartă, o santinelă. Poliția și alte autorități veneau în control în mod repetat, astfel încât nu-mi amintesc momentul exact al „recrutării".

Tatăl meu avea un singur rinichi, așa că a fost scutit de deportarea în Rusia, care trebuia să ser-

veacă reconstrucției. Ulterior a fost internat, pentru câteva luni, ca potențial dușman al regimului, alături de mulți alții, într-un lagăr din Caracal, în Oltenia, în sud-vestul României.

Mama a fost și ea pe listă, dar, pentru că fratele meu mai mic nu avea încă zece luni, soldatul sovietic care „recruta" i-a spus: „tu rămâi aici". Pentru asta, mama și-ar fi dorit să-l fi îmbrățișat, așa cum tot ea mi-a spus mult mai târziu.

Fratele mai mare al tatălui meu [Friedrich Nussbächer, 1902-1971] a căzut în captivitate sovietică în ofensiva de pe Prut din august 1944, ca ofițer în armata română. Soția sa [Maria, născută Gyarmathy, 1918-1997], o unguroaică care nu vorbea deloc limba germană, a fost recrutată doar din cauza numelui german. A învățat limba germană mai târziu, în Rusia, de fapt în Ucraina, pentru că s-a aflat doar printre sași transilvăneni.

Soțul surorii mai mari a tatălui meu [Heinrich Teutsch, 1899-1946] a fost ridicat, deși era tatăl a patru copii cu vârste cuprinse între 2 și 16 ani. Nu s-a mai întors niciodată și a murit în Rusia.

Sora mai mică a tatălui meu [Margarete, născută Nussbächer, 1915-2009] și soțul ei [Kurt May, 1911-1998], părinții a trei fete cu vârste între 4 și 7 ani, au fost amândoi ridicați. Până la întoarcerea părinților lor, peste doi ani, cei trei copii au fost îngrijiți de un cuplu mai în vârstă, fără copii. Tatăl s-a întors invalid, fiindcă pierduse un picior într-un accident din mină.

Unchiul meu [Kurt Haldenwang, 1927-2009], care a fost crescut în casa noastră, care tocmai împlinise 17 ani la 16 decembrie 1944 și nu trebuia să fie ridicat, a fost deportat, până la urmă, în anul 1949. El le trimitea părinților săi, din când în când, cărți poștale, care erau întotdeauna salutate ca o dovadă a faptului că este încă în viață.

De-a lungul timpului, tot mai mulți „repatriați" au revenit din deportare la Brașov. Unul dintre ei, un prieten al unchiului meu, a venit la noi să ne ajute la lucrările din grădina noastră mare și astfel să-și câștige cel puțin o parte din costurile de întreținere, deoarece inițial nu și-a putut găsi un loc de muncă.

C.W.-F.: *După bacalaureat ați studiat istoria și filozofia la Cluj. Puteați studia la București, deci, de ce Cluj?*

G.N.: Am studiat doar „istorie pură", dar, desigur, am avut și prelegeri obligatorii despre filozofia marxistă, economia politică și „socialismul științific", care mi s-au părut întotdeauna prea abstracte. Am studiat la Cluj pentru că știam că se studiază și istorie transilvăneană, de care eram cel mai interesat, puțin predată în București și încă și mai puțin posibil a fi cercetată acolo. La acea vreme erau aproximativ 250 de studenți de etnie germană la Cluj, dintre care mulți aveau o viață socială comună, în timp ce cei din București erau destul de risipiți.

Gernot studia oriunde

Alegerea Clujului a fost o decizie corectă, deoarece acolo am avut marele privilegiu să pot lucra aproape de la început în arhiva filialei Academiei de pe Strada Lupilor nr. 8 [în original *Wolfgasse*, azi str. Mihail Kogălniceanu], care avea o bibliotecă minunată, amenajată de profesor dr. Jakó Zsigmond. Aici am avut acces la cele mai importante lucrări din literatura istorică dedicată Transilvaniei, în mod liber și fără complicații, fără birocrație, fără aprobări greoaie, care erau atunci necesare și practicate în mod curent în alte biblioteci pentru a studia „istoriografia burgheză".

C.W.-F.: *Ca admirator al reformatorului Johannes Honterus, ar fi trebuit să studiați teologia, de ce ați preferat studiul istoriei?*

G.N.: Am devenit admirator și cercetător al lui Honterus după vârsta de 33 de ani. Am fost preocupat mai mult de opera lui ca umanist decât de teologia sa.

Interesul meu pentru istorie a fost trezit în clasa a doua elementară de profesorul meu, Carl Lang (1892-1971), care preda la acea vreme „istorie locală". Cei doi străbunici ai mei, Franz Oberth (1828-1908) și Friedrich Wilhelm Seraphin (1861-1909), au fost preocupați de istoria Transilvaniei, respectiv a Brașovului, transmițându-mi, într-un fel, o moștenire istorică. De asemenea, mama a vrut să studieze istoria, dar nu a putut din cauza morții timpurii a bunicului meu. Tatăl meu a fost, și el, interesat de istorie.

O dată crucială pentru cariera mea istorică a fost 10 octombrie 1954. Atunci am descoperit în Biserica Neagră date și inscripții vechi, care fuseseră anterior neglijate, fiind încurajat și stimulat de cel mai bun cunoscător al monumentului din acea vreme: profesorul Hermann Tontsch (1881-1968). Așa că Biserica Neagră a devenit prima mea mare dragoste și, mai presus de toate, de dragul ei am dorit să studiez istoria. În anul 1956 însă, studierea istoriei

Franz Oberth
1892-1971

Friedrich
Wilhelm
Seraphin
1861-1909

nu părea a fi de perspectivă. Cu toate astea, unchiul meu, Richard Reichart (1901-1990), mi-a convins părinții și astfel m-am prezentat la examenul de admitere, pe care l-am promovat. Factorul decisiv a fost buna cunoaștere a limbii ruse, pentru care am primit nota cea mai mare.

Profesorul Hermann Tontsch, autorul cărții *Tipografia Honterus*

C.W.-F.: *V-ați petrecut cea mai mare parte a vieții sub comunism, în Transilvania, România. Ați suferit represalii din partea regimului pe timpul lui Ceaușescu?*

G.N.: În calitate de angajat al Arhivelor Statului, care aparțineau Ministerului de Interne, am fost, de fapt, unul dintre privilegiații regimului comunist și am avut astfel multe avantaje. Dar probabil că nu eram în totalitate de încredere, așa că am fost urmărit de organele de securitate. Nu am avut voie să fac călătorii private în străinătate, dar am fost în două călătorii de serviciu, în Iugoslavia (1968) și în RDG (1973).

Nu am trăit represalii reale, cu excepția faptului că, începând cu 1974, după o cercetare la care nu s-a găsit nimic, mi s-a interzis corespondența cu străinătatea. Motivul oficial, la acea vreme, a fost acela că „nu putem angaja trei persoane care să vă citească scrisorile în germană, română și maghiară". Interdicția a fost, de fapt, un avantaj pentru munca mea științifică, corespondența scrisă de mână distrăgându-mă foarte mult. Astfel, anii 1975-1989 au devenit cei mai productivi în activitatea mea de cercetare. În această perioadă au apărut 600 de titluri, adică o medie de 40 de titluri pe an sau un articol la fiecare nouă zile. În „anul record" 1981 au fost 64 de titluri. Astăzi corespondența îmi ocupă o mare parte din timpul creativ, iar publicațiile sunt, e drept, nu numai din această cauză, în mod corespunzător, mai rare.

O altă formă de represiune ar putea fi transferul meu forțat de la Arhivele Statului la Biblioteca Județeană. Odată cu înăsprirea criteriilor de selecție

La Koblenz, în anul 1992

a personalului din Ministerul de Interne, nu am mai corespuns, având rude în străinătate (fratele, socrii și cumnatul). Datorită activității mele de ani

de zile și a bunei purtări în Arhivele Statului, s-a găsit cea mai bună soluție posibilă, și anume un „transfer în interes de serviciu” la Biblioteca Județeană, unde am petrecut câțiva ani minunați.

Când nu mi-a mai plăcut acolo, mulțumită înțelegerii pe care am găsit-o la șeful departamentului de propagandă al PCR, care era responsabil pentru Biblioteca Județeană, am putut din nou să mă „transfer în interes de serviciu” la Biserica Evanghelică C.A. (un adversar ideologic al PCR), ceea ce, de exemplu, nu ar fi fost posibil în RDG. Așa că am putut să-mi păstrez integral vechimea de 25 de ani în Arhivele Statului și drepturile aferente (cum ar fi zilele de concediu și sporurile de vechime, pe care altfel le-aș fi pierdut, cel puțin temporar). După schimbarea politică din decembrie 1989, începând cu 1 martie 1990, am putut să mă întorc la Arhivele Statului.

Gernot ca secretar al scriitorului Eginald Schlattner

C.W.-F.: *Ați putut scrie cum și ce ați dorit? Ați scris multe articole și cărți, unele importante despre regiune, despre Transilvania, despre patria de adopție a sașilor, veche de opt sute de ani, din mijlocul Carpaților?*

G.N.: Prima întrebare nu este atât de bine pusă. Dar cred că pot răspunde în ambele privințe pozitiv. În primul rând, am scris dintr-un îndemn interior, când propriile cercetări pe un subiect m-au împins să scriu. Dar am scris și „la comandă” și m-am documentat cât mai amănunțit, și, de multe ori, am făcut cercetări sau descoperiri noi.

Strădania mea a fost să fiu cât mai actual și atractiv, de exemplu, când se sărbătoreau diferite aniversări. O altă motivație pentru mine a fost să scriu despre localitățile cunoscuților mei, ca un cadou pentru o zi de naștere, de exemplu. Întotdeauna am avut în minte cadrul „istoriei locale” și, apoi, am avut viziunea de a „acoperi” prin articolele mele întregul spațiu locuit de sașii din Transilvania.

A fost foarte convenabil faptul că redactorii cotidianului central german din București, „Neuer Weg”, mi-au încredințat rubrica „Mică istorie locală” începând de prin 1975, pentru care editam sau scriam o contribuție la fiecare două săptămâni. Priveam unde mai erau „pete albe” pe harta Transilvaniei pe care o aveam, despre care nu scrisesem, și încercam să le completez. Așa am scris articole despre peste 200 de locuri, mai ales din sudul Transilvaniei, în special despre începuturile scrise ale istoriei locale, acolo unde existau sursele.

În principiu, puteam să scriu ceea ce îmi doream, dar am scris doar ceea ce puteam dovedi documentar. Se punea accentul pe relațiile româno-săsești din trecut. Ulterior, monografiile locale nu au mai fost indicate, deoarece patriotismul trebuia promovat la scară națională, nu la nivel local. Am evitat apoi parțial acest lucru, scriind biografii ale unor persoane dintr-un anumit loc.

După sfârșitul lunii octombrie 1971, când s-a interzis în presa româno-germană folosirea denumirilor germane ale localităților, „pentru că partidul a ordonat", am ocolit aceste dispoziții prin rescriere. Brașovul a devenit „orașul de la poalele Tâmpei", Codlea „orașul florilor", Sibiul „orașul de pe Cibin", Cisnădie „orașul țesătorilor" și Sighișoara „prietenosul oraș de pe Târnava". Mai târziu, denumirile localităților germane nu au putut fi folosite decât la genitiv, ceea ce a dus la o adevărată „genetivită", dar, de dragul denumirilor germane, m-am adaptat și la asta.

Bilanțul preliminar al publicațiilor mele la 1 noiembrie 2012 este următorul: 1500 de titluri, dintre care 41 sunt cărți și broșuri, 81 de colaborări și traduceri în alte volume, peste 150 de tratate în publicații de specialitate și peste 1200 de articole în ziare în limba germană, română și maghiară. Majoritatea, aproximativ 210, sunt contribuții cu caracter monografic local, în mare parte din sudul Transilvaniei, multe au conținut biografic despre peste 130 de personalități, dar mai ales despre Johannes Honterus. 163 de titluri ale operei mele au fost incluse în *Bibliografia istorică a României*. Cele mai importante articole de ziar sunt cuprinse în cele zece volume de până acum *Din cronici și hrisoave, contribuții la istoria Transilvaniei*, precum și trei volume *Contribuții la studiul lui Honterus*. Alte volume sintetice cu articolele mele sunt în lucru, respectiv în pregătire.

Gernot în calitate de lector în anul 1973

C.W.-F.: *Unii membri ai familiei au emigrat în Germania. Oare viața economică mai bună din Occident nu v-a ademenit în deceniile care au trecut? Cel mai mare exod al sașilor ardeleni a avut loc acum 22 de ani. Ați fi putut să plecați și dumneavoastră. Din punct de vedere financiar, dvs. și soției dvs. v-ar fi fost mai bine, dar din punct de vedere uman, nu pot și nici nu-mi doresc să judec eu. Și îngrijirile medicale ar fi, de asemenea, diferite decât cele din România.*

G.N.: Astăzi, eu și soția mea suntem, practic, singurii din familiile noastre care încă locuiesc în Brașov. Toți ceilalți sunt, mai ales, în Germania, dar și în Elveția. Cu experiența mea de lucru, care era de fapt limitată datorită activității mele la Arhivele

Statului, eram conștient că nu aveam nicio șansă în Germania. Asta și pentru că, mai tinerii mei colegi istorici, și mai bine pregătiți, au emigrat acolo mai devreme. În afară de asta, știam că prin emigrare abilitățile mele lingvistice ar fi, în mare măsură, inutile, în timp ce, în România, ele sunt căutate și utile. În plus, mai ales în profesia de arhivist, „dezrădăcinarea" sau separarea de izvoarele istorice obișnuite, precum și adaptarea într-o dimensiune istorică anterior necunoscută, sunt dificil de realizat. În 1989 trecusem deja de 50 de ani și nu aveam, probabil, căutare pe piața muncii din Germania. Îmi amintesc că, înainte de toamna anului 1989, un ofițer de securitate m-a întrebat dacă nu voi emigra. I-am răspuns: „Dacă îmi dați arhiva, emigrez". Nu mi-a mai dat niciun răspuns, pentru că amândoi știam că aceasta era o condiție imposibilă.

Încă un motiv m-a reținut să emigrez. Începând cu 1954, în 35 de ani, întocmisem o mare bibliotecă de specialitate și o mare colecție de fișe documentare, la acea vreme în jurul a o sută de metri liniari de raft. Nu am vrut să mă despart de ea și nu ar fi fost posibil la momentul respectiv să o scot din țară. Cum și unde să o fi depozitat în mod rațional în străinătate?

În acea perioadă, fiica noastră și soțul ei erau încă în Brașov (au emigrat abia în 2000) și noi, ca părinți, doream, și am putut, să-i ajutăm. Părinții mei locuiau și ei în Brașov și aveau nevoie de ajutorul nostru, pentru că frații mei mai mici locuiau în străinătate.

Așa că au fost suficiente motive raționale pentru a rămâne aici, în afară de motivele emoționale pe care prefer să nu le menționez. Însă, în timpul vizitelor mele în Germania, am observat în mod repetat că mă pot simți confortabil doar ca oaspete temporar, îmi lipsea atmosfera dragă de acasă, vorbitul în românește și maghiară, chiar dacă în Germania totul funcționa și era, obiectiv, mai bine. După cel mult trei săptămâni mă cuprindea dorul de acasă și, din fericire, nu am stat niciodată mai mult de 40 de zile departe de casă. (Cu excepția studiilor mele, dar asta a fost, până la urmă, acasă, în Transilvania.)

Chiar și în Ungaria m-am simțit mai acasă decât în Germania, acolo fiind cel puțin o parte din patria mea – „dimensiunea maghiară".

Desigur, fiecare revenire acasă a fost asociată cu mici dezamăgiri în legătură cu unele lucruri, care nu mergeau la fel de bine pentru noi în România, așa cum văzusem în străinătate. Dar, când treceam de controlul de la frontiera românească, ajungeam la Arad, unde îmi făcusem serviciul militar. Mai departe, când intram în Transilvania, urma frumosul munte al cărui nume nici măcar nu îl știu, dar pe care îl știam atunci: ne îndreptam spre acasă! Și apoi orașele Sibiu, Mediaș, Sighișoara, toate cu amintiri dragi. La Cața începea județul Brașov, apoi urma Rupea, iar la Măieruș intram în Țara Bârsei. Fabrica de zahăr de lângă Bod, unde lucraseră străbunicul, bunicul și tatăl meu. Brașov, Tâmpa, cartierul Tractorul și gara: eram din nou acasă! În Brașov, „orașul de suflet al fiilor lui" – așa cum spune cântecul [„Kronstadt" – text: Carl Thomas, melodie: Rudolf Lassel] și, de asemenea, și al fiicelor lui, așa cum ar trebui să se spună în secolul XXI. Și apoi îmi amintesc de *Elegia transilvană* a poetului nostru Adolf Meschendörfer (1877-1963):

Pe-aici, și timp și izvoare murmură,
De copil te-nfiori veșnicia cum cură,
În cripte-s întinși drept-strămoșii să doarmă,
Ceasuri bat șovăind, piatra curge, se sfarmă.
(Traducere: Dan Dănilă)

Dar tocmai acest „altfel"– altfel de spațiul german sau alt spațiu – este casa mea! Eu aparțin acestui loc! Aici sunt rădăcinile mele, atât umane, cât și profesionale. Aceasta este casa în care am trăit și trăiesc și pentru care am trăit și trăiesc. Mulțumiri și slavă Domnului pentru asta! Și mai există și un argument biblic. În Psalmul 37, versetul 3 se spune: „Stai în țară și hrănește-te onest".

Prezentarea arhivei cu ocazia evocării lui Carl Maager
în 5 septembrie 2002

C.W.-F.: *Aveți cunoștințe istorice extraordinare. Universitatea s-ar fi putut folosi de ele. De ce nu ați ales cariera universitară?*

G.N.: Exagerați cu afirmația dumneavoastră. Apostolul Pavel spune atât de bine în 1 Corinteni 13.9: „Cunoașterea noastră este fragmentară". Desigur, acest lucru se aplică și pentru mine și sunt din ce în ce mai conștient de cât de puțin știu și de memoria mea, care slăbește, astfel încât am uitat o mulțime din ceea ce știam și uit din ce în ce mai mult. Dar încă funcționează destul de bine, lucru pentru care sunt foarte recunoscător. Slavă Domnului pentru asta!

Când am terminat facultatea, nimeni nu s-a gândit să rămân la universitate. Nu am fost un student foarte bun, pentru că eram mai mult în arhive și biblioteci și cercetam ceea ce nu era în curriculum. Astfel, înainte de un examen, mi-am cumpărat noua carte a profesorului meu despre Clujul medieval și, în loc de materia pentru examen, am citit cartea, care m-a captivat cea mai mare parte a nopții. Desigur, a doua zi dimineață, la examen, nu știam ce să fac, iar profesorul a trebuit să-mi dea o notă proastă. Când m-a întrebat de ce nu știu nimic, am răspuns că i-am citit noua carte în noaptea aceea. Nu puteam, cu siguranță, să obțin astfel o notă bună la subiectul neînvățat.

În 1968, când a fost înființat la Sibiu Institutul Universitar, aș fi fost dispus să lucrez acolo, dar erau suficienți profesioniști buni în Sibiu, astfel încât nu a mai fost loc pentru mine.

Dar, la Școala de Arhivistică din București, o unitate de pregătire profesională a Direcției Generale a Arhivelor Statului pentru arhivarii angajați cu diplomă universitară, am fost lector de paleografie germană, între 1981-1986 și 1990-1995. Cursurile aveau o durată de o lună, în fiecare an. Mi s-a oferit, de asemenea, un post de predare cu contract permanent, dar, din cauza timpului pierdut și navetei solicitante la București, am refuzat, în favoarea unor cercetări mai susținute acasă.

Cursanții la un curs de paleografie germană în Timișoara

C.W.-F.: *Ați scris, de asemenea, nenumărate tratate și texte istorice despre clădiri medievale, despre Johannes Benkner, cronici peste cronici și, repetat, despre Johannes Honterus. Cred că legătura cu Honterus este deosebit de intensă?*

G.N.: Din nou exagerați. Publicațiile mele se pot număra și le-am enumerat mai sus. Desigur, lucrările au dimensiuni diferite și au între ele și o valoare diferită. Pentru mine a fost foarte important de la început să scriu pentru cât mai mulți cititori, așa că am scris, în principal, în ziare și nu în reviste de specialitate, unde nu mă puteam adresa decât unei elite de profesioniști. Unii dintre colegii mei de breaslă au luat în râs această adresare către „popor". Dar, publicând în ziare, rezultatele cercetărilor au ajuns mai repede la un public mai larg decât în reviste sau chiar cărți, unde ar fi durat luni și chiar ani ca să fie tipărite.

Am început să mă preocup de Honterus în 1972. În anul 1973 urmau să se sărbătorească 475 de ani de la nașterea sa printr-o monografie ilustrată. Am vrut să refuz mai întâi, pentru că nu mă ocupasem de Honterus până atunci. Când reprezentantul editurii Kriterion din București mi-a comunicat că va trebui să meargă la Sibiu pentru ca broșura planificată să fie scrisă de cineva de acolo, patriotismul meu local m-a făcut să fiu de acord. O broșură despre brașoveanul Honterus trebuia scrisă la Brașov, nu la Sibiu! Iar Honterus a devenit un subiect minunat de cercetare și aventură, care mi-a adus multe bucurii de explorator și satisfacții minunate. A devenit un stimulent pentru cercetare, care m-a dus în multe biblioteci mari din Europa, după ce am cunoscut pentru prima dată o parte a dimensiunii internaționale a lui Honterus la Biblioteca Publică din New York, în 1992. Așa a devenit Honterus „a doua mare dragoste", după Biserica Neagră.

C.W.-F.: *Sunteți cel mai harnic autor din Transilvania, fără îndoială. Ce v-a motivat să faceți asta? Hărnicia, istoria interesantă a ținutului dumneavoastră, țara strămoșilor, Transilvania?*

G.N.: Din nou exagerați. În orice caz, nu sunt, cu siguranță „cel mai muncitor scriitor din Transilvania". Cele 1.500 de titluri din cei 55 de ani nu sunt, în niciun caz, un record. Fostul meu coleg, Dr. Michael Kroner din Oberasbach, lângă Nürnberg, are mult mai multe publicații decât mine, fiind și mai impor-

tante decât articolele mele. După părerea mea, a fost, probabil, mai harnic decât mine. Alții, dacă nu din punct de vedere numeric, sigur în privința conținutului, au realizări mai semnificative și mai importante, pe care le respect.

Decernarea ordinului de Merit Marea Cruce de Aur a Republicii Austria, de către Excelența sa Dr. Michael Schwarzinger, Ambasadorul Republicii Austria, la inițiativa Doamnei Christel Wollmann-Fiedler

Putem fi recunoscători fiecăruia care cercetează și scrie istorie transilvăneană. Am menționat deja motivațiile mele mai sus. Aș spune că prin publicațiile mele am vrut să construiesc punți între cele trei națiuni ale Transilvaniei și între prezent și trecut. Bunicul meu, Friedrich Wilhelm Seraphin, a scris o lucrare frumoasă acum mai bine de un secol, cu titlul *Importanța antichității pentru prezent*. Așadar, munca mea ar putea arăta că trecutul poate oferi exemple pentru prezent în ceea ce nu trebuie să facem. De fapt, vechea expresie latină *Historia magistra vitae* este, din păcate, doar un *pium desiderium*, deoarece foarte puțini oameni au învățat ceva din istorie. Prin urmare, nu este de mirare cum arată lumea în vremurile de astăzi.

Lectura istorică, în special pentru perioada de până în 1989, ar trebui să clarifice faptul că sașii transilvăneni au rădăcini și merite care nu ar trebui uitate și la care n-ar trebui să renunțăm, chiar dacă acestea au fost, în mare parte, excluse din istoriografia oficială.

Transilvania are o istorie foarte interesantă, chiar dacă transmiterea documentară este fragmentară. Cu toate acestea, Transilvania are o literatură istorică locală și națională foarte bogată în cele trei limbi, română, maghiară și germană. Articolele mele au dorit și ar trebui să-i încurajeze și pe alții să se dedice istoriei naționale și locale, într-un spirit mai larg.

C.W.-F.: *O mulțime de țigani aleargă pe ulițele satelor săsești din Transilvania, dar și prin orașe și, adesea, cerșesc. Sunt țiganii, numiți acum romi, ei înșiși numindu-se țigani, legați în mod tradițional de Transilvania?*

G.N.: În opinia mea, termenul de „țigan” înseamnă o varietate de grupuri de populație, care nu pot și nu ar trebui să fie puse în aceeași oală. În afară de țiganii cerșetori, există și țigani care lucrează, apoi țigani needucați și țigani intelectuali. Există, de asemenea, țigani credincioși și țigani superstițioși și mai sunt încă alte câteva categorii. Țiganii au venit în Europa din sudul Asiei, ca urmare a valului mongol din 1241 și s-au stabilit pentru prima dată aici, în Transilvania, ca țigani nomazi. După cum îmi amintesc, sunt menționați în documente din secolul al XV-lea. Nu se numărau printre cele trei națiuni privilegiate ale Transilvaniei și erau tolerați

marginal, integrându-se foarte puțin în societatea transilvăneană. Nu aveau drepturi politice și nici putere economică. Cu toate acestea, țiganii sunt o parte integrantă a istoriei Transilvaniei, chiar dacă au fost o grupare marginalizată. În contabilitatea orașului Brașov din secolul al XVI-lea, aceștia apar sporadic ca fierari, călăi și hingheri, ocazional ca zilieri la lucrările de construcție și excavații.

Medalia „Honterus” obținută în anul 2009

C.W.-F.: *Ați fost onorat cu multe premii. Asta vă face mândru? Mândru de ceea ce ați realizat prin vastele dumneavoastră cunoștințe?*

G.N.: Din nou trebuie să vă corectez. Acele multe premii sunt exact două: Premiul „Georg Dehio” al breslei de artiști Esslingen 1998 și Premiul „Apollonia Hirscher”, decernat de comunitățile din Brașov și Bartholomeu, precum și de Forumul Democrat al Germanilor din districtul Brașov 2007. Ambele au fost însoțite de premii financiare.

Medalia „Apollonia Hirscher”, obținută în anul 2007

În rest, am primit onoruri simbolice, o diplomă de onoare de la Consiliul Județean Brașov, în 2002, o publicație aniversară, cu ocazia a 65 de ani de la naștere, *In honorem Gernot Nussbächer*, în 2004 și Medalia „Honterus” de la Forumul Transilvania al Forumului Democrat al Germanilor din România, la 70 de ani.

În Proverbe 16.5 se spune: „O inimă mândră este urâtă de Domnul și cu siguranță nu va rămâne nepedepsită”. Și în 1 Corinteni 1:31 se spune: „Cine se mândrește, laudă pe Domnul”. Cu 1 Corinteni 4.7 pot spune că, pentru tot ceea ce sunt și am, și ceea ce am realizat, îi sunt dator lui Dumnezeu, Creatorul și Domnul meu, să-L laud pentru marea sa grație! *Soli Deo Gloria!*, după cum a scris și Johann Sebastian Bach despre lucrările sale. Și, dacă privesc atent, mi-am folosit abilitățile și posibilitățile în mod productiv și eficient doar parțial. Așa că am rămas în urma planului făcut de Dumnezeu pentru mine.

C.W.-F.: *În fiecare dimineață vă uitați pe fereastra dumneavoastră la monumentul Honterus de lângă Biserica Neagră. Vă simțiți în locul potrivit?*

G.N.: Cu siguranță a fost un aranjament bun al lui Dumnezeu ca cercetătorul lui Honterus, Gernot Nussbächer, să primească în 1995 un apartament de la Comunitatea Honterus din Brașov în biblioteca veche a școlii („Liberey”) inspirate de Honterus în 1547. Exact deasupra ferestrei biroului meu – îl numesc „cămăruța muzelor” – stă scris semnificativ numele *Honterus*.

Aproximativ 400 de lucrări cu teme locale au fost create aici în ultimii 16 ani, altele, cu alte teme,

nu sunt enumerate aici. Și multe dintre ele au fost și sunt dedicate lui Honterus, deoarece în această perioadă am reușit să fac cercetări fructuoase în bibliotecile din Ungaria, Austria, Germania, Elveția și Franța, ale căror rezultate au fost scrise spre publicare aici.

După 15 ani mi s-a mai acordat o încăpere suplimentară, pentru depozitarea parțială a cărților și documentației mele, care crescuse la peste 200 de metri liniari de raft. *Sub conditione Jacobea*, în anul următor, 2013, o parte din această documentație ar putea fi mutată într-o sală de arhivă nou pregătită, în casa parohială a orașului. Sunt foarte recunoscător pentru aceasta actualei conduceri a Comunității Honterus din Brașov.

Statuia lui Johannes Honterus
așa cum se vede din cămăruța lui Gernot

Pentru a răspunde la ultima dvs. întrebare: mă simt foarte mult la locul potrivit și este logic ca moștenirea mea științifică să meargă la arhiva Comunității Honterus, unde există condiții bune pentru depozitare și utilizare corespunzătoare. Îi sunt foarte recunoscător lui Dumnezeu pentru acest minunat aranjament. El este sursa tuturor lucrurilor bune din viața mea. Prin urmare, din nou: *Soli Deo Gloria!*

Scris în „cămăruța muzelor” și terminat pe 18 noiembrie 2012, de Gernot Nussbächer.

Gernot cercetând în cămăruța muzelor
Foto: Gerhild Wächter

Mulțumesc, domnule Nussbächer, pentru conversația infinit de interesantă!

Christel Wollmann-Fiedler

Ultimul interviu cu Gernot Nussbächer

(martie 2018, Brașov)

Steluța Pestrea Suciu

Dialogul cu Gernot Nussbächer – fie programat, cum este cel de faţă şi transpus în pagină de revistă, fie spontan, cum mi s-a întâmplat de multe ori – îmi oferă o desfătare intelectuală. Şi, mai ales, îmi stârneşte dorinţa de a-l provoca să-mi destăinuie comori din multele cunoştinţe acumulate într-o viaţă, pulverizând trecerea anilor. Pentru că Domnia Sa, prezenţă binevoitoare, ştie să dăruiască partenerului de dialog, întâlnit fie şi pe stradă, clipe tihnite de dreaptă judecată şi încredere. Interlocutorul meu este o personalitate complexă care se arată prin scris. Bibliografia lucrărilor este impresionantă, peste 1340 de titluri, câte am găsit în volumul In honorem Gernot Nussbächer, *apărut sub egida Bibliotecii Judeţene „George Barițiu”, în anul 2004. De atunci lista s-a îmbogăţit cu alte texte. Numai un om lipit sufleteşte de domeniul căruia i s-a dăruit poate realiza o asemenea performanţă. A cercetat şi a publicat lucrări despre istoria Transilvaniei, a abordat cu temeinicie domeniul filigranologiei, a scris despre Braşov studii adunate*

în caietele Corona *(cinci la număr, Editura Aldus, 2016). Cititorul găseşte informaţii despre monumente, porţile de intrare în urbe, bastioane, străzi, stema oraşului, începutul învăţământului braşovean. Prin puterea cuvântului apt să convingă, îndemnul autorului adresat celor interesaţi este de luat în seamă: „(...) cititorii interesaţi să găsească în acest volum informaţii interesante, care să le lărgească orizontul în domeniul istoriei (...), să aprecieze mai mult valorile istorice ale Braşovului şi să iubească mai mult oraşul nostru şi să contribuie astfel la păstrarea mai bună a patrimoniului istoric şi pentru generaţiile viitoare. Închei cu urarea «Dumnezeu să vă binecuvânteze»"* (Cuvânt înainte*).*

Gernot Nussbächer s-a hrănit toată viaţa din sevele arhivelor, a mângâiat cu mintea manuscrise, a trezit la viaţă fapte uitate sau neştiute, a dialogat cu personalităţile cărora le-a adus omagiu în studiile sale. Lucrarea dedicată lui Honterus rămâne un model în domeniul cercetării operei umanistului sas de talie europeană. Sunt tot atâtea zone de cercetare care cer migală, precizie, echilibru, în care eruditul braşovean a trasat un drum.

În pofida superlativelor ce i-au fost atribuite, personajul acestor rânduri rămâne acelaşi om sensibil, modest, blând, rezervat, cu un surâs binevoitor, gata să ofere informaţii ştiinţifice, fiind un risipitor de cunoştinţe în beneficiul tinerilor cercetători. M-am gândit dacă voi afla în artele plastice un corespondent care să exprime personalitatea acestui intelectual braşovean. L-am găsit în ex-librisul graficianului belgian Frans Masereel, „Omul care citeşte"...

...Aşa scriam în martie 2018 despre felul cum l-am perceput pe Gernot Nussbächer, pregătind interviul cu Domnia Sa. Acum zic şi cum l-am reflectat în oglinda conştiinţei mele. Ştiind că este reticent faţă de acest fel de dialog, faptul că mi-a permis să-i pun întrebări m-a onorat. La un moment dat mi-au parvenit câteva răspunsuri. Fiind cunoscut ca om de cuvânt, cu regret şi multă sfiiciune mi-a comunicat că nu poate duce la capăt promisiunea interviului şi mi-a adresat mesajul pe care-l transcriu: „Mă aflu într-o perioadă puţin propice din cauza problemelor mele de sănătate care domină majoritatea timpului meu. Voi încerca să abordez întrebările dvs. «cu ţârâita» şi vă voi trimite răspunsurile mele pe măsura scrierii lor «pe bucăţi»".

Am crezut că este vorba despre o indispoziţie trecătoare. Dar nu a fost aşa. Starea sănătăţii distinsului meu interlocutor s-a deteriorat rapid. În ciuda speranţei mele, inevitabilul s-a produs... A plecat spre eternitate. Multe ar fi putut povesti în acest dialog, pe care cred că şi l-a dorit, spre folosul nostru. A rămas ce era mai important din fiinţa sa – lucrările publicate.

Încredinţez revistei cele opt răspunsuri ale Domniei Sale, ca un semn de respectuoasă aducere aminte.

Acum lectura lor îmi creează o stare de emoţie, ducându-mă cu gândul la efortul pe care l-a făcut pentru a onora promisiunea.

„Binecuvântarea lui Dumnezeu este cel mai bun lucru pe care vi-l pot dori, cuprinde tot ce vă trebuie pentru o viaţă frumoasă şi împlinită.”

Steluţa Pestrea Suciu: *După ce ne întâlnim şi schimbăm amabilităţi, la despărţire îmi adresaţi „Să vă binecuvânteze Dumnezeu”. De ce această formulă?*

Gernot Nussbächer: Probabil cuvintele noastre au putere creatoare – şi cele bune şi cele rele –, iar binecuvântarea lui Dumnezeu este cel mai bun lucru pe care vi-l pot dori, cuprinde tot ce vă trebuie pentru o viaţă frumoasă şi împlinită.

S.P.S.: *În ce relaţie vă aflaţi cu Dumnezeu?*

G.N.: În relaţia de copil iubit al lui Dumnezeu, făcut minunat. Trăiesc nemeritat de bine din harul lui Dumnezeu, după ce am primit în viaţa mea pe Fiul Său Isus Hristos. (Ioan 1,12, Psalm 139).

S.P.S.: *Aţi ales ca drum în viaţă studiul istoriei. Cine v-a influenţat alegerea?*

G.N.: Doi dintre străbunicii mei – Franz Obert (1828-1908) şi Friedrich Wilhelm Seraphin (1861-1909) – au fost şi cercetători de istorie. Şi mama mea, Era Nussbächer (1913-2003), a vrut să studieze istoria, dar din cauza problemelor de familie n-a putut realiza această dorinţă. Apoi învăţătorul meu din clasa a doua elementară, Carl Lang (1892-1971), a trezit în mine interesul pentru istoria locală cu materia „Orizont local”. După aceea, profesorii mei la specialitatea istorie: Dr. Maja Philippi (1914-1993), Rudolf David (1887-1997) şi Franz Killyen (1903-1974) au sprijinit şi promovat preocupările mele istorice. Profesorul Hermann Tontsch (1881-1968) a îndrumat şi a însoţit cercetările mele privind Biserica Neagră. În sfârşit, unchiul meu, Dr. Richard Reichart, i-a convins pe părinţii mei să mă lase să studiez istoria, care atunci – în anul 1956 – nu părea să aibă perspective deosebite.

S.P.S.: *Când aţi intrat la Universitatea din Cluj care era atmosfera intelectuală, dacă ne gândim la perioada 1956-1961, când v-aţi desăvârşit studiile?*

G.N.: Nu-mi amintesc de o atmosferă intelectuală la Cluj în anii 1956-1961, fiindcă aveam propria mea atmosferă. În afară de cursuri, în acea perioadă am cunoscut Arhivele – Statului şi Academiei – şi bibliotecile filialelor Academiei, atunci încă neunificate în Biblioteca Academiei. Ştiu că în anii 1956-1957 era un fel de primăvară după Congresul al XX-lea al PCUS. După „contrarevoluţia” din Ungaria, s-a scos limba rusă din programa de

învăţământ. Eu am activat atunci în cercul cultural german de pe lângă Casa de cultură a studenţilor. Începând cu anul 1958, cu o plenară a CC al PMR, a urmat însă o perioadă mai severă, cu epurări politice şi exmatriculări.

S.P.S.: *După terminarea facultăţii v-aţi aplecat spre arhivistică. Ce presupune cercetarea de arhivă?*

G.N.: Începuturile legăturilor mele cu Arhivele au fost încă din perioada de liceu, la Braşov. La Cluj am avut privilegiul de a fi introdus mai întâi în Arhiva Academiei, care avea o minunată bibliotecă de mână cu toate publicaţiile despre Transilvania. Acolo am putut cerceta publicaţiile despre „prima mea dragoste" – Biserica Neagră. Mai târziu, doctorul cardiolog Arnold Huttmann, secretarul Societăţii de istoria medicinei din Braşov, m-a însărcinat să strâng din toate bibliotecile Clujului informaţii despre istoria medicinei din Braşov, temă care m-a condus şi la Arhivele Statului din Cluj. Cercetarea de arhivă presupune în primul rând dragoste – care nu este numai un sentiment, ci o hotărâre. Apoi răbdare, perseverenţă şi în mod deosebit cunoaşterea istoriei – inclusiv a administraţiei – şi cunoaşterea limbilor în care sunt scrise documentele şi paleografiile lor. Desigur, foarte importantă este şi cunoaşterea literaturii istorice, a ediţiilor de documente şi altele.

S.P.S.: *Părerea mea e că avem din ce în ce mai puţini cercetători ai arhivelor.*

G.N.: Cauza principală cred că este lipsa de dragoste, fără de care nu se pot învinge greutăţile enumerate mai sus. Cred de asemenea că mare parte din tinerii de azi doresc succese rapide fără eforturi mari, fără investiţii masive în propria pregătire. Poate este şi o lipsă de viziune.

S.P.S.: *Vă adresez două întrebări legate între ele. Care a fost primul articol publicat? Dacă l-aţi recitit, cum vi se pare?*

G.N.: Primul articol al meu publicat are titlul „Ce ne povesteşte clopotul mare de la Biserica Neagră". El a apărut în ziarul german braşovean „Volkszeitung" nr. 4, din 20 iunie 1957. Nu l-am mai recitit de mult, dar am publicat mai târziu o variantă îmbunătăţită („Volkszeitung" nr. 647, 7 iunie 1966).

S.P.S.: *De ce v-aţi aplecat mai mult spre perioada medievală? Are ceva care v-a atras?*

G.N.: Perioada medievală este o perioadă frumoasă a istoriei, este perioada de început a istoriei noastre scrise, pentru care s-au publicat deja multe izvoare, aşa că este mai uşor accesibilă. De asemenea, cantitatea izvoarelor încă nepublicate nu este atât de mare ca cea din perioadele de mai târziu, aşa că poate fi cuprinsă mai bine de un singur om. Pentru perioadele mai târzii este nevoie de munca în colectiv, „teamwork". Pentru unele perioade avem multe documente, pentru altele doar puţine sau pentru altele ele lipsesc cu totul. În orice caz, istoria este mai bogată decât izvoarele păstrate.

(Articol publicat în revista braşoveană „Astra. Literatură, arte şi idei", nr. 3-4/2018)

II. PROFESIONISTUL

Gernot Nussbächer – arhivist şi paleograf

dr. Elisabeta Marin

Momente biografice însemnate. Arhivist şi paleograf

Soli Deo Gloria – „Slavă numai lui Dumnezeu”. Așa își începe Gernot Nussbächer autobiografia din „Anuarul jubiliar – 50 de ani de la bacalaureatul nostru, Liceul Honterus, 1856-2006, Amintiri despre trecut, priviri către viitor”[1]. Prin a-I mulțumi și a-L slăvi pe Dumnezeu, care L-a călăuzit și apărat, și prin a-I mulțumi pentru faptul că El este izvorul binelui și frumosului din viața sa.

Gernot Nussbächer s-a născut în Brașov, la 22 august 1939, pe strada Castelului nr. 120, fiind cel mai mare dintre cei trei fraţi. Tatăl său, Kurt Nussbächer, a fost comerciant diplomat, șeful departamentului de achiziții al fabricii „Nivea”, iar mama sa, Era, născută Dieners, a fost profesoară de lucru manual şi restaurator de covoare. Sora, Ute, căsătorită Hubbes, s-a născut în 1941, a fost mai târziu laborantă și, din 1990 până în 2018, când a decedat, a trăit în Germania. Fratele mai mic, Ulf, s-a născut în 1944, este de meserie stomatolog, iar din 1984 locuiește în Elveția.

În primăvara anului 1944, din cauza atacurilor aeriene asupra Brașovului, familia sa se retrage mai întâi la Râșnov, apoi la Agnita, pentru a reveni în toamna aceluiași an la Brașov, în casa bunicii din strada Castelului nr. 126. În spațiul generos al grădinii, copiii se jucau, îşi construiau „colibe” și își ajutau părinții care cultivau legume pentru hrana zilnică. Urmează toate etapele școlare, de la grădinița din strada Poarta Şchei, la Școala Elementară nr. 23 (devenită ulterior nr. 4), unde, în clasa a II-a, profesorul Karl Lang îi trezește interesul pentru istoria locală și istorie în general. Atracția lui Gernot Nussbächer pentru istorie și cercetare a fost încurajată și susținută de renumiții profesori brașoveni de istorie, Maja Philippi, Franz Killyen și Rudolf David.

Din 1953 urmează cursurile Liceului Mixt nr. 2, cu limbă de predare germană (care a funcţionat o vreme în clădirea Liceului Șaguna), obţinând, în 1956, diploma de maturitate. În perioada liceului a făcut parte, împreună cu alți colegi, din nou reînființata brigadă a clopotarilor. Evenimentul decisiv pentru cariera sa a fost descoperirea datelor și inscripțiilor din Biserica Neagră, până atunci necunoscute (10 oct. 1954). Astfel, Biserica Neagră a devenit marea sa dragoste, care l-a determinat să urmeze istoria. În 1957 apare primul articol în ziarul „Volkszeitung” nr. 4, anul I, 20.06.1957, „Was die grosse Glocke erzält” (Ce povesteşte clopotul mare)[2].

În anul 1956, în urma examenului, este admis la Facultatea de Istorie din cadrul Universității „Victor Babeș” din Cluj-Napoca. În perioada studenției, pentru a-și completa veniturile, cercetează în Arhivele Academiei din Cluj, la Arhivele Statului din Cluj și în diverse biblioteci.

În vara lui 1959, Gernot Nussbächer o întâlnește la Vulcan pe Ada Schiel, fostă colegă de liceu, cu

care se căsătorește în 1961, cu puțin timp înainte de examenul de diplomă. În 1970, se naște fiica lor, Brigitte. Ada Ruth Schiel (1938-2015) s-a născut în Brașov și a fost fiica inginerului arhitect Rudolf Schiel și a Adei, născută Rhein. A copilărit, la fel ca Gernot, pe strada Castelului, într-o casă cu o grădină generoasă, „un paradis al copilăriei". În timpul bombardamentelor din 1944, familia Schiel se refugiază la Hoghiz, lângă Rupea, unde Ada învață limba maghiară de la copiii din sat, descoperindu-și astfel talentul pentru învățarea limbilor străine. Din 1952, urmează cursurile școlii tehnice comerciale (Mercur), secția germană, mutată la Sibiu în 1955, desființată după primul semestru. Învaţă cu uşurinţă limbile rusă şi engleză, dar se îmbolnăveşte şi amână examenul de bacalaureat. Între 1957-1959, Ada urmează cursurile Școlii Tehnice Sanitare. În perioada neagră a deportărilor, familia Schiel, la fel ca multe alte familii de saşi, împărtăşeşte teama generală a deportărilor. Numele Schiel este un pericol în plus, prin asocierea cu proprietarul fabricii cu acelaşi nume (devenită „Strungul" şi, mai târziu, „Hidromecanica"), considerat „exploatator al poporului", deşi între cele două familii nu există o relație de rudenie.

După examenul de diplomă, în 1961, Gernot Nussbächer efectuează două luni de stagiu militar, apoi este repartizat ca arhivist la Arhivele Statului din Cluj, unde activează până la data de 1 aprilie 1962, când este transferat la Brașov pentru a fi alături de familie. „Prin anii 1961, instituția Arhivelor Statului se confrunta cu o acută lipsă de personal de specialitate, întâmpinând dificultăți în cercetarea unor documente valoroase scrise în limbi străine, mai ales din perspectivele deschise de acordurile încheiate cu URSS, Austria, Germania, Ungaria, Turcia, S.U.A. (unde se aflau microfilme după arhivele germane, referitoare la România). Atunci au fost angajați tineri specialiști de la facultățile de istorie și limbi străine, care, în majoritatea lor, au devenit cercetători de valoare și autori de lucrări științifice. Între aceștia a fost și Gernot Nussbächer, care s-a detașat de ceilalți printr-o muncă asiduă și pasionată... ajungând să se situeze printre cei mai reprezentativi cercetători. L-am cunoscut în 1961, prin fizionomia sa, un copil încă, nu prea înalt, subțirel, cu ochii jucăuși dar îndrăzneți, pasionat pentru activitatea în arhive și mai ales pentru cea de cercetare"[3].

Ioan Mărcuș împreună cu un grup de arhiviști și Arhivele Aradului. Primul din stânga – Gernot Nussbächer, Cluj, 1961;, reproducere după *Dicționar biobibliografic*, p. 166

Din anul 1964, începe o colaborare cu ziarele de limbă germană „Volkszeitung", „Neuer Weg", iar după 1968 cu „Karpatenrundschau" și „Hermannstädter Zeitung", cu articole de istorie locală sau despre personalități, majoritatea fiind dedicate umanistului Johannes Honterus.

Gernot Nussbächer și Dieter Drotleff (redactor al ziarului Volkszeitung/ Karpatenrundschau), 2017

În anul 1967 promovează examenul de arhivist principal, iar în 1971 pe cel de traducător pentru germană-română. În anul 1968 este trimis la cercetare în Arhivele Iugoslaviei, iar în anul 1973, în Republica Democrată Germană. Fiind angajat al Ministerului de Interne, îi este interzisă corespondența cu străinătatea, deși dorea un schimb profesional științific între cercetători. În 1972, cunoscându-i preocupările, Editura Kriterion îi propune să scrie o monografie ilustrată despre Johannes Honterus, cu ocazia împlinirii a 475 de ani de la nașterea acestuia[4].

Din cauza plecării rudelor soției în Germania și a fratelui său în Elveția, în 1986, este transferat „în interes de serviciu" la Biblioteca Județeană „George Barițiu" din Brașov, unde a lucrat ca bibliograf. După evenimentele din 1989, în urma unei cereri scrise, este reîncadrat la Arhivele Statului Brașov, cu data de 1 martie 1990.

Între anii 1981-1985, Gernot Nussbächer, împreună cu Monica Vlaicu și, din 1984, Elisabeta Marin, au fost lectori ai cursului de paleografie germană, coordonat de lector Tiberiu Moț, director al Arhivelor Județului Timiș. Între anii 1986-1990, din varii motive, cursurile de paleografie nu s-au ținut, acestea fiind reluate după 1990, stabilindu-se cursuri pe o durată de 5 ani. Aceste cursuri s-au ținut la început la București, Sibiu, Timișoara, iar după 1992, la Brașov. În grupa de cursanți din perioada 1990-1995 și-au manifestat dorința de a participa și colegi de la Muzeul Județean de Istorie Brașov.

Absolvenții și lectorii cursului de paleografie germană; de la stg. la dr., rândul 1: Tiberiu Moț, Monica Vlaicu, Elisabeta Marin, Silvia Pavel, Gernot Nussbächer; rândul 2: Dorin Goția, Ștefan Marinescu, Victor Țundrea, Tudor Bucur, Mihai Ceaușu; rândul 3: Viorel Vânătoru, Liviu Palihovici și Viorel Screciu (arhivist, Timișoara), Timișoara, 1985

În următorii ani, Gernot Nussbächer a funcționat și ca lector pentru paleografie germană în cadrul „Școlii de perfecționare arhivistică”, unde, în anii 1994-1995, a organizat un schimb de experiență pentru grupa de paleografie, ocazie cu care, împreună cu elevii săi a fost într-o excursie de studii atât la Gundelsheim și la Arhivele Federale din Germania, cât și la Viena. Cursurile de limbă și paleografie germană au fost mediatizate în presa națională și locală: „Studium der gotischen Schrift-Fortbildungskurs für deutsche Paläographie im Kronstädter Staatsarchiv”, apărut în „Neuer Weg” 43, nr. 13109, 9 noiembrie 1991.

Cea de-a doua convocare din anul IV s-a desfășurat în două etape, prima etapă fiind cea teoretică, iar cea de-a doua parte, în perioada 13-24 aprilie 1994, s-a desfășurat în cadrul unei călătorii de studii în Germania. Datorită lui Gernot Nussbächer, membrii grupei de paleografie au primit o invitație nominală de la domnul prof. dr. Friedrich Kahlenberg, președintele Arhivelor Federale, pentru o vizită la câteva arhive din Germania. Invitați la Ambasada României de la Bonn, am fost primiți de domnul ambasador prof. dr. Florea Dudiță, împreună cu soția, și de colaboratori ai ambasadei. A fost predată și scrisoarea domnului director general prof. dr. Ioan Scurtu. Colegii au putut constata că în arhivele din Germania există încă multe izvoare nevalorificate cu privire la istoria României și că tocmai absolvenții grupei de paleografie germană sunt chemați să aibă un rol activ în relațiile arhivistice dintre țările noastre.

De la stânga la dreapta, rândul 1: Gernot Nussbächer, Elisabeta Marin; rândul 2: reprezentanta Germaniei, Măriuca Radu, Corina Sebișan; rândul 3: Marlena Negrescu, Radu Ștefănescu, Adrian Onofreiu; Gundlesheim, Germania, 14 aprilie 1994

De la dreapta la stânga: rândul 1, jos: Corina Sebișan, Elisabeta Marin; rândul 2: cu spatele Radu Ștefănescu, Adrian Onofreiu, Măriuca Radu, Marlen Negrescu, Gernot Nussbächer; Pfalz, Valea Rinului, 14 aprilie 1994

Dr. Klaus Oldenhage (reprezentantul Biroului Relații Externe al Arhivelor Federale din Germania) urează bun venit delegației române; Koblenz, 1994

În vizită în arhivele germane, călătoria arhiviștilor români, grupa de paleografie germană

HEIMATKUNDE

Zu Besuch in deutschen Archiven

Eine Reise der rumänischen Fachgruppe für Deutsche Paläographie

Gernot Nussbächer, „Zu Besuch in deutschen Archiven. Eine Reise der rumänischen Fachgruppe für deutsche Paläographie", în „Karpatenrundschau" nr. 19 (2242), anul XXVII/XXXVIII/12.05.1994

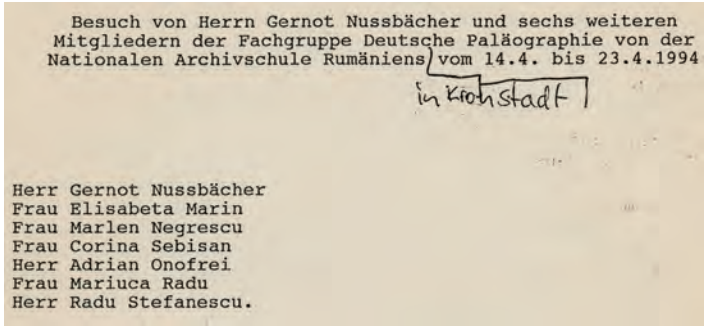

Besuch von Herrn Gernot Nussbächer und sechs weiteren Mitgliedern der Fachgruppe Deutsche Paläographie von der Nationalen Archivschule Rumäniens vom 14.4. bis 23.4.1994 in Kronstadt

Herr Gernot Nussbächer
Frau Elisabeta Marin
Frau Marlen Negrescu
Frau Corina Sebisan
Herr Adrian Onofrei
Frau Mariuca Radu
Herr Radu Stefanescu.

Membrii grupei de paleografie germană

În perioada 22-28 aprilie 1996, grupa de paleografie germană a mai participat la un schimb de experiență la Viena, Austria, la Arhivele Statului. Delegația a fost formată din Gernot Nussbächer, Elisabeta Marin, Marlen Negrescu, Corina Sebișan, Adrian Onofreiu și Monica Cincu.

La Viena, delegaţia a fost întâmpinată de directorul general al Arhivelor Naționale ale Austriei, domnul dr. Lorenz Mikoletzki, care a prezentat structura arhivelor și a înlesnit vizita la K. K. Hofkammer-Archiv, arhive aflate în subordinea Arhivelor Statului. Arhiviştii români au fost impresionaţi în mod deosebit de cantitatea enormă de documente referitoare la Transilvania și România aflate în aceste arhive. Spre deosebire de România, unele țări din fostul Imperiu Austro-Ungar (Ungaria, Cehia) și-au stabilit la Viena permanențe arhivistice pentru studierea documentelor ce conțin referiri la propria istorie.

De la dreapta la stânga: Elisabeta Marin, Gernot Nussbächer, Monica Cincu, Corina Sebișan, Marlen Negrescu, Viena

Vizita în Arhivele Statului ale Austriei a fost descrisă pe larg de Gernot Nussbächer în „Karpatenrundschau” nr. 20/237, anul 29 (40), 18 mai 1996, pagina 3. Vreau să menționez că ambele deplasări în Germania și Austria au fost posibile datorită efortului și implicării lui Gernot Nussbächer. Toți participanții îi rămân profund recunoscători mentorului lor.

Heimatkunde

KR | 18. Mai 1996 / Seite 3

In Wiener Archiven und Bibliotheken

Eine Informationsreise der Fachgruppe für deutsche Paläographie

Gernot Nussbächer

„Karpatenrundschau” nr. 20/237, anul 29 (40), 18 mai 1996, p. 3

După 18 ani de domiciliu în casa parohială de la Biserica Sf. Martin, Gernot Nussbächer se mută, în anul 1996, în Curtea Bisericii Negre, în localul fostei biblioteci a lui Honterus, înființată în 1547. De la fereastra sa vedea în permanență statuia lui Honterus, cel căruia i-a dedicat întreaga sa activitate. Cu bucurie mărturisea în autobiografia sa că a putut, după 1989, să cerceteze după pofta inimii, să meargă pe urmele lui Honterus în Germania, Ungaria, Elveția și să studieze și pentru istoria locală, menționând, printre altele, și volumele *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*.

Absolvenții cursului din 1998-2002, împreună cu lectorii Gernot Nussbächer și Elisabeta Marin. La înmânarea diplomelor au participat și domnul director general dr. Corneliu Mihail Lungu (București) și domnul dr. Ioan Dordea de la Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale; de la dreapta la stânga, rândul 1: Marina Ivan, Cristina Țineghe, Elisabeta Marin, Ramona Păcurar; rândul 2: Gernot Nussbächer, Iulia Frâncu, Mihaela Moflic, dr. Ioan Dordea, dr. Corneliu Mihail Lungu, Alexandru-Alin Filip, Aurelia Armășelu.

Profesionalismul lui Gernot Nussbächer a fost unic. Astfel, în publicația *Arhivele și cultura*, autor Marin Radu Mocanu, apărută în anul 1998, la Editura Ministerului de Interne pg. 123-124, Gernot Nussbächer este descris astfel: „În cei 35 de ani de practică arhivistică, cu o întrerupere de câțiva ani provocată de aberațiile regimului totalitar în materie de cadre, Gernot Nussbächer, însușindu-și temeinic paleografiile limbilor germană, latină și maghiară, a reușit să ajungă cel dintâi la unele informații documentare pe care le-a transpus în instrumente de informare științifică și apoi le-a prelucrat istoriografic. Așa a ajuns să publice peste 1130 de titluri – studii, articole și volume – referitoare la localitățile transilvănene și la personalitățile acestora, multe dedicate marelui umanist brașovean Johannes Honterus (1498-1549). Numeroase deplasări de studii și vizite în străinătate (Germania, Franța, Austria, Elveția, S.U.A.) i-au stimulat cercetările propriu-zise și l-au pus în legătură cu problematica și metodologia istoriografiei apusene.

Cercetări, studii arhivistice, istorice şi ediţii de documente

Istoriografia lui Gernot Nussbächer nu vizează în exclusivitate trecutul comunității săsești, chiar dacă înglobează o anume preponderență în acest sens, scrierile sale aducând o contribuție reală la istoria Transilvaniei, în general, prin numeroasele istorii (comunal-)locale pe care le-a redactat. El relatează cu aceeași obiectivitate istorică despre comerțul Brașovului cu Moldova în secolul al XV-lea sau prezența lui Mihai Viteazul la Bran, la Alba Iulia ori în alte localități ale Transilvaniei, ocazie cu care ne vorbește și despre meșteșugurile din Sighișoara în secolul al XVI-lea sau activitatea tipografică a lui Lavrentie ori Filip Moldoveanul.

Tratând despre adeziunea sașilor la Actul de la 1 Decembrie 1918 oglindită în presa germană din Transilvania, istoricul, cercetând întreaga presă de limbă germană ce apărea la Sibiu, Brașov, Sighișoara, Mediaș, Reghin, Bistrița și Agnita, descoperă că aceasta era în principiu de acord cu autodeterminarea Transilvaniei, susținând că „azi nu este

vorba numai de statul român (România veche – n.n.), ci de întreaga națiune română ca factor important pentru organizarea politică a bazinului Dunării." Complexitatea și diversitatea problematicii istoriografice abordate de Gernot Nussbächer fac din structura sa un îndreptar „enciclopedic" pentru orice cercetător[5]. La finele anului 1999, Gernot Nussbächer se pensionează, dar mai lucrează în arhive până în 2004, ca expert, apoi la Muzeul Casa Mureșenilor, la Consistoriul Bisericii Evanghelice C.A. din Brașov și, în final, la Arhiva Bisericii Negre, până în august 2016.

Este destul de dificil, dacă nu imposibil de descris în câteva pagini o activitate de peste 55 de ani închinată cercetării arhivistice. Gernot Nussbächer s-a identificat cu instituția, arhiva nefiind pentru el o necunoscută. Avea răspuns la orice întrebare, iar în ceea ce privește documentele și sursele spunea șăgalnic: „parcă am scris despre asta, vezi în manuscrisul x sau fascicolul x sau în volumul x", indicând până și pagina sau cota unde găseai informația dorită. În anul 1999, Academia Română a dedicat o sesiune științifică comemorării a 450 de ani de la moartea lui Honterus, prilej cu care Gernot Nussbächer a fost invitatul de onoare și a rostit o prelegere omagială (publicată sub titlul *Wer war Honterus?* la editura Aldus din Braşov).

Despre activitatea prolifică a lui Gernot Nussbächer s-a scris foarte mult, dovadă fiind volumul editat cu prilejul aniversării de 65 de ani *In honorem Gernot Nussbächer*, care cuprinde, pe lângă articolele de specialitate, şi bibliografia la nivelul anului 2004, cu 1340 de titluri, urmată de *Bibliographia lucrărilor istorice*, tipărită la Editura Aldus în 2017, ediţie îngrijită de Bernhardt Heigl şi Thomas Şindilariu, ce cuprinde 1580 de titluri, cu un aparat critic impresionant, cu indice topografic, al persoanelor şi al lucrurilor, atât în limba română, cât şi în limba germană.

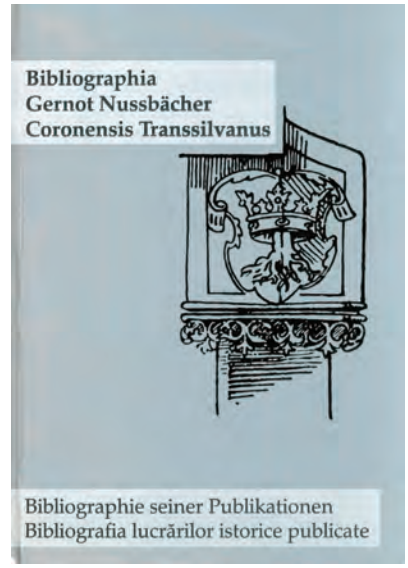

Coperta cărții *Bibliographia Gernot Nussbächer Coronensis Transsilvanus*, Brașov, Editura Aldus, 2017

În anul 2016, când a venit destul de brutal „pensionarea" a doua, apare publicaţia *Îndrumător pentru istoria germanilor din Braşov şi Ţara Bârsei*, care cuprinde glosarul fondurilor Arhivelor Statului din Brașov şi ale Arhivei Comunităţii Evanghelice C.A. Johannes Honterus („Archivführer zur Geschichte der Deutschen in Kronstadt und dem Burzenland"), prelucrat de Bernhardt Heigl, Petra Rezac, Thomas Şindilariu şi dedicat discret, pe verso-ul foii de titlu, „arhivistului şi istoricului braşovean Gernot Nussbächer, cu prilejul împlinirii vârstei de 75 de ani".

Coperta volumului *Archivführer zur Geschichte der Deutschen in Kronstadt und dem Burzenland*, Editura De Gruyter Oldenbourg, 2015

Petra Rezac, Gernot Nussbächer, Thomas Șindilariu și subsemnata în ancadramentul ușii care duce la „Pivnița șoriceilor" (Mäusekeller), de unde Gernot Nussbächer trimitea salutări verbale sau pe calculator

Când intra în „Pivniţa şoriceilor" (depozitul și biroul Arhivei Johannes Honterus), Gernot se anunţa trimiţând „buzduganul" verbal înainte, ca să nu ne speriem: „Gernot Kommt!" („Vine Gernot"), iar la plecare ne luam rămas-bun şi, când spuneam „pe mâine", răspunsul lui era invariabil „sub conditione Iacobaea". Cu un an înainte, în 2015, soţia sa, Ada, s-a stins, în 2016, intervenind „a doua pensionare" a lui Gernot Nussbächer, situaţia l-a copleşit. I s-a făcut, totuşi, o „favoare", permiţându-i-se accesul pentru câteva ore pe zi în Arhiva Bisericii Negre.

Reluăm seria scrierilor dedicate lui Gernot Nussbächer. În volumul *In honorem Gernot Nussbächer*, profesor dr. Cornel Mihail Lungu (fost director general al Arhivelor Naționale), sub titlul „Gernot Nussbächer arhivistul – istoricul – omul", subliniază: „Arhivistul adevărat a fost completat în mod fericit de istoricul ce s-a aplecat cu pasiune şi competenţă asupra documentelor de arhivă ce le-a prelucrat de-a lungul anilor, adunaţi cât într-o viaţă de om". Domnul Lungu continuă: „A vorbi însă despre personalitatea sa nu se poate să nu se stăruie şi asupra calităţilor sale de om atât de apreciat şi iubit şi stimat de toţi cei care l-au cunoscut în mai mare sau mai mică măsură. Pe cât de vastă şi aleasă este pregătirea, pe atât de modestă şi firească îi e întreaga existenţă. Din ştiinţa lui a ştiut să dăruiască celorlalți fără nicio reținere și mai cu seamă fără a urmări un scop anume sau diverse avantaje"[6].

La rândul său, în articolul dedicat profesorului dr. Cornel Mihail Lungu în volumul omagial *Cornel Mihail Lungu la 70 de ani*, din seria „Profesioniştii noştri", Gernot Nussbächer povestea cu plăcere despre călătoria în Germania, din anul 1990, împreună cu Cornel Mihail Lungu. Şi, ca să rămânem la deplasările în străinătate, profesorul dr. Ioan Scurtu povesteşte despre participarea la delegaţia din Canada şi S.U.A alături de Gernot Nussbächer din anul 1992, astfel: „Într-adevăr, în cele 16 zile Nussbächer mi-a fost un companion discret, politicos

şi eficient. Nu-l cunoscusem înainte, dar ştiam că a publicat câteva cărţi bazate pe izvoare de limbă germană. Din discuţiile avute pe parcurs am aflat că a fost dat afară de la Arhivele Statului în 1986, pentru că avea rude în străinătate (Germania), fiind transferat la Muzeul de Istorie din Braşov (sic!). În 1990 a fost reprimit la Arhive. Îi plăcea să studieze documente şi să scrie. Este un credincios în sensul biblic: legătura cu Dumnezeu se ţine direct, nu prin intermediul bisericii. Din orice câştig, oferă a zecea parte lui Dumnezeu; nu concepe să înşele (va da din banii primiţi pentru diurnă). Se roagă (inclusiv în avion, tren, maşină, hotel) ca totul să fie bine şi Dumnezeu îl ajută”[7].

În urma discuţiilor cu dânsul am reţinut mai multe idei, dintre care două foarte importante:

1) Arhiviștii se cunosc puțin între ei, doar cu prilejul unor convocări sau simpozioane. Ar fi util un buletin de informare privind activitățile desfășurate, noile fonduri date spre cercetare, cărțile și studiile publicate de colegi. Astfel s-ar ajunge la o apreciere corectă asupra oamenilor și a activităților lor. Unii au știut să-și facă reclamă, în spatele căreia nu există nimic consistent.

2) Nu se putea vorbi de informatizarea Arhivelor Statului din România. În prezent Serviciul Informatică cere fișe [SARIAS] din teritoriu pentru a fi introduse pe calculator, dar nimeni nu știe cu ce rezultat. Este un fel de „secret de serviciu”. Când cineva vrea să spună ceva, șefa Serviciului îi închide gura, zicând că respectivul nu se pricepe. Ea deține „adevărul absolut.”

În anul 2015, este publicată lucrarea lui Johannes Honterus *Rudimenta Cosmographica* (publicată pentru prima oară în limba latină, în 1542), în traducere trilingvă: maghiară, germană și română. Cartea este rodul colaborării unei echipe internaționale, cu contribuția elitei istoricilor brașoveni Paul Binder, Gernot Nussbächer, Heinz Heltmann, Valeria Căliman. În 1988, o inițiativă asemănătoare au avut Gernot Nussbächer, Paul Binder și Valeria Căliman, care, împreună cu medicul Arnold Huttmann, au publicat la Editura Dacia o ediție comentată a operei lui Honterus, dar apărută numai în limba română.

Pentru activitatea sa, Gernot Nussbächer a fost recompensat cu mai multe premii și medalii:

Heimatkunde

Internationales Forscherteam brachte in die Geschichte eingehende Neuausgabe heraus

Das wichtigste Werk des Humanisten Johannes Honterus „Rudimenta Cosmographica” (Grundzüge der Weltbeschreibung) liegt seit Kurzem in einer dreisprachigen Sonderausgabe auf

Recenzia cărții *Rudimenta Cosmographica*, semnată de Dieter Drotleff, apărută în „Karpatenrundschau” din 12 noiembrie 2015

1998 – Premiul „Georg Dehio”, Preis der Künstelergilde Eßlingen

2002 – Diploma de onoare al Consiliului Județean Brașov

2008 – Premiul „Apollonia Hirscher”, acordat de Forumul Democrat al Germanilor din Județul Brașov și de Asociația Brașovenilor din Germania

2009 – Medalia „Honterus” acordată de Forumul Democrat al Germanilor din Transilvania

2013 – Însemnul de Onoare în aur pentru merite pentru Republica Austria

Înmânarea medaliei „Honterus”, Brașov, 2009

Înmânarea medaliei „Însemnul de Onoare în aur pentru merite pentru Republica Austria”

Destul de pe neașteptate, Gernot „s-a prăbușit”. A stat o săptămână la căminul de bătrâni din strada Iuliu Maniu. În ziua în care a plecat, a apărut în „Karpatenrundschau” și ultimul lui articol, „Teiul lui Honterus” („Die Honteruslinde”)[8], care, așa cum îl privea Gernot de la fereastra casei sale, s-a uscat și „a murit”, după 135 de ani. Articolul se încheie cu speranța ca, la aniversarea din 2018 a 520 de ani de la naștere sau, în 2019, la comemorarea a 470 de ani de la moartea lui Honterus, comunitatea care îi poartă numele din 1898 să planteze un nou tei.

Die Honteruslinde

„Der Mai ist gekommen, die Bäume schlagen aus” beginnt das schöne Frühlingsgedicht von Emmanuel Geibel.

Dies geschah auch in diesem Jahr mit den Linden am Kirchhof auf der Südseite der Schwarzen Kirche in Kronstadt. Nur eine Linde, da dem Honterusdenkmal am nächsten steht und deshalb Honteruslinde genannt wurde, schlug diesmal nicht aus, weil im Vorjahr 2017 bei den Erdarbeiten für die Erdungen des neuen Blitzableiters am Kirchturm ihre Wurzeln brutal durchtrennt wurden. Bei den großen Ausgrabungen am Kirchhof in den Jahren 2012-2013 hatte Prof. Dr. Ing. Dieter Simon besonders darauf aufmerksam gemacht, auf die Wurzeln zu achten und sie nicht zu beschädigen. Das ist auch befolgt worden und alle drei Linden haben die Ausgrabungen gut überstanden. Das sieht man auch auf dem Bild vom Maisingen 2014, wo die Honteruslinde in schönem Grün dasteht.

Vier Linden wurden anläßlich der Feier von 400 Jahren seit der Geburt von Dr. Martin Luther am 3. November 1883 am Kirchhof gepflanzt und sind auf dem Bild der Südseite der Kirche in der Monographie der Schwarzen Kirche von Ernst Kühlbrandt (1936) gut zu sehen. Vor einiger Jahrzehnten mußte die Linde neben der Honteruslinde (Bugenhagenlinde) unter dem Kirchenvater Architekt Günther Schuller entfernt werden. Es blieben noch die Lutherlinde und die Melanchthonlinde zu beiden Seiten der Südvorhalle der Kirche.

Bei der Feier am 3. November 1883 wurde auch die Anregung für ein Honterusdenkmal ausgesprochen, das 15 Jahre später verwirklicht werden konnte.

Das Wetter bei der Feier von 1883 war nicht erfreulich, die Leute mussten zum Teil im Mantel am

Die alte verdorrte Honteruslinde. Eine diesbezügliche Umfrage wurde auch beim Gemeindefest veranstaltet.

Die Honteruslinde beim Maisingen 2014 im grünen Blätterschmuck.

Fotos: Peter Simon

Kirchhof stehen. Das bewog die städtischen Behörden, den Stadtingenieur Peter Bertesch (1842–1914) zu beauftragen, den Kirchhof ordentlich zu pflastern, „Mackadamisierung” hieß das damals.

Dabei wurden auch Rinnsale zur Entwässerung des Kirchhofs angelegt. Durch die Ausgrabungen von 2012–2013 wurde diese Anlage zum größten Teil zerstört. Die nachfolgenden Provisorien haben das Problem des Wasserabflusses nicht gelöst und der jüngste Großbrottetbeleg, der zu Ehren des Kirchentages von 2017 angebracht wurde, strapaziert Fülle und Schwerk. Es wurden auch Entwässerungskanäle angelegt, die aber einem stärkeren Gewitter nicht gewachsen sind. Deshalb ist zu hoffen, dass bald eine entsprechende Lösung für die Probleme des Kirchhofs gefunden und umgesetzt werden kann.

Die alte Honteruslinde hat nun nach 135 Jahren ausgedient. Wird es wohl eine neue Honteruslinde geben? Ich würde es mir wünschen. Im Jahre 2018 sind es 520 Jahre seit der Geburt von Honterus, im Jahre 2019 sind es 470 Jahre seit seinem Tod. Wäre das eine willkommene Anregung für die Honterusgemeinde, die seit 1898 diesen Namen trägt?

Gernot Nussbächer

Ultimul articol al lui Gernot Nussbächer, apărut în „Karpatenrundschau”, nr. 24 (3485), 21.06.2018

Mai multe instituții au publicat anunțuri de condoleanțe în presa germană, printre acestea numărându-se Consistoriul Evanghelic C.A. din Sibiu, Redacția Ziarului „Karpatenrundschau”, precum și colegiul profesorilor de la Liceul Honterus.

Anunțul decesului și înmormântării lui Gernot Nussbächer

În 5 iulie 2018, ziarul „Karpatenrundschau” publică articolul ziaristului Ralf Sudrigian, intitulat „Sub conditione Jacobaea...”, formula latină obișnuită de despărțire a lui Gernot Nussbächer, „dacă Domnul vrea... ne vedem și mâine”.

Sub conditione Jacobaea ...

In Erinnerung an Gernot Nussbächer

Articolul lui Ralf Sudrigian, „Sub conditione Jacobaea...”, „Karpatenrundschau”, 5. 07.2018

În ziarul „Siebenbürgische Zeitung” din 10 iulie 2018, istoricul prof. dr. Harald Zimmermann aduce un omagiu celui care a fost „arhivar, istoric și cercetător al vieții lui Honterus”. Articolul este ilustrat cu o fotografie din 1991, în care Gernot Nussbächer apare alături de mama sa, restauratoarea Era Nussbächer, în atelierul de restaurare a covoarelor din colecția Bisericii Negre.

Gernot cu mama lui în atelierul de restaurare covoare

În suplimentul literar al revistei „Astra”, scriitoarea Steluța Pestrea Suciu realizează un minunat interviu cu Gernot Nussbächer, care spunea: „Binecuvântarea lui Dumnezeu este cel mai bun lucru pe care vi-l pot dori, cuprinde tot ce vă trebuie pentru o viață frumoasă și împlinită”. Autoarea interviului continuă: „Dialogul cu Gernot Nussbächer – fie programat, cum este cel de față, și transpus în pagină de revistă, fie spontan, cum mi s-a întâmplat de multe ori – îmi oferă o desfătare intelectuală. Și, mai ales, îmi stârnește dorința de a-l provoca să-mi destăinuie comori din multele cunoștințe acumulate într-o viață, pulverizând trecerea anilor. Pentru că Domnia Sa, prezență binevoitoare, știe să dăruiască partenerului de dialog, întâlnit fie şi pe stradă, clipe tihnite de dreaptă judecată şi încredere”[9].

În șirul articolelor dedicate lui Gernot Nussbächer este și cel al lui Thomas Șindilariu, directorul Arhivei Bisericii Negre. Acesta scrie: „Când Johann Gött, fondatorul ziarului «Kronstädter Zeitung» și promotorul colecțiilor scrierilor sașilor transilvăneni a murit, în 1888, în necrologul din ziarul său s-a scris că Brașovul este mai sărac și a pierdut o personalitate care a marcat generația sa. Același lucru ești tentat să-l spui fără nicio reținere și despre Gernot Nussbächer”[10].

O colaborare de o viaţă

Pe Gernot Nussbächer l-am întâlnit prima dată la Arhivele Statului (unde altundeva?!) când eram în anul IV și am venit la documentare pentru o lucrare ce urma să o susțin la o sesiune științifică studențească. Din toamna anului 1972 am devenit colegi (pentru următorii 40 de ani). Am fost impresionată cât de frumos am fost primită, în special de domnul Nussbächer. La scurt timp am fost numită custodele sălii de studiu, unde am rămas până în anul 1992, când am trecut la o funcție superioară. Am ținut să subliniez anii petrecuți la sala de studiu pentru că aici am cunoscut elita intelectuală a cercetătorilor brașoveni, români, sași și maghiari. Gernot m-a prezentat Valeriei Căliman, lui Florea Salvan, Emil Bologa, Emil Micu, dr. Arnold Huttmann, Paul Binder, Bakó Geza, Constantin Nastasi, Mircea Gherman, Mircea Băltescu, Viorel Cosma, dr. Killyen, Michael Kroner, Ștefan Petraru, Gemma Zinveliu ș.a. Fiind bun prieten cu Michael Kroner, i-a sugerat să publicăm în colaborare lucrarea *Revista Klingsor într-un dialog româno-german*. După ce am urmat la Cluj cursul intensiv de paleografie germană (1975), stagiul de perfecționare în Germania, la Koblenz și München (1977) și am luat examenul de traducător (1978), am putut să trec și la activitatea de traducere a documentelor. Una dintre primele lucrări a fost „Lupta pentru unitate națională a Țărilor Române în documente externe 1590-1630" (vezi *Bibliographia GN*, pg. 52/451). După ce au apărut primele două volume din *Din cronici și hrisoave/ Aus Urkunden und Chroniken*, am convenit să alegem din cele două volume studiile referitoare la domnii Țărilor Române, la istoria Brașovului și a Țării Bârsei, istoria tiparului etc. Volumul a apărut la Editura Kriterion în anul 1987.

Tot în anul 1987 am lucrat la inventarul arhivistic *Relațiile Țării Românești și Moldovei cu Brașovul 1369-1803*, unde Gernot a verificat *toate rezumatele*, iar subsemnata am întocmit indicele în condițiile în care nu aveam calculator.

Activitatea în Arhivă, până în anul 1989 se baza foarte mult pe cercetare, întocmire de inventare, pregătire de inventare, pregătire pentru microfilmare pentru fondul de asigurare, introducerea datelor pentru întocmirea fișelor SARIAS, teren. Gernot întocmea fișele din limba germană, latină și maghiară. Aveam normă de întocmire a fișelor. Gernot avea o capacitate extraordinară. El putea, în două zile, să-și facă norma pe o lună și, deseori, când colegii apelau la el pentru documentele scrise în latină, germană, maghiară, Gernot îi ajuta necondiționat și îi îndruma și spre bibliografia aferentă perioadei. Astăzi, deși numeroase inventare sunt întocmite și de Gernot Nussbächer, numele lui și al altor arhiviști nu mai sunt menționate, conform unui ordin absurd.

După anul 1989, am avut posibilitatea și libertatea să valorificăm mult mai bine documentele din arhiva brașoveană, activitate menționată de Gernot Nussbächer în *Bibliographia GN*, pg. 109/917. În 1996, când s-au sărbătorit 520 de ani de la prima

atestare a arhivei brașovene (1476), am scos volumul *Brașov 1900*, în care s-au valorificat fotografiile din colecțiile Stenner, Eichhron, Corcodel. Inventarele fotografiilor și ale plăcuțelor fotografice din colecția Corcodel au fost întocmite de Gernot Nussbächer, care a efectuat și traducerea textelor românești în germană și a întocmit cronologia Brașovului din perioada 1235-1918 (vezi *Bibliographia GN*, pg. 133/1127).

Un alt volum la care am colaborat a fost *Karl Kurt Klein Corespondență 1897-1997* (*Bibliographia GN*, pg. 137/1163). După apariția volumului, m-a încurajat să mă înscriu la doctorat, dându-mi bibliografie ajutătoare pentru întocmirea referatelor și

a lucrării. Apogeul colaborării noastre a fost apariția volumului *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, vol IX, Zunfturkunden, 1420-1580 (*Bibliographia GN*, pg. 143/1230). La acest volum s-a muncit foarte mult și numai în afara programului. Mergeam pe rând la anticariatul doamnei Astrid Hermel și, împreună cu dl. Radu Silvestru (+), verificam și corectam textele pentru a nu ne scăpa vreo greșeală.

În 2002 apare volumul VIII din *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, fascicolul 2, (*Bibliographia GN*, pg. 153/1292), iar câţiva ani mai târziu apare *Monografia Camerei de Comerț din Brașov* (*Bibliographia GN*, pg. 159/1344).

Cu toate că s-a pensionat în anul 1999, Gernot venea aproape zilnic la Arhivele Naționale, unde ne mai ajuta cu sfaturi competente la diverse lucrări. În activitatea sa, abia după 1998 a fost apreciat și onorat de cele mai înalte foruri. Din colaborarea cu Gernot Nussbächer s-a născut o prietenie profesională deosebită. De multe ori m-a încurajat și mi-a spus să am mai mult încredere în mine. De multe ori, când eram mai triști, ne eliberam apăsările confesându-ne unul altuia, știind că cele spuse vor rămâne doar între noi. De multe ori, când nu știam ceva și îl întrebam, discutam și mă îndruma, până scotea de la mine răspunsul. Întotdeauna, la 10 fix, (vezi N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*... despre F. Stenner), Gernot își servea sendvișurile pregătite cu grijă, pâine graham cu margarină, pateu și marmeladă. Când am îndrăznit să-i cer un sendviș, ne-am făcut un obicei și, la 10 fix, făceam schimb de „pâinici" (Brötchen).

După ce m-am pensionat și eu, am fost încă 8 ani colegi la Arhiva Bisericii Negre (2008-2016), unde am întocmit diverse lucrări specifice și unde ne-am păstrat unele obiceiuri și de la Arhivele Statului. Atunci când am întocmit împreună cu doamna Einschenk listele deportaților din Brașov, Gernot a

contribuit decisiv cu informații biografice. În mod deosebit m-a impresionat colaborarea lui Gernot cu domnul Peter Simon la editarea micromonografiilor de la Biserica Neagră, foarte frumos și inspirat ilustrate.

Am fost pensionați amândoi în august 2016. Pentru Gernot a fost foarte trist. Era obișnuit ca zilnic să-l privească pe Honterus din locuința lui, iar apoi să meargă spre Arhivă, trecând pe lângă Biserica Neagră, marea lui dragoste. Intra în „Pivnița șoriceilor" și își începea lucrările. Și la Arhiva Bisericii Negre, ca și la Arhivele Naționale, Gernot ajuta cu bucurie și plăcere tinerii care veneau la cercetare din România, Germania, Austria, Ungaria. Dacă îl întrebai, îți indica cu exactitate de ceasornic unde găsești manuscrisul sau cartea, uneori indicând până și cota. Am crezut că Gernot va rămâne încă mult timp printre noi, gândindu-mă că mama lui, Era Nussbächer, a plecat la 91 de ani. N-a fost să fie așa. În 15 iunie 2018, m-am dus la căminul de bătrâni. M-am bucurat că m-a primit. Am încercat să-l încurajez și să-i spun că m-a sunat colegul de la Târgu Mureș, care m-a rugat să-i transmit că așteaptă materiale de la el, pentru arhivarii care n-au fost cuprinși în primul volum al *Arhiviștilor ardeleni*. Atunci mi-a spus că-mi revine mie sarcina să continui și „vei scrie și despre mine". I-am spus că-i sunt foarte recunoscătoare că mi-a îngăduit să fiu în preajma lui, că m-a încurajat întotdeauna, că m-a sprijinit profesional, că a fost mentorul meu și că am avut întotdeauna de învățat de la el și, mai ales pentru faptul că mi-a spus să am încredere în mine și în forțele proprii. L-am întrebat când mai pot să vin să-l vizitez și mi-a spus că atunci când se va însănătoși mă va anunța. M-am despărțit cu greu de Gernot, aș fi vrut să-i spun multe lucruri.

Dar, pentru Gernot, aș încheia cu cuvintele Ilenei Vulpescu: „Două calități pe lume nu pot fi simulate și nici înlocuite ori echivalate prin procedeul *mai iei de-aici, mai pui colea*: inteligența și bunătatea". Iar acum, când nu mai avem pe cine întreba, realizăm că Gernot este de neînlocuit.

Mulțumesc în mod deosebit doamnei Camelia Neagoe pentru că a fost alături de Gernot Nussbächer în cele mai grele momente și pentru ajutorul dat în redactarea acestui material.

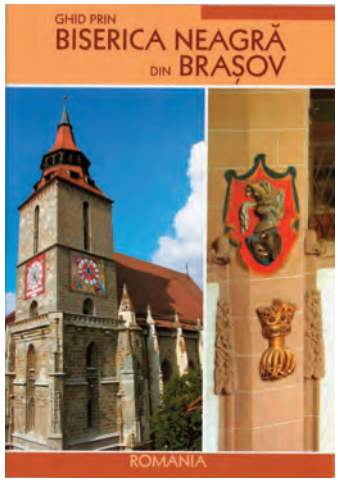

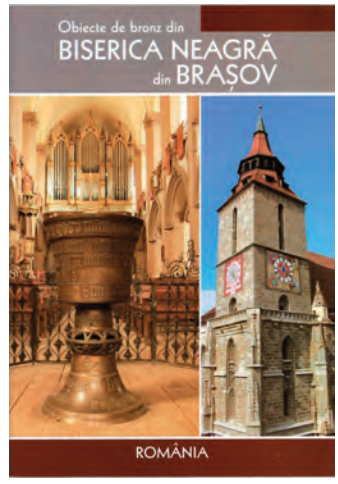

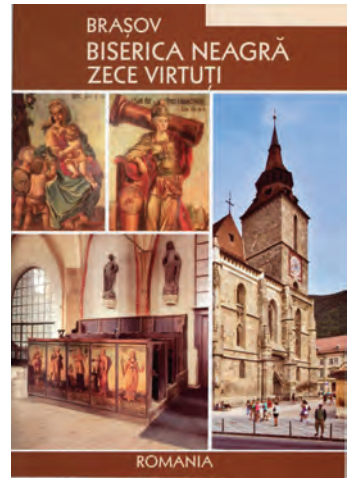

NOTE

[1]*Erinnerungen an Vergangenes. Blick in die Zukunft, Festschrift zum 50 Jubilärum unseres Abiturs an Honterusgymnasium zu Kronstadt 1956-2006*, Braşov, 2006, p. 148-150.

[2] *Bibliographia Gernot Nussbächer Coronensis Transsilvanus – Gernot Nussbächer – Bibliographie seiner Publikationen*, herausgegeben von Bernhard Heigl, Thomas Șindilariu, Bv., Heidelberg, Aldus, AKSL, 2017, p. 1.

[3] Nicolae Dinu (director general al Arhivelor Statului 1961-1965), „O viață închinată arhivelor", în *In honorem Gernot Nussbächer*, Brașov, Editura Foton, 2004, p. 113.

[4] *Johannes Honterus. Sein Leben und Werk im Bild*, Bukarest, Editura Kriterion, 1973, 91 p.

[5] Mai în glumă, mai în serios, de multe ori îi spuneam „homo enciclopedicus", la care el, în cunoscuta-i modestie, îmi spunea: „Ioi, ioi, ioi, nici chiar așa!"

[6] *In honorem Gernot Nussbächer*, p. 111-112.

[7] *Un istoric pe meridianele lumii*, București, Editura Mica Valahie, p. 164-165.

[8] *Karpatenrundschau*, nr. 24 (3485), 21.06.2018.

[9] *Literatură, artă, idei*, nr. 17, serie nouă, anul IX (LIII), nr. 3-4 (355-356), p. 72-93.

[10] „Gernot Nussbächer (1939-2018)" în *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*, 41. (112), Jahrgang (2018), p. 216-217.

Despre Gernot Nussbächer – arhivistul, cel pe care l-am cunoscut

dr. Bogdan-Florin Popovici

Gernot Nussbächer a fost un om cu o curiozitate profesională debordantă, și implicat, neascunzându-și propria personalitate originală indiferent de mediu și de situație. Astfel se explică de ce, după moartea sa, a fost revendicat de diverse profesii (istoric, muzeograf, bibliotecar), iar amintirile despre el acoperă o plajă largă de situații, dar care îi conturează toate personalitatea inconfundabilă. Profesia lui de bază însă nu a avut nevoie să îl revendice: își aparțineau unul altuia, iar personalitatea lui, cu lumini și umbre, a făcut această asociere una ce părea naturală, de neconceput altfel.

Arhivele – un loc de muncă?

A fi arhivist brașovean a fost pentru Gernot o vocație.

După ce a absolvit Facultatea de Istorie a Universității Babeș-Bolyai, Gernot nu s-a angajat în cercetarea științifică sau profesorat; s-a angajat la Arhivele Statului din Cluj. Cu sprijinul Directorului General din acel timp, s-a transferat la Arhivele din Brașov, în 1962. Recunoștința deosebită și permanentă pe care i-a purtat-o celui care l-a ajutat să ajungă la arhivele brașovene arată miza afectivă și profesională a acestui transfer.

Și-a desfășurat cariera în acest loc de muncă până în clipa în care voințe exterioare au decis să îi interzică să mai activeze. Eliminat în 1986 din serviciu, pe motive de „incorectitudine politică” (fratele emigrase în Elveția, dacă știu bine), primul gest după căderea comunismului a fost să ceară reîncadrarea la Arhivele Statului. A continuat apoi să lucreze până la pensionare, și ulterior, ca reangajat, până când s-a decis administrativ că „nu mai este oportun”. Dacă aceste decizii fundamentate pe tot felul de criterii birocratice nu ar fi fost luate, nu am nici cea mai mică îndoială că ar fi continuat să fie alături de instituție atât timp cât l-ar fi ținut puterile.

Nu pot concepe o declarație de dragoste mai profundă față de arhivele brașovene.

Se poate specula despre ce a însemnat pentru Gernot să fie un lucrător – în esență – al Ministerului de Interne, în calitatea lui de minoritar etnic, într-un regim politic în care spiritul naționalist era unul din comandamentele de bază. În mod cert nu era un angajat „de încredere”, din punct de vedere politic. Mi-a mărturisit că au fost perioade în care nu avea voie să intre în depozite, să aibă acces direct la documente; era un „risc”. Orice contact cu străinii (și ce însemna „străin” atunci când prietenii tăi din copilărie emigrau în RFG?!) era suspect și trebuia raportat la structurile cu competență în domeniu. Câte concesii a fost nevoit să facă de natură politică sau profesională, promovând mesaje în care nu credea? Cum s-a simțit atunci când a fost trimis să

participe la exproprierea arhivei evanghelice, a propriei comunități etnice din Brașov? Doar el știa. A fost, în definitiv, un mod de viață generalizat în epocă, puțini ieșind din rând. Dar este limpede că ar fi putut să scape de rigorile mai accentuate ale MAI profesând în alt domeniu sau chiar părăsind țara. A ales să rămână alături de arhivele brașovene, negociindu-și libertatea profesională (până în clipa în care ceea ce oferea el nu a mai fost relevant pentru factorul politic) prin competență. A fost, politic și administrativ, un nod în gât pentru mulți, dar a știut să demonstreze că era mai bun și știa mai mult decât oricine altcineva, ceea ce îl făcea, în multe privințe, de neînlocuit.

Un arhivist ca oricare altul?

În momentul pensionării sale, s-a organizat un mic eveniment de rămas-bun. Au fost invitați, cum era protocolul, și unele persoane din conducerea Inspectoratului de Poliție Brașov, structura MAI care asigura Arhivelor Statului Brașov suportul logistic și financiar. Am auzit atunci cum unul dintre acești invitați (un contabil), ascultând cuvintele de laudă la adresa lui Gernot Nussbächer din partea Arhivelor, a comentat cu dispreț: „cimitirele sunt pline de oameni de neînlocuit". Dincolo de mitocănie (care de altfel îl caracteriza), personajul s-a dovedit a fi și un contabil incompetent: ca resursă, Gernot putea fi înlocuit, dar nu de un singur om, ci de mai mulți, costurile instituționale fiind, deci, mult mai mari... Pentru că, da, anvergura profesională a lui Gernot cu greu ar fi putut fi acoperită de o singură persoană.

Gernot a fost ceea ce am putea numi un arhivist clasic, în perioada în care arhivistica era, incontestabil, o știință auxiliară a istoriei. A fost absolvent universitar la Cluj, având ca profesori nume importante ale istoriografiei române. Avea, așadar, un fundament academic serios, al unei instituții de prestigiu, care a dat arhivistului ceea ce doar Istoria ca disciplină poate da: contextualizarea. Contextul este fundamental în înțelegerea izvoarelor istorice și principiu de bază în prelucrarea arhivistică. În timp ce până și astăzi sunt lucrători în arhive istorice care nu îi înțeleg semnificația, Gernot punea permanent informația măruntă din document în contextul general al epocii. „Să îți explic filmul", spunea, după citirea unui document cu o informație aparent de neînțeles prin puținătatea detaliilor. „Filmul" însemna evenimentul istoric, puzzle-ul care, odată privit în ansamblu, releva locul de care acel document, acea informație istorică aparținea. Toate acestea sunt fundamentale pentru un om al arhivelor, pentru că astfel arhiva nu mai este ceva static, ci își dezvăluie adevărata natură, de acumulare dinamică a produselor unei activități umane, în context și cu subiectivismele inerente.

Dincolo de formarea academică, un factor pe care eu îl apreciez determinant în performanța sa profesională îl reprezintă tradiția familială și comunitară. Provenea dintr-o familie în ascendența căreia se afla unul dintre editorii monumentalei ediții *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*; pentru cineva pasionat de trecut, precedentul putea deveni declarație de credință. A avut profesori locali, dintre care o amintesc pe Maja Philippi, care i-au transmis dragostea față de istorie. În plus,

„para-istoria" și-a spus, fără îndoială, cuvântul. Din ceea ce am observat, comunitatea săsească brașoveană, devenită minoritară demografic și politic după 1867, și-a dezvoltat mecanisme deosebite de coeziune internă. Tradițiile, poate amintirile despre vremuri de altădată, legăturile comunitare cu oameni care au făcut istoria Brașovului în trecut erau foarte puternice. Gernot a avut așadar acces la o istorie locală, menținută atât prin tradiție, cât și prin tot felul de surse păstrate de diferite familii săsești. Toate acestea, filtrate prin competențele istorice academice, i-au permis o altă înțelegere a nuanțelor istorice locale, cel puțin pentru ultimii 200 de ani.

Pe parcursul studenției, a învățat și limba maghiară, astfel încât, ca arhivist, a ajuns să stăpânească cele 4 limbi istorice ardelene: germana, latina, maghiara și româna. Perfecționat în timp, prin migală și exercițiu continuu, era fascinant când citea câte un document – pentru mulți de nedescifrat – cu cursivitatea cuiva care citea un ziar banal. Aceste cunoștințe i-au dat acces nemediat la informația istorică din documente și din literatura de specialitate, putând așadar parcurge toate punctele de vedere și toate istoriografiile relevante. Ceea ce pentru mulți alții implica descifrare și traducere, pentru el reprezenta citire și înțelegere. Avansul în asimilarea informației în aceste condiții nu putea fi altfel decât uluitor. Nu degeaba, în anii 1970-1980, era considerat unul dintre cei 7 „mari" ai arhivelor ardelene...

Instrumentarul intelectual pentru a fi un arhivist clasic în arhiva Brașovului era dublat de trăsături personale. Mai întâi, lucrurile de bază: curiozitate și rațiune. Curiozitate care l-a făcut mereu să facă efortul necesar de a învăța tot ce i-ar putea fi util. Așa a învățat limba maghiară și latină. Așa a învățat să folosească un computer și internetul, concurând-i pe alții mai tineri, la o vârstă și la un moment la care colegi de generații apropiate considerau că e o inutilitate sau nici nu bănuiau la ce pot fi folosite. Rațiunea l-a făcut să nu lase lucrurile în voia lor, ci să încerce să le înțeleagă și să le dea un sens. De multe ori, rutina îi face pe oameni să lucreze într-un anumit fel. „De ce procedăm astfel?" întrebam, ca tânăr arhivist. „Așa se face", venea răspunsul colegilor. În scurt timp, am realizat că pentru a primi un răspuns rațional trebuia să întreb o singură persoană; un om care nu știa doar ce face, ci și de ce. Deși niciodată nu s-a considerat un teoretician în arhivistică, a încercat permanent să înțeleagă rostul lucrurilor și, dacă acel rost nu era aliniat cu scopul urmărit, nu ezita să facă ceea ce trebuia pentru a atinge scopul legitim.

Iar acest scop legitim era de 2 feluri. Era un scop administrativ al instituției și era scopul etic, profesional. Deși, prin natura lucrurilor, a fost nevoit să navigheze prin apele tulburi ale scopurilor politicilor instituționale, Gernot și-a definit scopurile etice profesionale, arhivistice și istorice, și le-a urmat autonom, pentru că etica era o chestiune de decizie personală, în care administrația nu putea ajunge. „Arhivistul este un mediator între document și utilizator" mi-a spus, frază pe care aveam să o regăsesc apoi spusă de alții în marile cărți ale doctrinei arhivistice internaționale. Așa se explică în parte, și de ce istoricul Nussbächer nu a produs cărți de sinteză. Opera lui e o continuă semnalare de fapte

și informații din arhive, invitație pentru alții să înainteze pe potecile deschise de el. Marii istorici care au interacționat cu el prin asta și-l și amintesc: nu prin teorii istorice și ipoteze unice, ci mai degrabă prin detaliul relevant identificat și comunicat, prin îndrumarea precisă. A fi arhivist, pentru Gernot, nu era mai prejos de istoric, nu e mai prejos de altă meserie. Nu s-a considerat om de știință, ci facilitator – o perspectivă atât de modernă și, chiar și astăzi, atât de străină multor angajați ai Arhivelor Naționale. Această etică profesională, atât față de utilizatori, cât și față de modul de asigurare și procesare a memoriei documentare, a generat o serie de răspunsuri profesionale extraordinar de moderne și actuale și astăzi.

„Mediator" și-a propus Gernot să fie și în valorificarea surselor de arhivă. Într-un mediu în care elementul săsesc se reducea numeric și naționalismul promovat de regimul comunist se accentua, a ales să fie un comunicator al istoriei săsești în limba română. Din punctul meu de vedere, a fost un vizionar. O istorie necunoscută sau puțin cunoscută publicului (din ce în ce mai puțin vorbitor de germană) și decidenților este o istorie ce nu poate fi admirată, protejată, promovată. O istorie scrisă pentru propria comunitate este o istorie cu public limitat. Abordarea „ecumenică", echilibrată cred că este una care asigură diseminarea publică a bogatei istorii săsești, o înțelegere mai bună a prezentului și respectarea trecutului de către cei care vor ridica viitorul.

Aceste linii etice și profesionale nu erau decizii reflexe, ci asumări conștiente. Ca urmare, a respectat întotdeauna profesioniștii, iar acest respect nu era afectat de orgoliu profesional. Pentru că a fost un orgolios, poate accentuat și de istoricul personal (din motive pe care el le știa și care astăzi sunt mai degrabă legende, nu a obținut niciodată doctoratul în istorie și a avut mereu plăcerea interioară să fie cel care a îndrumat fundamental sau a răsturnat ipoteze ale unor doctoranzi sau doctori în istorie). Orgoliul profesional, de a ști mai mult și mai bine decât alții era însă mereu moderat în exprimare cu eleganță și o ironie atât de fină, încât trebuia să îl cunoști bine ca să realizezi ce vrea să spună. „Dar el e filolog/jurnalist/matematician", de exemplu, însemna că persoana nu e istoric profesionist, e un amator care se exprimă și nu poți avea așteptări să respecte rigorile profesiei de istoric. „E plin de intenții bune" era expresia lui pentru ceea ce altul ar fi spus „e o nulitate profesională". „Sunt un tip vizual" însemna „nu mă întreba ce înseamnă acest cuvânt, nu ai habar nici măcar să-l citești, deci adu-mi documentul să-l văd!". Și celebrul „jaaaaaaj, wie schön" care se traducea din universul lui Gernot prin „ce tâmpenie amuzantă"...

Fără Gernot...

Dispariția lui Gernot a însemnat dispariția a exact ceea ce am încercat să creionez mai sus: un profesionist de o rară anvergură. Impactul principal a fost asupra arhivelor brașovene. Cu el, a dispărut o „cheie", de care beneficiau în primul rând utilizatorii arhivei. Nimeni nu știa arhiva așa cum o știa el și multe din „secretele" trecutului vor rămâne astfel: secrete. A făcut enorm, dar abia după dispariția sa realizezi cât de mult mai putea face, dacă ar fi avut condiții propice.

Din punctul meu de vedere, el a fost o sinteză unică pentru arhivele brașovene, care a apărut și a putut atinge cele mai înalte exigențe ale arhivistului clasic în anumite condiții istorice. Dar, mai presus de toate, Gernot a fost Ultimul. Ca el nu va mai fi nimeni în arhivele Brașovului. Și asta nu pentru că s-a sfârșit lumea cu el, ci pentru că lumea s-a schimbat. Modul de formare profesională, exigențele sociale și profesionale sunt altele. Pot veni alți profesioniști, dar care nu vor putea să acopere complet dimensiunea profesională a lui Gernot, sunt absolut sigur de asta. Va putea fi corectat aici, va putea fi depășit dincolo, dar, ca ansamblu, va rămâne unic în istoria arhivelor și în istoria personală a profesioniștilor cărora le-a fost alături.

Gernot Nussbächer și Arhiva Bisericii Negre – o poveste neliniară[1]

Thomas Șindilariu

Interesul și fascinația pentru istorie este un lucru ce caracterizează existența umană. Istoria și cunoașterea ei ne oferă una din puținele posibilități de a ne orienta în prezent. Mulți oameni nu trec pragul și nu reușesc să aprofundeze fascinația lor față de istorie în lipsa perspectivei profesionale. Gernot Nussbächer a moștenit pasiunea pentru istorie de la mama sa, Era (1913-2003), care și-ar fi dorit mult să studieze această materie. După cum a mărturisit Gernot Nussbächer în una din numeroasele sale vizite în orele de dirigenție de la Liceul Johannes Honterus, în care introducea clase întregi în lumea fascinantă a trecutului Brașovului, a descoperit personal, fiind încă elev, lumea arhivelor ca oportunitate profesională în cadrul unei vizite școlare la Arhivele Statului ale Orașului Stalin de pe atunci, organizată de profesoara sa de istorie, dr. Maja Philippi (1914-1993)[2].

Debutul publicistic al lui Gernot Nussbächer are loc în perioada înșelător-blândă a stalinismului românesc, care se întindea chiar și dincolo de răscoala din Ungaria din 1956. Deja în numărul trei al nou înființatului săptămânal german din Brașov, „Volkszeitung" (Ziarul Poporului), apare în 1957 articolul său despre clopotul mare al Bisericii Negre, într-un moment în care Gernot Nussbächer nu îndeplinise încă vârsta maturității, dar studia deja istoria la Cluj în primul an. Nu am reușit să identific de unde a pornit vorba în cadrul comunității săsești, cum că, dacă s-ar fi putut, Gernot Nussbächer ar fi studiat doar Biserica Neagră – posibil să fi auzit asta chiar de la el sau de la unii membri din lotul unuia dintre cele mai mari procese politice intentate etnicilor germani din România, Procesul Biserica Neagră, din 1958[3]. În perioada premergătoare procesului, se produce colaborarea prietenească a lui Gernot Nussbächer cu Eginald Schlattner în vederea publicării primelor sale opere literare[4]. Exemplele date prin condamnarea tinerilor din lotul „Biserica Neagră" sau cel al „Scriitorilor Germani" în 1959[5] au avut un impact incontestabil asupra strategiei de raportare față de regimul comunist, ce se reflectă și în tematicile științifice adoptate de Gernot Nussbächer. Din bibliografia sa[6] reiese că prefera subiecte de nișă și fără tangență cu ideologia Partidului Comunist. Când i se cerea elaborarea unor studii prilejuite de aniversări cu tentă ideologică știa cum să nu părăsească tărâmul seriozității științifice. Refuzul de a se înscrie în Partidul Comunist Român pentru a susține doctoratul face parte din acest aspect al biografiei sale. Dacă privim mai departe, putem constata că unele subiecte au rămas multă vreme neatinse din motive de precauție sau mai bine zis de autocenzură[7]. Astfel, abia după 1990, mai precis din 1997, deci după o întrerupere de 40 de ani de la prima publicație

proprie despre Biserica Neagră, apar publicațiile sale dedicate acesteia, care oferă, într-un spațiu redus, o mulțime de informații precise, ce se sprijină pe documentațiile sale minuțioase, alcătuite în decursul deceniilor. Lipsesc din bibliografia sa aproape cu desăvârșire contribuții la istoria ecleziastică, și asta în ciuda credinței și cunoștințelor sale biblice profunde, pe care le-a dobândit începând cu anii 1980. Johannes Honterus, unul dintre subiectele sale preferate, a fost prezentat de el aproape cu excluderea totală a laturii teologice, lucru ce îl putem doar regreta și explica prin înclinația sa spre informația precisă, oferită mereu de documentele medievale, și mai puțin de conceptele teologice din epoca Reformei religioase[8]. Neafectat de aceste observații este faptul că Gernot Nussbächer a pășit mai în toate tematicile abordate pe tărâm nou din punct de vedere al cunoștințelor științifice, mai ales în ce îl privește pe Johannes Honterus și opera sa umanistă.

Das Archiv der Honterusgemeinde, adică Arhiva Comunității Honterus, cum ar fi traducerea mot-à-mot a Arhivei Bisericii Negre, s-a născut instituțional în baza legii arhivelor din 1957, nu cu mult timp înainte ca valul represiv cauzat de răscoala din Ungaria din 1956 să cuprindă întreaga țară. Noul cadru legal permitea conducerii Bisericii Negre reintrarea în legalitate cu documentele, manuscrisele și cărțile adăpostite, mai ales în toamna anului 1944, pe empora Bisericii Negre, după ce au fost „evacuate” prin geam de ostașii Armatei Roșii din vechiul lor cămin, Biblioteca Gimnaziului Honterus din noua clădire școlară ridicată în 1913, actuala maternitate. Sub îndrumarea fostului director al Arhivei Naționale Săsești din Sibiu, istoricul Gustav Gündisch (1907-1996), care a fost absolvent al școlii de arhivistică din Viena, acțiunea a prins repede contur profesionist.

Părțile mai valoroase din colecțiile gimnaziale, dar și o parte din documentele și cărțile desființatului Muzeu Săsesc al Țării Bârsei, fuseseră ferite de marea preluare de cărți și documente spre Arhivele Statului, ce s-a petrecut în 1949, în urma desființării învățământului confesional din România la finele anului școlar 1947/48. Organizarea arhivei și bibliotecii ecleziastice a fost coordonată din 1958 de fostul editor și tipograf sighișorean Gustav Markus (1895-1979) și urma restabilirea fostelor colecții și fonduri existente la biblioteca gimnazială. Markus a fost în baza experienței sale profesionale un excelent organizator, însă nu dispunea de cunoștințe de limbă latină și de paleografie medievală. Astfel, îl întâlnim printre documentele din arhiva Arhivei Bisericii Negre, în timpul vacanțelor universitare, și pe Gernot Nussbächer, preocupat de datarea și întocmirea regestelor celor peste 350 de documente medievale care au supraviețuit perioadei dificile de după 23 august 1944 în sânul Bisericii Negre. Prin această muncă, la care a mai participat farmacistul Albert Eichhorn (1906-1969), colecționar și membru din conducerea fostului Muzeu Săsesc al Țării Bârsei, Gernot Nussbächer și-a câștigat primii săi bani[9].

De munca voluntară sau plătită din perioada înființării Arhivei Bisericii Negre au fost atrași și alți tineri, ca Heinz Heltmann (1932-2021), unul dintre cei mai activi membri ai secției științelor naturii din cadrul Societății pentru Studii Transilvane, sau

preoții de mai târziu – Christian Weiss (1931-2019) ori Dietmar Plajer (1939-2016), tatăl prim-preotului de astăzi, Christian Plajer (primul a activat mai ales în domeniul genealogiei iar cel din urmă ca istoric eclesiastic și după 1990 ca organizator al amplelor colecții de carte și arhivă ale parohiei evanghelice din Mediaș). Având în vedere cele enumerate și faptul că Gustav Markus a fost ultimul editor sas care a știut să publice în editura sa din Brașov, Corvina, până la începutul anului 1948, caiete din seria „Sächsische Selbstbesinnung" (Autoreflexiuni săsești) cu momente esențiale din istoria sașilor veniți să dea orientare acestei populații greu încercate de deportări în URSS și expropieri cvasitotale[10], putem identifica în demersurile de organizare, catalogare și valorificare a trecutului săsesc din Brașov locul de inițiere și socializare profesională și identitară al lui Gernot Nussbächer. Atmosfera pozitivă a perioadei 1958-1963, care reiese din documentele privitoare la istoria Arhivei Bisericii Negre, clar antagonice atmosferei sumbre a acelor ani, pare a fi fost impulsul inițial pentru ceea ce Gernot Nussbächer numea „școala brașoveană de arhivistică și istorie" și care, până în prezent, nu a fost înființată pe cale instituțională, ci există doar pe bază personală, de ajutor colegial – scurt pe bază de *networking* marca Gernot –, lucru ce ne-a întrunit cumva pe toți astăzi aici și ne va călăuzi și mai departe[11].

Având în vedere faptul că la acea vreme au contribuit la organizarea arhivei și alte personalități din conducerea fostului Muzeu Săsesc al Țării Bârsei precum fostul director, geologul dr. Erich Jekelius (1889-1970), trebuie reamintit aici sloganul instituției: „Forschen, Sammeln, Lehren" – „Cercetare, Colecționare, Educare", pentru a elucida paralelele cu comportamentul științific al lui Gernot Nussbächer[12].

De altfel, am revigorat această tehnică de a atrage tinerii în munca istorică cu peste un deceniu și jumătate în urmă și trebuie să mărturisesc că urmărirea evoluției profesionale a foștilor tineri, chiar copii, este cea mai frumoasă experiență din viața de zi cu zi din Arhiva Bisericii Negre.

Din 1963, Gernot Nussbächer făcea parte din comisia presbiterială pentru Arhiva Bisericii Negre formată din presbiteri și experți în domeniu, însărcinată cu supravegherea muncii desfășurate în acest domeniu[13]. În anul 2018, după diverse încercări întreprinse periodic, o comisie comparabilă și-a început din nou activitatea alături de Arhiva Bisericii Negre. Gernot Nussbächer a mai apucat să salute acest pas cerut chiar de el în repetate rânduri cu un tipic „Na endlich!" (adică „În sfârșit!"), însă prima ședință am fost nevoiți să o începem cu un moment de reculegere în memoria sa.

În perioada așa-numitei mici revoluții culturale întreprinse de regimul ceaușist în urma vizitei în China a cuplului dictatorial, noua lege a arhivelor din 1971 a însemnat pentru cultele religioase un nou val de exproprieri și pentru Gernot Nussbächer o situație delicată, fiind surprins între noi fronturi. Situația intervenită a însemnat tratative dure, din nou ruperea integrității fondurilor arhivistice – un sacrilegiu arhivistic, de altfel! – însă situația a fost gestionată în cele din urmă cu respectarea literei legii, evidențele exacte întocmite la începutul anilor 1960 la Arhiva Bisericii Negre și-au dovedit rolul protector față de intervenția puterii totalitariste.

Chiar Gernot Nussbächer a efectuat exproprierea în 1974, în 26 august, după cum mărturisesc locțitorii din raft ai cotelor preluate scrise chiar de mâna sa. Cel mai important lucru de menționat din acest capitol trist al istoriei arhivistice brașovene este faptul că Gernot Nussbächer a știut să ferească documentele și manuscrisele preluate de o recotare în cadrul Arhivelor Statului, evitând astfel zădărnicirea muncii de inventariere depuse la începutul anilor '60 în cadrul Arhivei Bisericii Negre, unde au fost scrise zeci de mii de fișe de catalog[14]. Această intervenție a fost, după cum s-a dovedit mai târziu, esențială pentru succesul proiectului ghidului arhivistic legat de istoria și cultura sașilor din Brașov și Țara Bârsei, finalizat în 2016, și care cuprinde într-un total de 714 pagini primul catalog cuprinzător al manuscriselor Arhivei Bisericii Negre și al Arhivelor Naționale pe nu mai puțin de 468 pagini și reunește astfel, virtual, ce a fost divizat de intemperiile vremurilor trecute. Având în vedere acest aport am considerat, în ciuda întârzierii apariției, oportună dedicarea volumului lui Gernot Nussbächer cu prilejul împlinirii vârstei de 75 de ani, spunându-i că ar fi singurul din tot Brașovul care de fapt nu ar avea nevoie de acest volum. Totuși, pot mărturisi că l-am surprins folosind volumul![15]

În 2004, când am fost angajat la Biserica Neagră în funcția de arhivist, Gernot Nussbächer a întocmit conceptul fișei postului. Este un *to-do-list,* care conține toate activitățile caracteristice unei viziuni cuprinzătoare a conducerii unei instituții de profil arhivistic și bibliotecar, dar care la prima vedere depășește clar posibilitățile unei singure persoane. De aceea Gernot Nussbächer nu a obosit niciodată să sublinieze faptul că o instituție de o asemenea mărime și importanță ar avea nevoie de minim 4-5 profesioniști adevărați.

Dincolo de domeniile clasice, precum inventarierea și serviciul la sala de lectură, proiectul fișei postului prevedea și introducerea unui sistem informatizat de evidență sau copierea digitală de siguranță a arhivei. Acestea din urmă le-am putut realiza ambele în mare parte, altele, precum găsirea și amenajarea sau construirea unui sediu corespunzător valorii istorice de neprețuit a colecțiilor și fondurilor, încă nu am reușit să o bifez, dar nici n-am renunțat la această idee atât de necesară! De voi reuși în cele din urmă, pot promite de acum că sala de lectură va purta numele „Gernot Nussbächer". Ghidul arhivistic prevăzut în fișa postului din 2004 a apărut, cum am menționat mai sus, în 2016, iar în ce privește editarea documentelor cerute tot acolo, pot să consemnez faptul că, prin preluarea editării seriei „Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt/„Documente privind istoria Brașovului" și alte publicații de specialitate, anii nu au trecut în zadar și rezultatele atrag din ce în ce mai mulți cercetători externi la Brașov.

Colecțiile documentare tematice întocmite de Gernot Nussbächer în decursul a aproximativ o jumătate de veac au fost ținute, cel puțin parțial, o bună vreme în biroul său din cadrul Arhivelor Naționale, până ce un control lipsit de viziune, dar tipic pentru aparatul statului din România, a cerut în 1993 sau 1994, ultimativ înlăturarea colecțiilor socotite a fi străine instituției! Astfel, colecțiile sale au fost depozitate grabnic în așa zisul „Mäusekeller" („Pivnița șoarecilor") din subsolul casei parohiale

săsești din centrul orașului și de acolo în locuința sa din curtea Johannes Honterus, unde s-a mutat în 1995, și care se afla în spatele inscripției ce amintește de sediul vechii biblioteci școlare „Honterus”. După amenajarea spațiului „Mäusekeller” pentru scopuri de arhivă, aproximativ în 2009, Gernot Nussbächer și-a avut acolo calculatorul de corespondență și locul de muncă în deceniul în care a fost angajat al Bisericii Negre pe probleme de consiliere istorică și arhivă și chiar dincolo de această limită, ca oaspete ce s-a semnat zilnic în registrul de prezență la sala de studiu, până în data de 5 iunie 2018. În această perioadă toate mailurile sale în limba germană se terminau cu formula „Grüße aus dem Mäusekeller” („Salutări din pivnița șoarecilor”), mai în glumă, mai în protest față de lipsa spațiului de depozitare adecvată a arhivei.

Pentru mine și colegul meu Bernhard Heigl, renunțarea lui Gernot Nussbächer de a-și dona colecțiile sale Institutului Transilvan din Gundelsheim/ Germania, lucru ce chiar Gernot Nussbächer îl mai vehicula cu peste 10 ani în urmă, în ciuda legăturii strânse, un parteneriat pe viață cu Arhiva Bisericii Negre devine o expresie a încrederii în viitorul instituțional al Arhivei și este un sprijin moral al muncii noastre[16].

În concluzie, relația Gernot Nussbächer – Arhiva Bisericii Negre nu a fost una liniară și constantă, însă a avut finalitate și are potențial și perspectivă chiar și în lipsa vizitelor sale zilnice, anunțate mereu cu „Gernot kommt!” („Vine Gernot”), a întrebărilor și schimburilor de păreri, de discuții și idei, care adesea se încheiau cu „Lies Gernot”! („Citește în publicațiile lui Gernot!”).

NOTE

[1]Prezentare prilejuită de comemorarea lui Gernot Nussbächer, în 22 august 2019, când ar fi împlinit 80 de ani.

[2]Conform celor relatate de prof. Gundel Einschenk, diriginte al multor clase în perioada 1972-1998, perioadă în care a fost profesor la Liceul Honterus.

[3]*Der Schwarze-Kirche-Prozess 1957/58. Erlebnisberichte und Dokumentation*, ediţie de Karl-Heinz Brenndörfer și Thomas Şindilariu, Kronstadt, Heidelberg, 2011 (= Veröffentlichungen von Studium Transylvanicum Bd. 8)

[4]Eginald Schlattner, *Odem*, ediţie de Michaela Nowotnik, Sibiu, 2021, p. 126.

[5]*Worte als Gefahr und Gefährdung. Fünf Schriftsteller vor Gericht (15. September 1959 – Kronstadt, Rumänien); Susammenhänge und Hintergründe; Selbstzeugnisse und Dokumente,* ed. de Peter Motzan, Stefan Sienerth, München, 1993.

[6]*Bibliographia Gernot Nussbächer Coronensis Transylvanus. Gernot Nussbächer – Bibliographie seiner Publikationen. Gernot Nussbächer – Bibliographia lucrărilor istorice publicate*, editat de Bernhard Heigl și Thomas Şindilariu, Brașov, Heidelberg, 2017, ediția a doua, 2020.

[7]Conversație Gernot Nussbächer – Christel Wollmann-Fiedler, în Peter Simon, Gernot Nussbächer, *Zidurile cetății Brașov. O plimbare în jurul vechiului Brașov*, Brașov 2020, p. 7-25.

[8]Gernot Nussbächer, *Johannes Honterus. Viața și opera sa în imagini*, ediția a III-a revizuită, ediţie îngrijită de Bernhard Heigl și Thomas Şindilariu, Brașov, 2020. Din cauza unor circumstanțe potrivnice, în versiunea cărții în limba română, istoria acesteia, inclusiv a traducerilor, nu s-a mai putut realiza. Ea poate fi citită doar în actuala ediție a versiunii germane: Gernot Nussbächer, *Johannes Honterus. Sein Leben und Werk im Bild*, ediția a V-a revizuită, ediţie îngrijită de Bernhard Heigl și Thomas Şindilariu, Kronstadt, 2020.

[9] Thomas Șindilariu, „Kriegsverluste, Wiederaufbau und Enteignung. Zur Archivgeschichte der Honterusgemeinde in Kronstadt“, în *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*, 28 (2005), p. 40-56.

[10] Hans Meschendörfer, *Das Verlagswesen der Siebenbürger Sachsen*, p. 71.

[11] Thomas Șindilariu, *Archiv & Bibliothek der Honterusgemeinde. Vier-Jahres Bericht. 2004-2007. 50 Jahre AHG. Kronstadt 2008* (*50 de ani de la fondarea Arhivei comunității Honterus (1958-2008)*, în volumul *În slujba colecțiilor ecleziastice. Volumul de studii al conferinței milenare din Alba Iulia*, editor Rita Bernád, Cluj, 2010, p. 286-290.

[12] Thomas Șindilariu, „Erich Jekelius şi Muzeul Săsesc al Ţării Bârsei – Burzenländer Sächsisches Museum”, în *Ţara Bârsei*, 9 (2010), p. 30-40.

[13] Z. 265/1963 – actele prezbiteriului din Arhiva Bisericii Negre.

[14] Thomas Șindilariu, „Enteignung von Archivgut aus dem Besitz evangelischer Gemeinden A.B in Rumänien nach 1944 am Beispiel des Archivs der Honterusgemeinde in Kronstadt“, în *Aus evangelischen Archiven*, 44 (2004), p. 95-114.

[15] *Archivführer zur Geschichte der Deutschen in Kronstadt und dem Burzenland. Wegweiser durch die Bestände des Staatsarchivs Kronstadt/Brasov und des Archivs der Honterusgemeinde unter besonderer Berücksichtigung der Handschriften*, editat de Bernhard Heigl, Petra Rezac și Thomas Șindilariu, München, 2016, (= Schriften des Bundesinstituts für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa, Bd. 58)

[16] În momentul de față, septembrie 2021, putem preciza următoarele: în ce privește soarta colecțiilor sale, Colecțiile sale tematice referitoare la localități, Brașov (seria referitoare la construcții și seria alfabetică), Honterus și personalități pot fi consultate la sala de lectură a Arhivei Bisericii Negre. Colecțiile sale mai puțin folosite, precum istoria hârtiei, arhiva personală și mai ales fondul de carte au fost împachetate în aproape 200 de cutii de banane și depozitate provizoriu spre a fi comparate cu existentul din biblioteca Arhivei Bisericii Negre – lucru ce necesită timp, dar și spațiu suplimentar, pentru a putea fi inventariate în mod corespunzător. O parte din documente, aproape exclusiv corespondență privată, a fost predată, conform voinței lui Gernot Nussbächer, Arhivelor Naționale Brașov.

Gernot Nussbächer și istoriografia antitrinitarismului din Transilvania

dr. Edith Szegedi

Cartea ideală despre antitrinitarismul transilvan ar fi fost o lucrare colectivă, scrisă de Mihály Balázs, Zoltán Csepregi şi Gernot Nussbächer. Mihály Balázs ar fi scris despre teologia Reformei clujene şi despre evoluţia gândirii antitrinitariene din Transilvania, Zoltán Csepregi ar fi contribuit cu precizări despre teologia reformatorilor trinitarieni de orientare wittenbergensă sau elveţiană, iar Gernot Nussbächer ar fi verificat acurateţea istorică a naraţiunii istorice, produsă de Balázs (istoric literar) şi Csepregi (teolog luteran şi filolog clasic). Din păcate, o asemenea carte nu se va mai scrie niciodată.

În acest trio imaginar, rolul lui Gernot Nussbächer nu ar fi fost pur şi simplu cel de corector, ci şi de autor care stabileşte legătura dintre mişcarea antitrinitariană şi Reforma braşoveană, între Cluj şi Braşov. Gernot Nussbächer ar fi fost mai apropiat de Csepregi, un specialist în cercetarea gândirii lui Johannes Honterus şi a Reformei braşovene[1], decât de Balázs, specializat în istoria disidenţei religioase din Europa centrală şi răsăriteană. Dacă Gernot Nussbächer ar fi participat la opera de reconstituire a antitrinitarismului ardelean din secolul al XVI-lea, atunci ar fi verificat, de exemplu, autenticitatea manuscrisului găsit de Antal Pirnát la Sibiu, care conţine procesul verbal al unui sinod săsesc convocat la Alba Iulia în 1575[2]. Sau ar fi stabilit relaţia corectă dintre sinodul din 1572 şi dieta din 1572, la care a fost adoptată legea împotriva inovatorilor religioşi[3].

Punctul comun al celor trei specialişti este şcoala umanistă din Braşov, la care a învăţat şi Franz Hertel în 1545[4]. Franz Hertel, cunoscut sub numele Dávid Ferenc, Franz Davidis, Franciscus Coloswarinus, a venit la Braşov ca bursier la recomandarea capitlului de la Alba Iulia, cu care Johannes Honterus a avut relaţii amiabile, chiar şi după Reformă[5]. Această informaţie adaugă o dimensiune importantă la interpretarea Reformei din Braşov şi din Transilvania: Reforma din Transilvania a început sub semnul umanismului – ceea ce nu este o noutate – dar şi a încercării de a păstra integritatea Bisericii catolice prin reformarea ei[6].

Identificarea lui Franciscus Coloswarinus cu Franz Davidis/Dávid Ferenc este mai veche şi nu se leagă de numele lui Gernot Nussbächer[7]. Contribuţia lui Nussbächer la istoria antitrinitarismului nu se reduce la această identificare, ci la prezentarea detaliată a istoriei şcolii braşovene, mai precis, a rolului jucat de Johannes Honterus în reformarea şcolii, oferind o bază de date pentru studierea antitrinitarismului transilvan care nu se reduce la personalitatea şi scrierile reformatorului clujean şi nici la rolul Clujului în formarea, consolidarea şi apărarea acestei versiuni a Reformei radicale. Reforma din Transilvania nu poate fi împărţită în

mod maniheist în „Braşov" şi „Sibiu" versus „Cluj", ci trebuie văzută ca interacţiunea dintre cele trei centre, la care din anii 1560 se adaugă, pentru durata unui deceniu, Alba Iulia.

De aceea, pentru a înţelege de ce istoria şcolii umaniste din Braşov este atât de importantă pentru istoria antitrinitarismului transilvan, trebuie să lărgim orizontul atât al Reformei braşovene cât şi al diferitelor variaţii pe care Reforma a cunoscut-o în Transilvania. Faptul că Braşovul, chiar dacă nu a fost leagănul Reformei din Transilvania, a fost „doar" leagănul Reformei instituţionalizate, este binecunoscut. Rolul Braşovului în răspândirea Reformei dincolo de Pământul Crăiesc este, la fel, binecunoscut[8]. Ceea ce este mai puţin cunoscut şi pentru că relativizează naraţiunea etnicizantă şi confesionalistă a Reformei ca preistorie a formării identităţilor naţionale este rolul Braşovului în formarea intelectuală a personalităţilor antitrinitariene din scaunele secuieşti şi din Ungaria după scindarea mişcării reformatoare în diferite curente teologice care, după 1572, vor deveni confesiuni[9].

În preocupările sale privind istoria gimnaziului umanist din Braşov, Gernot Nussbächer a subliniat diversitatea culturală a elevilor şi a profesorilor, cel puţin pentru secolul al XVI-lea. Astfel, pentru istoria antitrinitarismului ardelean, contribuţiile sale privind elevii/studenţii clujeni la gimnaziul din Braşov[10] sunt fundamentale. Ele confirmă, pe de o parte, cele cunoscute privind elevii clujeni care au învăţat la gimnaziul braşovean până în 1559, pe de altă parte, însă, contribuie la nuanţarea imaginii dominante, şi anume, că începând cu anii 1560 se schimbă compoziţia elevilor datorită sciziunilor religioase, dar şi a fondării de şcoli umaniste în spaţiul maghiarofon din Transilvania[11].

O altă dimensiune a contribuţiei lui Gernot Nussbächer la istoria antitrinitarismului este legată de activitatea de editare a surselor. Astfel, Gernot Nussbächer a participat alături de Joachim Wittstock şi Andrea Szász la editarea textului poemului *Historia Annae Kendi* al umanistului Christian Schesäus[12]. Exemplarul de bază al manuscrisului se află la Braşov şi datează din secolul al XVII-lea[13], drept care era firesc ca la această activitate să participe arhivarul braşovean.

Christian Schesäus nu a fost un admirator al antitrinitarismului[14], dar poemul este legat de un aspect important al istoriei antitrinitarismului ardelean, chiar dacă scandalul Annei Kendi se leagă de o perioadă anterioară formării antitrinitarismului. Schesäus fusese coleg cu Sándor Kendi la colegiul din Bartfeld (Bártfa/Bardejov), iar relaţia lor de prietenie a supravieţuit disensiunilor şi sciziunilor religioase din a doua jumătate a secolului al XVI-lea[15]. Importanţa poemului lui Schesäus pentru istoria antitrinitarismului rezidă astfel în prezentarea lumii nobiliare care a susţinut, direct sau indirect, mişcarea antitrinitariană. De regulă, antitrinitarismul este legat de Cluj care, în secolul al XVI-lea, a fost centrul intelectual şi politic al mişcării antitrinitariene, însă un rol fundamental l-a jucat şi nobilimea care a susţinut, de regulă, aripa radicală a antitrinitarismului[16].

Familia Kendi (Kendy) este însă exemplară pentru situaţia incertă din punctul de vedere al apartenenţei confesionale a familiilor nobiliare, respectiv a legăturii dintre opţiunile teologice şi simpatiile

politice ale acestor familii: Sándor Kendi a fost unul dintre oamenii politici care s-au opus reorientării politicii externe a lui Sigismund Báthori şi a fost executat în 1594[17], în timp ce János Kendi a fost un aliat al lui Gáspár Bekes, adversarul lui Ştefan Báthori[18] şi candidatul la tronul Transilvaniei susţinut de majoritatea nobililor antitrinitarieni[19]. Întorsătura aparent paradoxală, însă în perfectă concordanţă cu situaţia religioasă şi politică a Transilvaniei în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, este că, deşi istoriografia unitariană a considerat familia Kendi ca fiind unitariană (antitrinitariană), ea fusese de fapt reformată[20]. „Antitrinitarian" a fost în epocă un termen-umbrelă care putea acoperi realităţi religioase extrem de variate[21].

Editarea şi traducerea poemului contribuie astfel la nuanţarea imaginii despre situaţia religioasă şi politică a Transilvaniei în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, mult prea complexă pentru a putea fi înghesuită în categoriile naţionale şi confesionale ale secolului al XIX-lea, când Reforma a fost transformată în preistoria formării identităţilor naţionale. Această viziune reducţionistă există şi astăzi, atunci când relaţiile interconfesionale sunt prezentate ca relaţii între abstracţiuni. Cercetări ale relaţiilor interpersonale, dincolo de apartenenţa la diferitele curentele teologice, există doar în fază incipientă[22]. Ştim despre relaţia de prietenie dintre teologul antitrinitarian Jacobus Palaeologus şi medicul şi teologul de confesiune augustană, considerat a fi criptocalvin, Paulus Kertzius[23] sau despre prietenia dintre Christian Francken, filosoful apropiat antitrinitarismului (şi multiplu apostat catolic) şi Albert Huet[24], comitele saşilor.

Însă istoria ecleziastică este şi istoria interacţiunilor dintre indivizi şi comunităţi, indiferent dacă acestea au fost ostile sau amiabile. Chiar dacă, aşa cum am menţionat, Schesäus nu a fost un adept al antitrinitarismului, interesul său pentru actorii acestei mişcări a rămas însă viu, pentru că făceau parte din realitatea Transilvaniei[25].

O contribuţie de egală valoare cu lucrările dedicate gimnaziului honterian este editarea împreună cu Elisabeta Marin a volumului VIII al seriei *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*[26]. *Acta Capituli Barcensis*, partea cea mai substanţială a acestui volum, conţine surse importante pentru istoria antitrinitarismului în faza de apogeu a acestuia (1568-1571)[27]. Ca şi în cazul editării poemului lui Schesäus, acest volum oferă, de data aceasta însă în mod nemijlocit, resurse pentru cercetarea relaţiilor dintre comunităţile politice şi religioase ale Transilvaniei[28], dar şi pentru complexitatea situaţiei religioase la Curtea princiară pe vremea lui Ioan Sigismund, pe care braşovenii, ca şi Universitatea naţiunii săseşti, au încercat s-o folosească pentru oprirea răspândirii antitrinitarismului[29]. Astfel, aceste surse sunt fundamentale pentru cunoaşterea relaţiei dintre Curte şi mişcarea antitrinitariană, respectiv între Curte şi oraşele săseşti[30]. Atât poemul lui Schesäus cât şi documentele capitlului Ţării Bârsei ilustrează ceea ce Ildikó Horn a demonstrat în cartea ei despre nobilimea antitrinitariană, şi anume disonanţa dintre situaţia reală şi percepţia contemporanilor[31]. Această disonanţă calculată a făcut posibil jocul politic care, pe de o parte, a înlesnit impunerea antitrinitarismului ca „religie oficială" a tânărului stat transilvan, pe de altă parte însă nu

a reuşit să obţină monopolul teologico-politic asupra întregii Transilvanii.

Deşi Gernot Nussbächer nu a scris nicio lucrare legată direct de antitrinitarism (de fapt, nu a scris nici despre alte confesiuni), totuşi contribuţia sa la cercetarea istoriei antitrinitarismului rămâne importantă. Articolele scrise despre gimnaziul umanist din Braşov precum şi lucrările editate de Gernot Nussbächer, fie că se referă la istoria Braşovului sau la istoria Transilvaniei în general, oferă resursele necesare pentru cunoaşterea începuturilor reformatorilor clujeni, a activităţii de sprijinire a Reformei de către nobilimea ardeleană şi a atitudinii oraşelor săseşti faţă de mişcarea antitrinitariană.

Această contribuţie trebuie înţeleasă însă în contextul mai larg al preocupărilor „şcolii braşovene" (Zsigmond Jakó)[32], ale cărei preocupări privind istoria Braşovului premodern trec dincolo de limitările impuse de concepţia istorică moştenită din secolul al XIX-lea. Astfel, preocupările acestei şcoli nu s-au oprit la Reformă, ci au cuprins şi perioada confesionalizării[33]. Contribuţiile lui Gernot Nussbächer la istoriografia antitrinitarismului rămân clasice şi vor rămâne „la zi", cu toate sau pentru că nu conţin nicio referinţă din teoriile la modă. Ele vor face parte din bibliografia de bază pentru reconstituirea istorică a antitrinitarismului ardelean, indiferent de ideologiile care vor marca cercetarea istorică în viitor.

Bibliografie

Surse editate de Gernot Nussbächer referitoare la preistoria şi istoria antitrinitarismului

1. *Acta Capituli Barcensis*, în Gernot Nussbächer, Elisabeta Marin (ed.), *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt, VIII/2, Annales ecclesiastici*, Kronstadt, Aldus, 2002, 1-127, 216-464.

2. Schesäus, Christian, *Historia Annae Kendi. Istoria Annei Kendi. Geschichte der Anna Kendi. Kendi Anna históriája*. Übersetzung, Einleitung und Textgestaltung Joachim Wittstock, Gernot Nussbächer und Andrea Szász. Traducere în româneşte de Valeria Căliman. Introducere, stabilirea textului şi lămuriri de Joachim Wittstock şi Gernot Nussbächer. Magyarra fordította Hegedűs István. A szöveget ellenőrizte, bevezetővel és magyarázatokkal ellátta Joachim Wittstock és Gernot Nussbächer, Cluj-Napoca, Gundelsheim, Dacia, Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde, 1995.

Articole, studii și cărți scrise de Gernot Nussbächer

1. *Die Schulreform des Honterus*, în Walter König (ed.), *Beiträge zur siebenbürgischen Schulgeschichte*, Köln, Weimar, Wien, Böhlau, 1996, p. 141-169.

2. *Johannes Honterus. Viața și opera sa în imagini*, București, Kriterion, 1977.

3. *„Studenți" clujeni la școala lui Honterus din Brașov*, în Laurențiu Mera, Vasile Lechințan (ed.), *Arhive și istorie în Clujul academic și universitar. Alexandru Matei la 80 de ani*, Cluj-Napoca, Napoca Star ,2013, p. 236-238.

Izvoare, culegeri de izvoare și lucrări de referință

1. Schesäus, Christian, *Historia repurgatae doctrinae coelestis in Transsilvania et vicina Hungaria,* publicat în Georg Daniel Teutsch, *Urkundenbuch zur Geschichte der ev. Kirche A.B. in Siebenbürgen*, II, Hermannstadt, 1883, p. 232-248, 250.

2. Schiel, Friedrich, „Matrikel des Kronstädter Gymnasiums vom Jahre 1544-1810" în *Programm des evangelischen Gymnasiums in Kronstadt* 1862/63, Kronstadt 1863.

3. Szabó Miklós, Tonk Sándor (ed.), *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521-1700*, Szeged, József Attila Tudományegyetem, 1992.

4. Szilágyi Sándor (ed.), *Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae. Erdélyi Országgyűlési Emlékek*, II (1556-1576), Budapest, Magyar Királyi Akadémia Könyvkiadó Hivatala, 1875-1898.

5. Teutsch, Georg Daniel, *Urkundenbuch zur Geschichte der ev. Kirche A.B. in Siebenbürgen*, II, Hermannstadt, 1883.

Bibliografie referitoare la preistoria și istoria antitrinitarismului din Transilvania

1. Balázs Mihály, *Franz Davidis. Ein biographischer Abriss*, în Ulrich A. Wien, Juliane Brandt, András F. Balogh (ed.), *Radikale reformation. Die Unitarier in Siebenbürgen*, Köln, Weimar, Wien, Böhlau, 55-90.

2. Balázs Mihály, *Ferenc Dávid,* Baden-Baden & Bouxwiller, Koerner, 2008.

3. Balázs Mihály, *Közel az iszlámhoz? Újabb kutatások a kora újkori unitarizmus és a muszlim hit viszonyáról*, în Balázs Mihály, *Hítújítás és egyházalapítás között. Tanulmányok az erdélyi unitarizmus 16-17. századi történetéről*, Kolozsvár/Cluj-Napoca, Magyar Unitárius Egyház/Editura Episcopiei Unitariene, 2016, p. 157-174.

4. Binder, Ludwig, *Grundlagen und Formen der Toleranz in Siebenbürgen bis zur Mitte des 17. Jahrhunderts*, Köln, Wien, Böhlau, 1976.

5. Binder, Paul, *Ungarisch-sächsische Beziehungen auf dem Gebiet des Schulwesens*, în Kroner, Michael (ed.), *Interferenzen. Rumänisch-ungarisch-deutsche Kulturbeziehungen in Siebenbürgen*, Cluj, Dacia, 1973, p. 126-140.

6. Csepregi Zoltán, *A reformáció nyelve. Tanulmányok a magyarországi reformáció első negyedszázadának vizsgálata alapján*, Budapest, Balassi, 2013.

7. Csepregi Zoltán, *Die Auffassung der Reformation bei Honterus und seinen Zeitgenossen,* in Wien, Ulrich A., Zach, Krista (ed.), *Humanismus in Ungarn und Siebenbürgen. Politik, Religion und Kunst im 16. Jahrhundert*, Köln, Weimar, Wien, Böhlau, 2004, p.,1-18.

8. Horn Ildikó, *Hit és hatalom. Az erdélyi unitárius nemesség 16, századi története*, Budapest, Balassi, 2009.

9. Huttmann, Arnold, *Ärzte am siebenbürgischen Fürstenhof im 16. Jahrhundert*, în Huttmann, Arnold, *Medizin im alten Siebenbürgen. Beiträge zur Geschichte der Medizin in Siebenbürgen*, ed. de Offner, Robert; Heltmann, Heinz; Huttmann, Georg, Hermannstadt/ Sibiu, Hora, 2000, p. 176-215.

10. Huttmann, Arnold, *Die Entwicklung der Heilkunde in Siebenbürgen*, în:*Medizin im alten Siebenbürgen*, p. 53-118.

11. Huttmann, Georg, *Leben und Werk*, în *Medizin im alten Siebenbürgen*, p. 415-529.

12. Pirnát, Antal, *Die Ideologie der Siebenbürger Antitrinitarier in den 1570er Jahren*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961.

13. Sebesi Pál, „A brassói és szebeni gimnáziumok diákjai a XVI-XVIII. Században", în *Keresztény Magvető* 85 (1979), 1, p. 55-57.

14. Szegedi Edit, *O istorie a antitrinitarismului din Transilvania*, Cluj-Napoca, Egyetemi Műhely, 2020.

NOTE

[1]cf. referinţele lui Zoltán Csepregi la lucrările lui Gernot Nussbächer, în Csepregi Zoltán, *A reformáció nyelve. Tanulmányok a magyarországi reformáció első negyedszázadának vizsgálata alapján*, Budapest, Balassi, 2013, p. 271, 278-279.

[2]Antal Pirnát, *Die Ideologie der Siebenbürger Antitrinitarier in den 1570er Jahren*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961, p. 114, 135-160; îndoieli privitoare la autenticitatea acestui proces-verbal cf. Ludwig Binder, *Grundlagen und Formen der Toleranz in Siebenbürgen bis zur Mitte des 17. Jahrhunderts*, Köln, Wien, Böhlau, 1976, p. 151, nota 10 şi Edit Szegedi, *O istorie a antitrinitarismului din Transilvania*, Cluj-Napoca, Egyetemi Műhely, 2020, p. 78-79.

[3]Dieta de la Turda, 25-29 mai 1572 în Szilágyi Sándor (ed.), *Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae. Erdélyi Országgyűlési Emlékek*, II (1556-1576), Budapest, Magyar Királyi Akadémia Könyvkiadó Hivatala, 1875-1898, p. 528; pentru legătura dintre sinodul săsesc din 1572 şi legea inovaţiei cf. Mihály Balázs, *Közel az iszlámhoz? Újabb kutatások a kora újkori unitarizmus és a muszlim hit* viszonyáról, în Mihály Balázs, *Hítújítás és egyházalapítás között. Tanulmányok az erdélyi unitarizmus 16-17. századi történetéről*, Kolozsvár/Cluj-Napoca, Magyar Unitárius Egyház/Editura Episcopiei Unitariene, 2016, p. 164; cf. Edit Szegedi, *O istorie*, p. 23-28.

[4]Friedrich Schiel, „Matrikel des Kronstädter Gymnasiums vom Jahre 1544-1810", în *Programm des evangelischen Gymnasiums in Kronstadt 1862/63*, Kronstadt 1863, p. 12; Sebesi Pál, „A brassói és szebeni gimnáziumok diákjai a XVI-XVIII. Században", în *Keresztény Magvető* 85 (1979), p. 1, 55; Gernot Nussbächer, „Die Schulreform des Honterus", în Walter König (ed.), *Beiträge zur siebenbürgischen Schulgeschichte*, Köln, Weimar, Wien, Böhlau, 1996, p. 152; Csepregi, *A reformáció nyelve*; Mihály Balázs, *Ferenc Dávid*, Baden-Baden & Bouxwiller, Koerner, 2008, p. 10-11; Szabó Miklós, Tonk Sándor (ed.), *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521-1700*, Szeged, József Attila Tudományegyetem, 1992, p. 52.

[5]Tonk, Szabó, *Erdélyiek egyetemjárása*, p. 52; Balázs, *Ferenc Dávid*, p. 13. Este drept, o parte din membrii capitlului au devenit adepții Reformei radicale, cf. Balázs Mihály, *Franz Davidis. Ein biographischer Abriss*, în Ulrich A. Wien, Juliane Brandt, András F. Balogh (ed.), *Radikale reformation. Die Unitarier in Siebenbürgen*, Köln, Weimar, Wien, Böhlau, p. 58.

[6]Csepregi Zoltán, *Die Auffassung der Reformation bei Honterus und seinen Zeitgenossen*, în Ulrich A. Wien, Krista Zach (ed.), *Humanismus in Ungarn und Siebenbürgen. Politik, Religion und Kunst im 16. Jahrhundert*, Köln, Weimar, Wien, Böhlau, 2004, p. 7-11.

[7]Nussbächer, „Die Schulreform, p. 147, 152; cf. însă Tonk, Szabó, *Erdélyiek egyetemjárása*, p. 52.

[8]cf. Paul Binder, *Ungarisch-sächsische Beziehungen auf dem Gebiet des Schulwesens*, în Michael Kroner (ed.), *Interferenzen. Rumänisch-ungarisch-deutsche Kulturbeziehungen in Siebenbürgen*, Cluj, Dacia, 1973, p. 126-128.

[9]Sebesi, *A brassói*, p. 55-56.

[10]cf. Nussbächer, *Die Schulreform*, p. 144, 147-154;

[11]Gernot Nussbächer, *„Studenţi" clujeni la şcoala lui Honterus din Braşov* în Laurenţiu Mera, Vasile Lechinţan (ed.), *Arhive şi istorie în Clujul academic şi universitar. Alexandru Matei la 80 de ani*, Cluj-Napoca, Napoca Star, 2013, p. 236.

[12]Christian Schesäus, *Historia Annae Kendi. Istoria*

Annei Kendi. Geschichte der Anna Kendi. Kendi Anna históriája. Übersetzung, Einleitung und Textgestaltung Joachim Wittstock, Gernot Nussbächer und Andrea Szász. Traducere în româneşte de Valeria Căliman. Introducere, stabilirea textului şi lămuriri de Joachim Wittstock şi Gernot Nussbächer. Magyarra fordította Hegedűs István. A szöveget ellenőrizte, bevezetővel és magyarázatokkal ellátta Joachim Wittstock és Gernot Nussbächer, Cluj-Napoca, Gundelsheim, Dacia, Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde, 1995.

[13]*Ibidem*, p. 17-19.

[14]cf. poemul lui Christian Schesäus, *Historia repurgatae doctrinae coelestis in Transsilvania et vicina Hungaria,* publicat în Georg Daniel Teutsch, *Urkundenbuch zur Geschichte der ev. Kirche A.B. in Siebenbürgen*, II, Hermannstadt 1883, p. 232-248, 250 – completarea lui Stephan Adami, dar și cuvântarea lui Schesäus la sinodul din 1572, *Urkundenbuch* II, p. 134-135.

[15]Horn Ildikó, *Hit és hatalom. Az erdélyi unitárius nemesség 16, századi története*, Budapest, Balassi, 2009, 174.

[16]*Ibidem*, p. 9-10.

[17]Schesäus, *Historia*, p. 13.

[18]*Ibidem*, p. 14; despre familia Kendi și rolul ei în viața politică a Transilvaniei vezi Horn, *Hit*, p. 93, 153, 166, 282.

[19]Horn, *Hit*,p. 108-109.

[20]*Ibidem*, p. 138, nota 154.

[21]*Ibidem*, p. 9, 19.

[22]*Ibidem*, p. 143-159.

[23]Pirnát, *Die Ideologie*, p. 116.

[24]József Simon, *Die Religionsphilosophie Christian Franckens 1552-1610? Atheismus und radikale Reformation im Frühneuzeitlichen Ostmitteleuropa*, Wiesbaden, Harrassowitz, 2008, p. 13, 23, nota 60.

[25]Horn, *Hit*, p. 174-175.

[26]*Acta Capituli Barcensis*, în *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt, VIII/2, Annales ecclesiastici*, Kronstadt, Aldus, 2002, p. 1-127, 216-464.

[27]Horn, *Hit*, p. 22-23, nota 33, p. 80, nota 4.

[28]Pentru perioada până în 1572 este greu să vorbim despre confesiuni, deoarece ele se aflau abia în faza formării lor, iar antitrinitarienii nici nu au avut de gând să se transforme într-o biserică de sine stătătoare, cf. Mihály Balázs, *Über den europäischen Kontext der siebenbürgischen Religionsgesetze des 16. Jahrhunderts* în Günter Frank (ed.), *Humanismus und europäische Identität*, Ubstadt-Weiher, Heidelberg, Neustadt a.W. Basel, Regionalgeschichte, 2009, p. 19; Idem, *Az új ország és a katolikusok* în: Balázs Mihály, *Hitújítás és egyházalapítás között. Tanulmányok az erdélyi unitarizmus 16-17. századi történetéről*, Kolozsvár/Cluj-Napoca, Magyar Unitárius Egyház/ Editura Episcopiei Unitariene, 2016, p. 62.

[29]*Acta Capituli Barcensis*, p. 35-36.

[30]*Ibidem*, p. 41, 46, 49, 147.

[31]Horn, *Hit*, p. 22-24, 32, 35-37.

[32]cf. Georg Huttmann, *Leben und Werk*, în: Arnold Huttmann, *Medizin im alten Siebenbürgen. Beiträge zur Geschichte der Medizin in Siebenbürgen*, ed. de Robert Offner, Heinz Heltmann, Georg Hutmann, Hermannstadt/ Sibiu: hora, 2000, 435.

[33]cf. Huttmann, Arnold, *Ärzte am siebenbürgischen Fürstenhof im 16. Jahrhundert*, în: *Medizin im alten Siebenbürgen*, 72-73; idem, *Die Entwicklung der Heilkunde in Siebenbürgen*, în: *Medizin im alten Siebenbürgen*, 206, 208-209.

Gernot Nussbächer – editor de documente

dr. Alexandru Ștefan

Una dintre sarcinile cele mai dificile ale istoricului este de a aduna documentele și a le aprecia valoarea. N-ar reuși, fără ajutorul unor diverse călăuze: inventare de arhive sau biblioteci, cataloage de muzee, repertorii bibliografice de toate felurile. Vezi câteodată pedanți semeți minunându-se de timpul sacrificat și de eruditi, ca să propună astfel de lucrări, și de toți truditorii în domeniu pentru a le învăța existența și mânuirea, ca și cum, în ultimă instanță, nu s-ar evita o groaznică risipă de energie grație ceasurilor cheltuite astfel cu corvezi care, chiar dacă nu total lipsite de o atracție ascunsă, n-au, cu siguranță, niciun fel de strălucire romanescă.[1]

Arhivist de profesie (a se citi *vocație*) și istoric prin pregătirea intelectuală, Gernot Nussbächer s-a plasat, prin preocupările sale de zi cu zi, în ambele ipostaze ale meșteșugirii prin scris a timpurilor din trecut, așa cum sugestiv le-a nuanțat și unul dintre iluștrii fondatori ai *Școlii Analelor*, medievistul Marc Bloch. Dincolo de activitatea sa în slujba Arhivelor Statului (mai apoi Naționale) din Cluj și Brașov – care împreună cu Sibiul formează cele mai ample depozitare de izvoare scrise referitoare la istoria Evului Mediu transilvan –, ori a valoroasei arhive parohiale a Bisericii Negre, Gernot Nussbächer se erijează într-un istoric total, autor al unei opere frecventabile și valoroase, atât pentru publicul larg, cât și pentru profesioniști ai istoriei. Dovadă în acest sens este chiar bibliografia propriilor publicații cu tematică istorică, ce reunește între paginile sale peste 1550 de titluri, rod al cercetărilor întreprinse încă din vremea studenției clujene și desfășurate în timp pentru mai bine de șaizeci de ani[2].

Din acest punct de vedere, arhivistul brașovean înmănunchează în sine cel puțin trei fațete ale istoricului, la o primă vedere distincte, dar care, în scrierile sale, prin el și datorită lui, se întrepătrund într-un anume fel cum puțin alții au reușit. În primul rând, Gernot Nussbächer este un *istoric al cetății*, însă nu doar în sensul imediat, oarecum îngust, de cronicar al Brașovului natal, ci s-a remarcat ca acel istoric dispus să restituie comunității din care face parte veritabile amănunte ale trecutului său, într-o manieră concisă, accesibilă și directă. Drept mărturie stau sutele de articole și dări de seamă semnate de el și apărute în cotidianele și săptămânalele de limbă germană, română și maghiară, din România sau din diaspora săsească, deopotrivă în perioadele *vechiului regim*, ori ale *democrației postdecembriste*. O rapidă trecere în revistă a acestor publicații – „Volkszeitung"/ „Karpatenrundschau" (Brașov), „Neuer Weg" (București), „Drum Nou" (Brașov), „Brassói Lapok" (Brașov), „Hermannstädter Zeitung"/ „Die Woche" (Sibiu), „Neue Banater Zeitung" (Timișoara), „Allgemeine Deutsche Zeitung" (București), „Neue Kronstäter Zeitung" (München), „Siebenbürgische Zeitung" (München), „Gazeta de Transilvania" (Brașov), „Transilvania Expres" (Brașov)

și multe altele – dezvăluie fără echivoc larghețea impactului de zi cu zi al scrierilor sale cu caracter istoric.

O bună parte dintre articolele sale de presă au fost dezvoltate și prelucrate după rigorile cercetării istorice în colecții de sine stătătoare, punându-se astfel în lumină cea de-a doua fațetă a sa, anume cea a *istoricului-cercetător*. Ilustrativă în acest sens este colecția de autor *Aus Urkunden und Chroniken. Beiträge zur siebenbürgischen Heimatkunde* [„Din hrisoave și cronici. Contribuții de istorie locală transilvăneană"], publicată în intervalul 1981-2017[3]. Dincolo de valoarea intrinsecă a conținutului, studiile reunite în volume, iar acestea, la rândul lor, organizate într-o serie de nu mai puțin de 17 tomuri, valorifică apetența autorului pentru izvorul istoric scris, îndeosebi pentru acea piesă arhaică, dar autentică, pusă spre a fi păstrată pentru posteritate pe raftul depozitului de arhivă. În aceeași paradigmă pot fi integrate și cele două tomuri de contribuții circumscrise personalității lui Johannes Honterus[4] – mai puțin cunoscute și receptate în favoarea lucrării sale monografice[5] –, ca parte integrantă a unei tematici de cercetare preferate și permanent aprofundate, ori cele cinci volume ale colecției *Caietele Corona*, în care particularitățile istoriei orașului Brașov sunt dezvăluite și celor mai puțin familiarizați cu limba germană[6]. Totodată, apartenența în breasla profesioniștilor în istorie s-a remarcat și prin aprecierea și receptarea pozitivă a analizelor sale asupra trecutului, îndeosebi medieval și modern-timpuriu, publicate în reviste de specialitate, din țară și din străinătate, precum „Acta Musei Apulensis – Apulum" (Alba Iulia), „Cumidava" (Brașov), „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol" (Iași), „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca", „Revista Arhivelor" (București), „Historia Urbana" (Sibiu), „Forschungen zur Volks- und Landeskunde" (Sibiu) ori „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde" (Gundelsheim am Neckar, Germania). Dincolo de toate înșiruirile posibile, probabil cel mai elocvent, imparțial și sincer răspuns la contribuțiile sale istorice și nu numai îl reprezintă larga participare a specialiștilor români și mai ales străini, precum Gedeon Borsa (Budapesta), Harald Zimmermann (Tübingen) sau Ulrich A. Wien (Gundelsheim), cu studii deosebit de valoroase, oferite în chipul unei gratulații colegiale pentru alcătuirea volumului omagial, apărut în anul 2004 cu strădania mai tinerilor săi discipoli și colegi din Brașov[7].

Prin activitatea sa publicistică, Gernot Nussbächer este în primul rând un mijlocitor între trecut și prezent, generos în a împărtăși detalii, strădanii și vieți trecute dar trăite, amănunte ce doar celor cu adevărat inițiați într-ale istoriei le puteau fi accesibile, iar și aceasta numai după o pregătire și o interogare a surselor, deopotrivă răbdător de temeinice. Generozitatea profesională – de departe una dintre calitățile cel mai puțin întâlnite în rândul istoricilor de astăzi – are pentru Gernot Nussbächer o însemnătate aparte, conturându-i profilul celei de-a treia sale valențe, cea a *istoricului-editor de documente*. Deși este o dovadă larg recunoscută a măiestriei meșteșugului de istoric, *a edita documente* reprezintă, în egală măsură, abnegația și altruismul profesiunii, întrucât, astfel, li se pune la dispoziția colegilor de breaslă, aflați la mai mică sau mai mare depărtare, informația quasi-brută și mijlocită cu inferențe minime, astfel încât

ei să își poată extrage detaliile relevante în funcție de interesele fiecăruia în parte și fără a mai depinde de anevoiosul procedeu de sondare a arhivelor *la fața locului*. Cu toate acestea, în virtutea rigorilor ecdoticii, nu puține de altfel, editarea critică a documentelor istorice presupune un efort supradimensionat în raport cu produsul rezultat și cuantificabil, iar tocmai de aceea consecințele unui atare demers, deși profund meritorii, tind să reprezinte în biografia și bibliografia oricărui *Istoric* un amănunt de cele mai multe ori minor. Pe parcursul câtorva contribuții, publicate fie în reviste de specialitate, fie în volume de unic autor, ori redactate în colaborare, Gernot Nussbächer se achită mai mult decât onorant și de această *sarcină* a istoricului-mijlocitor al timpurilor din trecut, punându-și în valoare cunoștințele și competențele acumulate de-a lungul anilor de studiu de paleografie medievală și modern-timpurie, precum și de limbi ale izvoarelor, ca latina, germana și maghiara, substanțial diferite de suratele lor clasică și moderne, toate acestea pentru a înțelege, a transcrie, a traduce și a rezuma o parte dintre aceleași documente pe care le-a îngrijit și le-a prelucrat ca arhivist.

Interogarea minuțioasă a bibliografiei operei sale lasă să se vadă destul de greu acest efort de editare a izvoarelor de arhivă, iar orice încercare de analiză a acestuia, dincolo de interpretarea sa în cheie istorică, nu poate decât să îi constate și să îi aprecieze valoarea. A aduce în față acest demers anevoios este, de altfel, un indiciu concis și incontestabil al rolului major ocupat de Gernot Nussbächer în istoriografia ardeleană la cumpăna celor două milenii de curând depășită. Așadar, deși este dificil de stabilit o schemă interpretativă pentru acest material, întrucât nu ar face decât să arate încă o dată varietatea preocupărilor istorice ale editorului, se poate întrezări totuși o vibrație care îl transcende și care ne dezvăluie, așa cum de fapt reiese și din celelalte publicații ale sale, interesul și apetența pentru trecutul medieval și modern-timpuriu al orașelor din Transilvania, dar mai ales al Brașovului natal.

Se pare că în anul 1968 Gernot Nussbächer întreprinde cel dintâi demers de editare și publicare de izvoare istorice medievale, recuperate din Arhivele Statului Brașov, în cel de-al doilea număr al revistei Muzeului Județean. În ciuda titlului[8], anexa documentară a articolului cuprinde două izvoare referitoare la breasla arcarilor din localitatea natală. Cele două anexe documentare, ambele redactate în limba germană, pun integral în valoare textul statutar în cincisprezece articole al breslei arcarilor, acordat la 25 august 1508, și reconfirmarea sa ulterioară de către magistratul orașului Brașov, din 6 septembrie 1547. Deși interesul pentru valorificarea izvoarelor referitoare la istoria urbei natale nu a mai fost niciodată abandonat din acest moment, o altă contribuție semnificativă își va fi făcut loc în dezbaterea istoriografică la mijlocul anilor 1980, când, în prestigiosul anuar al Institutului de Istorie și Arheologie din Iași, pe parcursul a nu mai puțin de patru numere, publică, traduce în limba română și prelucrează statistic un foarte important registru de socoteli vigesimale din anul 1480, referitor la comerțul Brașovului cu Moldova[9]. În egală măsură, Gernot Nussbächer este interesat și de istoria preocupărilor pentru medicină, contribuind în repetate

rânduri cu texte istorice și prelucrări de surse autohtone subsumate acestui domeniu, în volumele de specialitate coordonate de medicul Gheorghe Brătescu. Spre exemplu, într-un asemenea context particular sunt editate și traduse în limba română, din limbile germană, maghiară și latină, cinci documente referitoare la activitatea breslei bărbierilor din Brașov, din perioada anilor 1572-1586, izvoare care vorbesc despre regulamentele și privilegiile acestor slujbași ai sănătății premoderne[10]. În aceeași categorie a prelucrărilor tematice de izvoare brașovene poate fi inclusă și seria de regeste publicate în limba română, însoțite de explicații și extrase în limba latină, a nu mai puțin de 29 de documente, referitoare la evoluția arhitectonică a orașului Brașov (construcția și refacerile succesive ale edificiilor de cult și ale fortificațiilor urbane) între anii 1235-1454[11].

Interesul manifestat pentru istoria orașului natal nu s-a limitat doar la aceste contribuții punctuale și circumscrise vreunui răstimp precis sau tematici anume, ci sursele de arhivă au fost valorificare și publicate inclusiv sub forma unor volume de documente sau diplomatarii. Deși rezultat al preocupărilor sale profesionale, în această categorie poate fi amintit și inventarul arhivistic, întocmit împreună cu Ștefan Suciu și Monica Cincu, dedicat relațiilor Țării Românești și Moldovei cu Brașovul, în perioada anilor 1369-1803[12]. Numărând 770 de regeste ale unor documente redactate în limbile slavonă, română, germană, maghiară, greacă, latină și turcă, volumul rezultat este un instrument de lucru deosebit de util deopotrivă istoricilor medievişti, premoderni și moderni interesați de legăturile Brașovului cu cele două principate românești din afara arcului carpatic. Însă probabil cel mai important diplomatariu editat de Gernot Nussbächer, în colaborare cu Elisabeta Marin, îl reprezintă volumul al IX-lea din colecția locală *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt* [„Documente privind istoria orașului Brașov"], dedicat istoriei activității meșteșugărești din Brașovul anilor 1420-1580[13]. Tomul, publicat concomitent în Germania și România în anul 1999, reunește așadar în paginile sale nu mai puțin de 198 de izvoare distincte, în principal de factură diplomatică, redactate în limbile latină, germană, slavonă sau maghiară, dar toate traduse și în limba română, ele punând în valoare numeroase aspecte normative și funcționale din evoluția meșteșugurilor și a modului de organizare a breslelor, pentru aproximativ 30 de domenii manufacturiere practicate în orașul Brașov și în împrejurimile sale. În aceeași categorie a volumelor de documente poate fi integrată și lucrarea pregătită încă din prima parte a secolului al XX-lea de către Julius Gross, *Anales ecclesiastici*, dar care a văzut lumina tiparului abia în anul 2002 cu strădania lui Gernot Nussbächer, el asumându-și rolul de editor al editorului inițial[14]. Înseriat în aceeași colecție dedicată istoriei orașului Brașov, ca fascicul secund al celui de-al VIII-lea volum, lucrarea valorifică o serie de manuscrise referitoare la istoria școlii și bisericii sașilor brașoveni, cu precădere statute, socoteli, inventare și chitanțe, din perioada anilor 1531-1763.

Ca specialist într-o perioadă din istoria Transilvaniei mult mai inter- și intraconectate decât am putea percepe noi astăzi, Gernot Nussbächer s-a

preocupat și cu editarea izvoarelor altor comunități urbane din proximitatea Brașovului, cum este, de exemplu, cea a Sighișoarei, aceasta și datorită faptului că arhiva sa orășenească este păstrată în arhivele brașovene bine-cunoscute lui. Încă din 1969 Gernot Nussbächer începe să disece istoria meșteșugurilor și breslelor din Sighișoara, publicând o scurtă analiză a celor 18 ramuri manufacturiere identificate aici până la debutul secolului al XVI-lea, împreună cu o listă a tot atâtor documente de breaslă, îndeosebi regulamente și privilegii regale, din perioada anilor 1411-1500[15]. În schimb, chiar dacă trecutul preocupărilor medicale din Sighișoara pare să ofere o paletă documentară mai redusă decât în cazul Brașovului, acest impediment a fost depășit cu ușurință, fiind avute în vedere inclusiv izvoare din secolul al XVII-lea. Așadar, în acest context foarte bine delimitat, Gernot Nussbächer editează și traduce în limba română, din limbile latină și germană, cinci documente referitoare la breasla bărbierilor sighișoreni din perioadele anilor 1550-1562, respectiv 1615-1684[16]. La fel ca și în cazul orașului natal, interesele sale îndelung aprofundate pentru istoria meșteșugurilor sighișorene a condus la realizarea unui volum distinct dedicat acestora, mai precis un catalog ce adună laolaltă regestele a 149 de piese documentare, păstrate în cadrul serviciilor județene ale Arhivelor Naționale din Brașov și Sibiu, și referitoare la cele 24 de domenii manufacturiere atestate în Sighișoara anilor 1376-1598[17].

Se pare că Gernot Nussbächer a întreprins o abordare similară și în cazul Reghinului, însă aici nici meșteșugurile și nici istoria medicinei nu s-au mai dovedit a fi prilejuri de prelucrare tematică a documentelor, ci, așa cum apreciază autorul, s-a încercat, deși într-o manieră ce nu se poate pretinde a fi exhaustivă, accesibilizarea unui material documentar bogat și divers, sub forma unui *Diplomatarium Regnense*[18]. Așadar, pe parcursul a trei publicații distincte, pornind de la edițiile unor documente cuprinse în colecții de documente mai vechi ori mai noi, precum și de la mai multe izvoare recuperate direct din arhivele clujene, sibiene, brașovene și chiar budapestane, Gernot Nussbächer întocmește regestele a peste 250 de piese documentare din perioada anilor 1228-1641, referitoare la istoria orașului Reghin, fiind un demers ce a rămas până în prezent singular, prin amploare și metodă de lucru, în istoriografia ardeleană de la începutul celui de-al treilea mileniu. Pe lângă direcțiile deja amintite, activitatea de editare a izvoarelor arhivistice s-a concretizat și în câteva contribuții care, la o primă vedere, nu au nimic de a face cu problematicile abordate în mod curent. Din această categorie face parte publicarea unei scrisori din 21 decembrie 1497, adresate magistratului brașovean de către Luca, episcopul de Cenad, cu scopul de a-l trimite înapoi pe fugarul Hieronimus, ce fusese plătit și angajat ca organist al regelui Ungariei, Vladislav al II-lea, pentru un an[19], a unui privilegiu din 21 martie 1587 al lui Sigismund Báthori, privind ridicarea unei mori pe teritoriul posesiunii Câmpeni[20], precum și a altor douăsprezece documente din perioada anilor 1616-1661, referitoare la mai multe solicitări venite din partea principilor Transilvaniei și înaintate orașelor Brașov și Sighișoara, pentru sprijinirea unor acțiuni edilitare în orașul Alba Iulia, mai ales prin trimiterea de meșteri

zidari, dulgheri, ori cioplitori în piatră[21]. Ceea ce au în comun toate aceste izvoare este tocmai locul depozitării lor, mai precis arhivele brașovene, fapt care i-a și facilitat lui Gernot Nussbächer identificarea, prelucrarea și punerea lor în circuitul științific.

Expertiza arhivistică și preocupările sale ectodice au recomandat cooptarea lui Gernot Nussbächer în echipa uneia dintre cele mai importante și mai citate internațional colecții de documente medievale elaborate în România, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* [„Colecție de documente pentru istoria germanilor din Transilvania"], inițiată la Sibiu în anul 1892 și din care au apărut, vreme de un veac, șapte volume cu 4687 de texte documentare în limbile latină, slavă sau germană, redate integral, ori sub formă de regest. Arhivistul brașovean a participat astfel, alături de Gustav, Herta și Konrad G. Gündisch, la întocmirea ultimelor două tomuri publicate, inițial în calitate de colaborator[22] și mai apoi editor[23], pentru care a cercetat, a identificat și a prelucrat sute documente din perioada anilor 1458-1486, păstrate în Arhivele Statului din Brașov și din Sfântu Gheorghe, ori în cele ale Bisericii Negre. Proiectul *Urkundenbuch*, în prezent transferat și parțial continuat în mediul on-line[24], a reprezentat pretextul ulterior pentru alt elaborat ecdotic, cu prilejul alcătuirii volumului omagial al prof. Thomas Nägler, în sensul unei completări a celui de-al VII-lea volum al seriei, cu textul unui document emis la 7 octombrie 1483 de către Petru, decanul capitlului Țării Bârsei și parohul de Codlea, privind instituirea unor liturghii pentru cei răposați în bisericile din Ghimbav și Hărman[25].

Pe cât de prodigioasă este în biografia și bibliografia sa editarea surselor din trecut, pe atât de eterogenă a fost această activitate, de vreme ce ea nu s-a mărginit doar la izvoarele de factură diplomatică. Mai puțin cunoscut este faptul că Gernot Nussbächer, împreună cu Astrid Philippi, a transcris, a îngrijit și a prefațat o lucrare muzicală cu profil didactic[26], elaborată de Johannes Honterus la Brașov în anul 1548, și care s-a bucurat de o largă folosire în școlile și colegiile din Transilvania pentru aproximativ un secol. Câțiva ani mai târziu, Joachim Wittstock și Gernot Nussbächer editează împreună poemul *Istoria Anei Kendi*, o lucrare în limba latină redactată de Christian Schesäus în anul 1557, ce urmărește tragica poveste a unei nobile din Transilvania, executate pentru adulter în urma judecății și sentinței date chiar de către soțul său, Ioan Török, comitele comitatului Hunedoara[27]. Editarea acestei opere literare de factură umanistă este cu atât mai lăudabilă cu cât, pe lângă restituirea textului latin, s-a găsit de cuviință includerea traducerilor poemului și în limbile germană (Gernot Nussbächer, Andrea Szász, Joachim Wittstock), română (Valeria Căliman) și maghiară (István Hegedűs).

Prelucrarea și editarea documentelor medievale și premoderne a reprezentat așadar pentru Gernot Nussbächer o preocupare constantă, permanent cultivată cu sârguință, devotament și responsabilitate. Contribuțiile sale nu doar că au lărgit *cunoașterea istorică*, dar au înlesnit și au favorizat accesul la *informația istorică* pentru mulți alți colegi de breaslă, istorici români și străini, care, utilizându-le într-o manieră corectă și onestă, au adăugat fără îndoială plus-valoare propriilor cerce-

tări, indiferent de tematicile și subiectele abordate. Probabil că, dacă estimările scientometrice, tot mai prezente și mai solicitate în domeniul umanioarelor în ultimii ani, s-ar fi putut aplica și în vremurile din urmă, impactul tuturor acestor surse editate și accesibilizate ar fi putut fi rigid cuantificat sub forma unor indici *Hirsch* ori *Google Scholar* asociați numelui arhivistului brașovean. Acum, mai importante decât toate acestea pot fi numai recunoașterea și recunoștința acestui îndelungat efort, întrucât orice istoric de bună credință, interesat de mediul urban medieval sau premodern al Transilvaniei, cu precădere de fundație și tradiție germană, nu își poate permite să ignore numele și scrierile lui Gernot Nussbächer, fie în calitate de editor de documente, fie ca autor de articole, studii și monografii istorice.

NOTE

[1]Marc Bloch, *Pledoarie pentru istorie*, în româneşte de George Cipăianu, Cluj-Napoca, Editura Tribuna, 2007, p. 90.

[2]*Bibliographia Gernot Nussbächer, Coronensis Transsilvanus. Gernot Nussbächer – Bibliographie seine Publikationen. Gernot Nussbächer – Bibliografia lucrărilor istorice publicate*, Bernhard Heigl, Thomas Șindilariu (editori), Brașov, Aldus, 2017, 225 p.

[3]Gernot Nussbächer, *Aus Urkunden und Chroniken. Beiträge zur siebenbürgischen Heimatkunde, I.-XVII*. Bd., București, Brașov, Kriterion, Aldus, 1981-2017.

[4]Gernot Nussbächer, *Beiträge zur Honterus-Forschung. I. Bd. 1966-1989, II. Bd. 1989-2004*, Brașov, Heidelberg, Aldus, Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde, 2003, 2005.

[5]Gernot Nussbächer, *Johannes Honterus. Sein Leben und Werk im Bild, Hermannstadt, Demokratisches Forum der Deutschen in Rumänien, 1999* [a patra ediție în limba germană]; Gernot Nussbächer, Johannes Honterus. *Viața și opera în imagini*, Mircea Cornescu (trad.), Sibiu, Forumul Democrat al Germanilor din România, 1999 [a doua ediție în limba română].

[6]Gernot Nussbächer, *Caietele Corona. Contribuții la istoria Brașovului, vol. I-V*, Brașov, Aldus, 2002-2006.

[7]*In honorem Gernot Nussbächer*, Daniel Nazare, Ruxandra Moașa Nazare, Bogdan Florin Popovici (editori), Brașov, Foton, 2004.

[8]Gernot Nussbächer, „Statutul Breslei arcarilor din Brașov", în *Cumidava. Culegere de studii și cercetări a Muzeului Județean Brașov*, II (1968), p. 91-96.

[9]Gernot Nussbächer, „Un document privind comerțul Brașovului cu Moldova la sfîrșitul secolului XV", în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol"*, XXI (1984), pp. 425-437; XXII/2 (1985), p. 667-678; XXIII/1 (1986), p. 325-342; XXV/1 (1988), p. 319-330.

[10]Gernot Nussbächer, „Documente privind istoria breslei bărbierilor din Brașov în secolul al XVI-lea", în *Retrospective medicale. Studii, note și documente*, Gheorghe Brătescu (ed.), București: Editura Medicală, 1985, p. 143-150.

[11]Gernot Nussbächer, „Documente privind dezvoltarea arhitectonică a orașului Braşov în secolele XIII–XIV", în *Arhitectura*, XXXIII/6 (1985), p. 40-42; Gernot Nussbächer, „Documente privind dezvoltarea arhitectonică a orașului Braşov la începutul secolului al XV-lea", în *Arhitectura*, XXXIV/5 (1986), p. 42-45; Gernot Nussbächer, „Documente privind dezvoltarea arhitectonică a orașului Braşov la mijlocul secolului al XV-lea", în *Arhitectura*, XXXVII/1 (1989), p. 46-47.

[12]*Relațiile Țării Românești și Moldovei cu Brașovul 1369-1803. Inventar arhivistic*, Ștefan Suciu, Gernot Nussbächer, Monica Cincu (editori), București, Direcția Generală a Arhivelor Statului din RSR, 1986.

[13]*Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt. Band IX. Zunfturkunden 1420-1580/ Documente privind istoria orașului Brașov. Volumul IX. Documente de breaslă 1420-1580*, Gernot Nussbächer, Elisabeta Marin (editori), Brașov, Heidelberg, Aldus, Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde, 1999.

[14]*Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt. Band VIII/2. Annales ecclesiastici 1556 (1531)-1706 (1763)*, Julius Gross (editor), Gernot Nussbächer (ediție îngrijită), Brașov, Heidelberg, Aldus, Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde, 2002.

[15]Gernot Nussbächer, „Documente și știri documentare privind meșteșugurile din Sighișoara în secolul al XV-lea", în *Muzeul Brukenthal. Studii și comunicări. Arheologie-Istorie*, XIV (1969), p. 225-240.

[16]Gernot Nussbächer, „Documente și știri documentare privind breasla bărbierilor din Sighișoara în secolul al XVI-lea", în *Din tradițiile medicinii și ale educației sanitare. Studii și note*, Gheorghe Brătescu (editor), București, Editura Medicală, 1978, p. 29-39; Gernot Nussbächer, „Din trecutul medical al Sighișoarei", în *Trecut și viitor în medicină. Studii și note*, Gheorghe Brătescu (editor), București, Editura Medicală, 1981, pp. 97-107.

[17]*Documente privind meșteșugurile din Sighișoara. Catalog de documente 1376-1598*, Gernot Nussbächer (editor), Brașov, Aldus, 1998.

[18]Gernot Nussbächer, „Diplomatarium Regnense 1228-1585", în *Reghinul Cultural. Studii și Articole*, V (2001), p. 15-85; Gernot Nussbächer, „Diplomatarium Regnense 1228-1585 (completări)", în *Reghinul Cultural. Studii și Articol*e, VI (2002), p. 27-39; Gernot Nussbächer, „Documente privind istoria orașului Reghin în arhiva Bisericii Negre Brașov", în *Reghinul Cultural. Studii și Articole*, VII (2003), p. 20-27.

[19]Gernot Nussbächer, „Hieronymus Ostermayer și alți organiști brașoveni din secolul al XVI-lea", în *Studii de muzicologie*, vol. XXVIII, Alice Mavrodin (editor), București, Editura Muzicală, 1984, p. 133-139.

[20]Gernot Nussbächer, „Un privilegiu pentru ridicarea unei mori la Cîmpeni în anul 1587", în *Apulum. Arheologie-Istorie-Etnografie*, XVII (1979), p. 295-298.

[21]Gernot Nussbächer, „Contribuții documentare privind dezvoltarea arhitectonică a orașului Alba Iulia în secolul al XVII-lea", în *Apulum. Arheologie-Istorie-Etnografie*, XX (1982), p. 185-192.

[22]*Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. VI. Bd. 1458-1473*, Gustav Gündisch (editor), Herta Gündisch, Gernot Nussbächer, Konrad G. Gündisch (în colaborare), București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1981.

[23]*Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. VII. Bd. 1474-1486*, Gustav Gündisch, Herta Gündisch, Konrad G. Gündisch, Gernot Nussbächer (editori), București, Editura Academiei Române, 1991.

[24]http://siebenbuergenurkundenbuch.uni-trier.de/ (accesat: 10.03.2020).

[25]Gernot Nussbächer, „Ein Nachtrag zu Band VII des Urkundenbuchs zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen", în *Sașii și concetățenii lor ardeleni. Die Sachsen und ihre Nachbarn in Siebenbürgen. Studia in honorem Dr. Thomas Nägler*, Ioan Marian Țiplic, Konrad Gündisch (editori), Alba Iulia, Editura Altip, 2009, p. 91-93; republicat: Gernot Nussbächer, „Ein Nachtrag zu Band VII des Urkundenbuchs zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen", în *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*, XXXII/2 (2009), p. 191-194.

[26]Johannes Honterus, *Odae cum harmoniis (1548)*, Gernot Nussbächer, Astrid Philippi (editori), București, Editura Muzicală, 1983.

[27]Christian Schesäus, *Historia Annae Kendi*, Joachim Wittstock, Gernot Nussbächer (editori), Cluj-Napoca, Gundelsheim, Dacia, Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde, 1995.

Prin cetatea Brașovului cu Gernot Nussbächer

Aurelian Stroe

În martie 1976, când am fost angajat la Arhivele Statului, Filiala Municipiului București, unul dintre primele nume de mari specialiști pe care l-am auzit a fost cel al lui Gernot Nussbächer. Atunci am aflat despre el că este numărul unu în ceea ce privește documentele medievale și moderne din Transilvania, cu o aplecare specială spre cele din Brașov și Țara Bârsei.

Anii au trecut și, în 1991, pe când lucram la Direcția Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice (DMASI), sighișoreanul Christoph Machat, acum reputat istoric de artă în Germania și membru în Board-ul UNESCO International, a reușit, numai el știe cum, să demareze un program de inventariere și documentare a localităților săsești din Transilvania, finanțat de guvernul federal german[1]. În echipele de inventariere au fost incluși și patru specialiști de la DMASI, împărțiți în două echipe: Ioan-George Andron (istoric de artă), Iozefina Postăvaru (istoric de artă), Adriana Stroe (istoric de artă), Aurelian Stroe (istoric).

Încă de la început, chiar în faza de documentare (care a premers plecării pe teren), numele lui Gernot Nussbächer apărea din ce în ce mai frecvent. Celălalt mare specialist, în subiectul care făcea obiectul proiectului, era și este academicianul Paul Niedermaier[2].

În 1997 și 1998 cele două echipe amintite mai sus au făcut inventarierea orașului Brașov. Gernot Nussbächer era, în mod „natural", cooptat în Proiect. Ne-a întâmpinat cu multă căldură și prietenie și ne-a învățat lucruri fără de care nu ne-am fi putut duce treaba la bun sfârșit: prezentarea, pe scurt, a fondurilor aflate la Filiala Brașov a Arhivelor Naționale; modul cum se caută în actele Magistratului Orașului Brașov; ne-a făcut cunoștință cu rapoartele sanitare ale doctorului Eduard Gusbeth (1839-1921)[3] – excepționale, ca informație, pentru inventarierea

Gernot Nussbächer în 3 iulie 2013

pe care o făceam; ne-a explicat ce material iconografic puteam găsi la arhivele din Brașov[4]; de multe ori a fost cu noi în Cetate pentru a discuta, la fața locului, despre istoricul și fazele constructive ale diverselor clădiri și multe altele. Generozitatea cu care împărtășea vastele sale cunoștințe rămîne o amintire de neuitat.

Și încă un fapt care trebuie neapărat subliniat: Gernot Nussbächer a fost, poate, ultimul cercetător sas cu adevărat transilvănean, pentru că vorbea și scria în cele trei limbi ale Transilvaniei – germană, română, maghiară.

Încă de la începutul inventarierii Brașovului, ne-am izbit de o problemă tehnică – harta de lucru. Ceea ce primisem de la „comanditari" erau carouri de hartă la scara 1: 10 000, o scară total nepotrivită

Gernot cu Adriana Stroe la Arhivele din Brașov, în 17 februarie 2017

pentru inventarierea unui aglomerări urbane. Ne trebuia ceva la o scară potrivită inventarierii într-un mare oraș, iar Gernot Nussbächer ne-a scos din încurcătură – ne-a semnalat că la fostul Inspectorat Județean de Poliție exista o hartă din 1970, scara 1: 2 000. Am obținut xerox-uri după acele carouri. Era exact ce ne trebuia pentru lucru. Tot el ne-a semnalat că, la Arhive, există o hartă din 1887[5]. Această ultimă hartă a fost deosebit de importantă, deoarece am putut vedea cum arătau diferite clădiri și corpuri de clădiri de la 1887 până în 1900 și, prin urmare, puteam semnala modificările intervenite până la data inventarierii pe care o efectuam noi (1997-1998). Tot această hartă a slujit la întocmirea, de către Adriana Stroe, a concordanțierului între adresele administrative ale clădirilor în diverse epoci – un instrument de lucru fără de care, cu siguranță, finalizarea proiectului ar fi suferit enorm.

Evident, echipa Adriana și Aurelian Stroe – care a inventariat Innere Stadt – s-a bucurat, lucrând *in situ*, de mult mai multe întâniri cu spijinitorul nostru din umbră. De câte ori simțeam nevoia unei documentări mai aprofundate asupra unor clădiri, pentru a ne lămuri unele constatări făcute la fața locului, mergeam la Arhive și discutam cu Gernot Nussbächer. Pare bizar, dar fără dânsul nu știam ce materiale de arhivă să cerem. Explicația e simplă: ca să ajungi la materialul de arhivă legat de o anumită casă, trebuia să cunoști numele proprietarului istoric. Iar Gernot Nussbächer știa proprietarii la aproape toate clădirile din Cetate! Ba știa și locul din depozitele Arhivelor unde se aflau respectivele materiale.

Ne-am dat seama, încă o dată, dacă mai era cazul, de comoara de informații despre Brașov pe care o deținea Gernot Nussbächer atunci cînd, la sfârșitul perioadei de inventariere, am „parcurs" colecția de vederi istorice, parțial colorate de mână, deținută de Arhivele din Brașov. Pot spune că am văzut destule inventare de fonduri fotografice la diverse filiale din țară ale Arhivelor. Am studiat și am cerut imagini din arhiva fotografică a Arhivelor Istorice Centrale, dar ceea ce am văzut la Arhivele din Brașov ne-a lăsat „cu gura căscată". Toate vederile istorice, nu puține, erau inventariate, piesă

cu piesă, de Gernot Nussbächer; dar nu era o uzuală inventariere. Fiecare clădire sau spațiu care apar în imagini au fost nominalizate și descrise de același Gernot Nussbächer. Nu a scăpat nimic – și despre clădirile care astăzi nu au rămas decât în fotografii a avut ceva, esențial, de spus. Un asemenea inventar de fototecă nu are nimeni în România[6].

Așa s-au scurs cei doi ani în care am inventariat Brașovul și, acum, putem afirma cu tărie că Gernot Nussbächer a fost cel de-al cincilea membru activ al echipelor de inventariere.

Ca întotdeauna într-o astfel de colaborare, surprizele nu întârzie să apară. Într-una dintre zile ne-am întâlnit cu Gernot Nussbächer chiar în fața casei unde locuia (Curtea Honterus 7-8):

– Această casă a fost făcută în 1772, ne-a spus dânsul.

– Știu, a răspuns Adriana.

– De unde știți?, a întrebat Gernot Nussbächer, puțin mirat.

– Scrie pe coș!

– La asta nu m-am uitat!, a spus Gernot Nussbächer.

Și un alt exemplu, rămas de neuitat, cel puțin pentru mine. Eram deja ferm convins că Gernot Nussbächer știe absolut totul despre Brașov. Am fost și sunt pasionat de istoria Vestului sălbatic, de personalitățile și personajele lui. Un personaj celebru al Vestului american a fost și William Frederick Cody (1846-1917), alias Buffalo Bill. Citisem, tot cu ocazia inventarierii, în Vărd (aflat la sud de Agnita), în Cronica Parohiei ortodoxe din sat, că preotul a fost la București, în 1906, la Expoziția Națională și, tot în același an, la un spectacol al trupei lui Buffalo Bill, *Buffalo Bill's Wild West*. Mai interesantă pentru mine a fost însemnarea lui Sextil Pușcariu, din *Amintiri*, în care spune că a participat la Brașov, în iulie 1906, la un spectacol al lui Buffalo Bill. Profitând de faptul că mă aflam la Brașov, l-am întrebat pe Gernot Nussbächer dacă a găsit materiale scrise sau imagini, inclusiv în presa vremii[7], cu turneul la Brașov al lui Buffalo Bill.

Gernot în vara lui 2006

Scena s-a petrecut în holul din fața sălii de lectură de la Arhivele Statului.

– Buffolo Bill? Cine-i Buffalo Bill? a întrebat mirat Gernot Nussbächer. A fost rândul meu să mă blochez – Gernot Nussbächer nu știe cine a fost Buffalo Bill și că legendarul personaj dăduse două reprezentații la Brașov, în Livada Poștei. Nu puteam crede. I-am explicat ce și cum și că, în cadrul turneelor făcute în Europa, Buffalo Bill a inclus și spectacole în câteva localități din Transilvania, printre care și Brașovul[8].

– Dragă Domnule Stroe, asta e ceva neserios. Deci Gernot Nussbächer știa totul despre Brașov, cu excepția lucrurilor considerate de el „neserioase".

Întâlnirile dintre Gernot Nussbächer și noi au continuat, ani de-a rândul, până în preajma dispariției sale, în contextul în care făceam studii istorico-arhitecturale pentru diferite clădiri din Cetatea Brașovului. Ne întâlneam, de obicei, în trei locuri: la Arhive (atâta timp cât a lucrat acolo – 1993), la Anticariatul *Aldus*, în curtea primitoare a lui Astrid Hermel, în Arhiva Bisericii Negre (unde beneficiam și de noutăți aduse de prietenul nostru Thomas Șindilariu) și, bineînțeles, „pe teren". Din fericire, Gernot Nussbächer a publicat mult, beneficiind de largul sprijin al Editurii *Aldus*, lecturile din cărțile și articolele sale ducând la rezolvarea multor semne de întrebare pe care ni le ridicau cercetările noastre legate de patrimoniul construit al Brașovului sau al localităților săsești din sud-estul Transilvaniei.

A afirmat odată, referindu-se la studiile pe care le făceam pentru casele din Brașov, că suntem un cuplu imbatabil. Adevărată sau nu, putem spune că, odată cu dispariția sa, afirmația nu se mai susține.

NOTE

[1]Dokumentation siebenbürgisch-sächsischer Kulturgüter.

[2]Paul Niedermaier este și cel sub îndrumarea căruia am făcut selecția, în foarte multe localități de colonizare săsească, a clădirilor ce urmau să fie inventariate.

[3]Dr. Eduard Gusbeth, Das Gesundheitswesen in Kronstadt, Kronstadt.

[4]Mulțumim, și pe această cale, fostei directoare a Filialei Arhivelor Statului Brașov, Elisabeta Marin, pentru toată susținerea pe care ne-a acordat-o în timpul inventarierii.

[5]Plan der königliches Freistadt Kronstadt, Technisches Bureau Stern und Haberl, Wien, Litographie und Druck des k. k. milit. geogr. Institutes in Wien, 1887, 790 x 680 mm, carou 58, sect. G/8.

[6]Despre contribuțiile lui Gernot Nussbächer la inventarierea fototecii de la Arhivele Statului și istoricul fotografiei brașovene, vezi Camelia Neagoe, „Contribuții la istoria fotografiei brașovene", în *Un secol de artă brașoveană*, Brașov, 2018; Eadem, *Discovering South-Eastern Transylvania in a Late 19th Century Photo Collection*, în „PhotoResearcher", No. 34, 2020 (In Focus: Photography in Romania).

[7]Arhivele Statului din Brașov au o colecție de ziare cu adevărat remarcabilă.

[8]Pentru turneele făcute de Buffalo Bill's Wild West în diferite localități din Transilvania și Banat, vezi Adrian-Silvan Ionescu, Aurelian Stroe, „Buffalo Bill printre români", în Muzeul Național, Anul XII, 2000, p. 151-196.

III. AMINTIRI ȘI EVOCĂRI

In memoriam Gernot Nussbächer

Dieter Drotleff

Gernot Nussbächer și-a dedicat viața lui Honterus și studiilor despre Transilvania. Nu i-a fost însă dat să-și celebreze cea de-a 80-a aniversare în mijlocul prietenilor și al familiei. La începutul anului 2018 discutam împreună despre nenumărate proiecte pe care dorea să le pună în practică. A fost colaboratorul nostru ani la rând, ne vizita aproape zilnic la redacție – indiferent unde aveam sediul – în Goldschmiedgasse, apoi în Purzengasse și, în cele din urmă, de patru ani, în casa forumului. Cu ocazia întâlnirilor noastre, s-au format legături puternice și o cunoaștere reciprocă bazată pe încredere și stimă. M-a rugat să îi revizuiesc multe din lucrările sale.

Dorința sa a fost să redactez și *Laudatio* cu ocazia acordării premiului „Apollonia-Hirscher" 2008, iar un an mai târziu medalia „Honterus" din partea Forumului Transilvănean și să o prezint. „Prin decernarea premiului de astăzi, s-ar putea spune că are loc și o reabilitare, pe care Gernot Nussbächer o merita de mult, și anume să i se acorde acest premiu care poartă numele umanistului și reformatorului brașovean. Ani la rând, Gernot Nussbächer a cercetat în biblioteci și arhive străine sau locale, iar prin studiile și cărțile sale dedicate lui Johannes Honterus acesta a primit la nivel european locul pe care îl merita, iar prin meritele sale ca reformator, umanist, erudit, editor ajunge dintr-o nouă perspectivă în conștiința prezentului", se spune în *Laudatio* cu ocazia decernării medaliei „Honterus" din 25 august 2009, la Brașov, de către Dr. Paul Jürgen Porr, la momentul respectiv președinte al Forumului Transilvănean, iar din 2014 președinte al Forumului la nivel național.

Prietenul și colaboratorul nostru Gernot Nussbächer, pe care îl vom onora întotdeauna.

Arhivarii între ei: Thomas Şindilariu și Gernot Nussbächer.

S-a bucurat de decernări și recunoașteri oficiale: în 1998 a primit premiul „Georg-Dehio" oferit de artiștii din Eßlingen, în 2002 a primit diploma de excelență a Consiliului local din Brașov, în 2004 i s-a dedicat jubileul „In honorem Gernot Nussbächer" cu ocazia celei de-a 65-a aniversări, iar în 2013 i s-a acordat medalia de aur pentru merite în Republica Austria.

A fost un colaborator de bază pentru presa brașoveană germană, română și maghiară, dar și consilier la nivel național pentru diferite edituri. Până în martie 2018, a publicat 45 de cărți și broșuri, 83 de colaborări la volume, în total 1589 de titluri. În 2017 a apărut o bibliografie a lucrărilor sale, editată de Berhhard Heigl și Thomas Șindilariu – operă care oferă un sumar al numeroaselor cărți, studii, contribuții și articole. Dacă sănătatea i-ar fi permis, ar fi continuat neobosit activitatea sa de istoric. S-a dedicat în mod deosebit seriei de cercetări „Din documente și cronici", în cadrul căreia a pregătit alte volume sau unele erau deja pregătite. Volumul 19 s-ar fi numit *Transilvania de nord*, volumul 20 l-ar fi dedicat unei scurte schițe despre istoria Brașovului. Dorea să dedice două volume și personalităților. „Bineînțeles, acest proiect s-ar putea realiza doar sub «conditione Jacobea»", îi plăcea să accentueze de fiecare dată.

Gernot Nussbächer s-a născut la 22 august 1939 în Brașov, ca fiul comerciantului Kurt Nussbächer și al profesoarei Era Nussbächer (născută Diener). După doi ani, s-a născut sora sa Ute, care s-a stins la scurt timp după moartea lui, în Germania, apoi în 1944 s-a născut fratele său Ulf. Gernot a mers la grădiniță pe aleea Waisenhausgasse, apoi la școala

La numeroasele onoruri de care s-a bucurat, se adaugă și Medalia de aur pentru merite deosebite, oferită de Austria în anul 2013.

populară centrală evanghelică am Kirchhof. Profesorul Carl Lang i-a trezit pasiunea pentru istoria locală, după care au urmat profesorii Maja Philippi, Franz Killyen și Rudolf David. În anul 1953, Gernot Nussbächer a venit la Liceul german, care funcționa în cadrul liceului Andrei Șaguna. Descoperirile de la Biserica Neagră au determinat ca în 1955 să lucreze la prima ediție a ghidului prin Biserica Neagră, dar care a fost publicat mult mai târziu, cu ilustrații de Peter Simon.

În anul 1956 a promovat examenul la Universitatea clujeană „Babeș-Bolyai", obiectul de studiu Istorie. A fost activ în cercul cultural studențesc german, Gernot Nussbächer putând fi recunoscut și într-un roman de Joachim Wittstock. În anii de studii a fost activ și la lucrările de renovare ale bisericii Sf. Mihail (Cluj). Primul său articol din presa germană a apărut în revista săptămânală „Volkszeitung", unde în 1957 a apărut lucrarea „Was die große Glocke erzählt"/„Ce povestește clopotul cel mare [al Bisericii Negre]". De atunci a fost unul dintre colaboratorii constanți ai publicației noastre, până la trecerea în neființă. Ultimul său articol „Honteruslinde"/„Teiul lui Honterus" a fost publicat în „Karpatenrundschau" chiar în ziua morții sale, 21 iunie 2018.

După terminarea studiilor, a fost angajat în 1961 în Cluj, iar în 1962 la arhiva de stat din Brașov. După examenul de stat s-a căsătorit cu Ada Schiel, cu care a trăit o căsnicie frumoasă până la moartea acesteia, în 21 iunie 2015, cu exact trei ani înaintea sa. După nașterea fiicei sale, Brigitte Ada, pe 12 martie 1970, Gernot Nussbächer s-a dedicat studiului despre Honterus cu ocazia celei de-a 475-a

Colaborarea și relația prietenească dintre Gernot și domnul Dieter Drotleff, autorul acestor rânduri, care s-a desfășurat pe o perioadă de 50 de ani.

aniversări de la nașterea marelui reformator și umanist brașovean.

Pentru că fratele său se mutase în Vest, a fost transferat în 1986 de la arhiva statului la biblioteca județeană și a lucrat pentru scurt timp în anul 1989, ca și consilier juridic la Biserica Evanghelică C.A. Noua situație politică i-a permis să se întoarcă la vechiul său loc de muncă de la arhiva statului începând cu 1 martie 1990. Bucurându-se de noua libertate de a călători, Gernot Nussbächer a studiat și la arhive și biblioteci renumite din străinătate. A vizitat aproape anual instituții de specialitate din Germania, în 1992 a fost la New York. Aici l-a cunoscut pe președintele arhivei federale din Koblenz, Prof. Dr. Friedrich Kahlenberg. În 1995 a primit o bursă de studiu la Viena, cu ajutorul prof. dr. h.c. Harald Zimmermann. A prezentat studenților și istoricilor cunoștințe despre paleografie și a fost consilier editorial. A poposit de 7 ori la Budapesta și Szeged, unde a făcut alte studii despre opera și viața lui Honterus. Și după pensionarea sa, în 1999, a fost în continuare activ. A lucrat în arhiva statului, apoi în casa memorială „Casa Mureșenilor", iar din 2008 la arhiva Comunității Honterus. După mutarea familiei din casa parohială Martinsberger a Bisericii Sf. Martin în casa fostei biblioteci Honterus, din 1547 în curtea Bisericii Negre, a putut vedea din odaia muzelor – după cum observa la sfârșitul manuscrisului său – monumentul Honterus, inaugurat la 21 august 1898. În 1978 a notat în monografia sa despre Johannes Honterus că studiile au fost „ca un măr acru", care mai târziu s-a dovedit a fi „fructul cel dulce".

Gernot Nussbächer s-a considerat mereu pe sine ca fiind un intermediar între trecut și prezent, între români, sași și maghiari. Îi plăcea să se numească un mic punct de legătură, un „Pontifex minimus". Asta cu modestia care l-a caracterizat mereu. În realitate, a fost un mare punct de legătură.

Traducere din limba germană de Ioana Căpățînă

Sursa fotografiilor:
Arhiva publicaţiei „Karpaten-Rundschau"

In memoriam Gernot Nussbächer

Dieter Drotleff

Gernot Nussbächer widmete sein Leben der Honterus- und Siebenbürgen-Forschung. Es war ihm nicht vergönnt heute seinen 80. Geburtstag im Kreise seiner Mitarbeiter und Freunde zu erleben.

Anfang des Jahres 2018 sprachen wir noch miteinender über seine zahlreichen Projekte, die er verwirklichen wollte. Seit Jahren war er unser enger Mitarbeiter, besuchte uns fast täglich in der Redaktion- gleich wo diese ihren Sitz hatte- in der Goldschmiedgasse, dann in der Purzengasse und schließlich nun seit vier Jahren im Forums-Haus. Aber auch außerhalb anlässlich unserer Begegnungen, entstanden feste Bindungen, ein gegenseitiges vertrauensvolles Kennenlernen und Schätzen waren die Folge. Seine zahlreichen erschienen Bücher bat er mich zu rezensieren. Sein Wunsch war es auch die *Laudatio* anlässlich der Verleihung des Apollonia-Hirscher-Preises 2008, und ein Jahr später der Honterus-Medaille seitens des Siebenbürgen Forums 2009 zu verfassen und zu präsentieren. „Durch die heutige Preisverleihung, könnte man sagen, findet auch eine Wiedergutmachung statt, denn Gernot Nussbächer hat es schon längst verdient, dass ihm dieser Preis zugesprochen wird, der den Namen des Kronstädter Humanisten und Reformators trägt. Jahrzehnte hindurch hat Gernot Nussbächer in- und ausländischen Bibliotheken und Archiven eingehende Forschungen unternommen, durch seine anschließenden Buch- und Studienveröffentlichungen Johannes Honterus den ihm gebührenden europäischen Platz eingeräumt, seine Verdienste als Reformator, Humanist, Schulmann, Buchdrucker aus einer neuen Sicht in das Bewusstsein der Gegenwart gerückt", heißt es in der *Laudatio* anlässlich der Verleihung des Honterus-Medaille am 25. August 2009 in Kronstadt durch Dr. Paul Jürgen Porr, zu der Zeit Vorsitzen-der des Siebenbürgen-Forums, seit 2014 Vorsitzender des Landesforums. Er erfreute sich weiterer Ehrungen und öffentlicher Anerkennungen: 1998 erhielt er den Georg-Dehio-Preis der Künstlergilde Eßlingen, 2002 das Ehrendiplom des Kronstädter Kreisrates, 2004 wurde ihm die Festschrift „In honorem Gernot Nussbächer" anlässlich seines 65. Geburtstages gewidmet, 2013 wurde ihm das Goldene Ehrenzeichen für Verdienste um die Republik Österreich verliehen.

Er war ein geschätzter Mitarbeiter der deutschen, rumänischen, ungarischen Kronstädter Presse, aber auch auf Landesebene Berater verschiedener Verlage. Bis im März des Vorjahres hat er 45 Bücher und Broschüren, 83 Mitarbeiten an Bänden, insgesamt 1589 Titel veröffentlicht. 2017 erschien eine Bibliographie seiner Arbeiten, herausgegeben

von Bernhard Heigl und Thomas Șindilariu, die die Übersicht der zahlreichen Bücher, Studien, Beiträge, Artikel bietet. Wäre ihm die weitere Gesundheit gegönnt gewesen, hätte der unermüdliche Historiker weiter geschaffen. Besonders hatte er sich seiner Forschungsserie „Aus Urkunden und Chroniken“ verschieben, innerhalb derer er weitere Bände, zum Teil auch schon vorbereitet hatte. Band 19 sollte Nordsiebenbürgen, Band 20 einem kurzen Abriss der Geschichte von Kronstadt gewidmet werden. Ihm schwebte auch vor, zwei Bände Persönlichkeiten zu widmen.“Natürlich können diese Vorhaben nur sub conditione Jacobea verwirklicht werden“ betonte er immer wieder.

Gernot Nussbächer wurde am 22. August 1939 in Kronstadt als Sohn des Diplomkaufmanns Kurt Nussbächer und der Werklehrerin Era Nussbächer (geb. Dieners) geboren. Nach zwei Jahren kam seine Schwester Ute, die kürzlich in Deutschland verstarb, dann 1944 der Bruder Ulf zur Welt. Den Kindergarten besuchte Gernot in der Waisenhausgasse, anschließend die Innerstädtische Evangelische Volksschule am Kirchhof. Seine Liebe zur Heimatkunde wurden ihm von Lehrer Carl Lang erweckt und dann von Maja Philippi, Franz Killyen und Rudolf David weiter gefördert. Im Jahr 1953 kam Gernot Nussbächer an das Deutsche Lyzeum, das in den Jahren im Andrei-Șaguna-Lyzeum untergebracht war. Entdeckungen an der Schwarzen Kirche führten dazu, dass er 1955 die erste Fassung eines Führers durch die Schwarze Kirche ausarbeitete, die aber erst nach vier Jahrzehnten mit Illustrationen von Peter Simon erscheinen konnte. 1956 bestand er die Aufnahmeprüfung an der Klausenburger Babeș-Bolyai Universität im Fach Geschichte. Aktiv war er da im Deutschen Studentenkulturkreis, wobei Gernot auch in einem Roman von Joachim Wittstock erkennbar ist. In den Studienjahren wirkte er auch an der Renovierung der Michaelskirche mit. Sein erster Beitrag in der deutschsprachigen Presse erschien in der Vorgängerin unserer Wochenschrift, der „Volkszeitung“ wo der Aufsatz „Was die Große Glocke erzählt“ 1957 erschien. Seither zählte er zu dem konstanten Mitarbeiter unsere Publikation bis zu seinem Tod. Sein letzter Beitrag „Die Honteruslinde“ erschien in der „Karpatenrundschau“ gerade an seinem Todestag, dem 21. Juni 2018.

Nach Abschluss seines Studiums wurde er 1961 in Klausenburg und dann 1962 am Staatsarchiv in

Kronstadt angestellt. Kurz nach seiner Staatsprüfung hatte er Ada Schiel geheiratet, mit der er schöne Jahre bis zu deren Tod am 21. Juni 2015, drei Jahre vor ihm, verbracht hat. Nach der Geburt ihrer Tochter Brigitte Ada am 12.März 1970 begann Gernot Nussbächer voll mit seinen Honterus-Forschungen anlässlich der 475.Feier seit der Geburt des Kronstädter Reformators und Humanisten. Da sein Bruder in den Westen gezogen war, wurde er vom Staatsarchiv 1986 in die Kreisbibliothek versetzt, und arbeitete kurze Zeit dann im Jahre 1989 als Bezirksanwalt beim Kronstädter Evangelischen Bezirkskonsistorium A.B. Unter den neuen politischen Voraussetzungen konnte er wieder an seinen alten Arbeitsplatz im Staatsarchiv ab dem 1. März 1990 zurückkehren. Die eingetretene Reisefreiheit ermöglichte Gernot Nussbächer seine Honterus-Forschungen an berühmten Archiven und Bibliotheken im Ausland aufzunehmen. Fast jährlich besuchte er Fachinstitutionen in Deutschland, 1992 war er in New York. Hier lernte er den Präsidenten des Bundesarchivs in Koblenz, Prof. Dr. Friedrich Kahlenberg, kennen. 1995 erhielt er ein Forschungsstipendium in Wien vermittels Prof. Dr. Dr. h.c. Harald Zimmermann. Er führte Studenten und Historiker in die Kenntnisse der Paläographie ein, war Verlagsberater. Sieben Aufenthalte in Budapest und Szeged ermöglichten ihm weitere Forschungen über das Wirken und Schaffen von Honterus. Auch nach seinem Rentenantritt 1999, war er weiterhin aktiv. Er arbeitete im Staatsarchiv, dann im Gedenkhaus „Casa Mureșenilor“, ab 2008 im Archiv der Honterusgemeinde. Nach dem Umzug der Familie aus dem Martinsberger Pfarrhaus in das Haus der ehemaligen Honterusbibliothek von 1547 auf dem Hof der Schwarzen Kirche, konnte er aus seinem Musenstübchen wie er immer am Schluss seiner Manuskripte vermerkte, das Honterus-Denkmal das am 21. August 1898 enthüllt worden war, sehen. 1978 hatte er in seiner Monographie über Johanes Honterus vermerkt, die Forschungen waren ein „saurer Apfel“ der sich später als „süße Frucht“ erwies.

Gernot Nussbächer hat sich stets als Vermittler zwischen Vergangenheit und Gegenwart, zwischen Rumänen, Sachsen und Ungarn gesehen. Er selbst bezeichnete sich als ein sehr kleiner Brückenbauer, als „Pontifex minimus“. Dieses in seiner Bescheidenheit die ihn kennzeichnete. In Wirklichkeit war er ein großer und bleibender Brückenbauer.

22 august 2019
Ar fi împlinit 80 de ani

Dieter Drotleff

Omagiem astăzi un prieten, dar și pe unul din cei mai prolifici istorici ai Brașovului, ai acestei țări, care ar fi împlinit azi vârsta de 80 de ani. Din păcate, ne-a părăsit anul trecut pe 21 iunie, în plină activitate creatoare, pe masa sa de lucru aflându-se încă o serie de proiecte parțial începute, dar nefinalizate. A fost un colaborator foarte apreciat al publicațiilor atât în limba germană cât și în limba română și maghiară, articolele și studiile sale bucurându-se de aprecierea cititorilor, dar mai ales a istoricilor, pentru că se bazează pe date concrete și exacte ale studiilor pe care le-a întreprins în arhive din țară și străinătate, în Germania, New York, Viena, Budapesta, Szeged ș.a.m.d.

Principalele sale obiective de cercetare au fost viața și activitatea umanistului, reformatorului, tipografului, pedagogului Johannes Honterus, istoria localităților săsești, a conviețuirii între locuitorii acestora indiferent de limba vorbită. Aceste studii s-au materializat în 45 de cărți și broșuri, 83 de colaborări la diverse volume de specialitate, în total 1589 de titluri apărute. Bibliografia lucrărilor sale, apărută în anul 2017, redactată de Bernard Heigel și Thomas Șindilariu, cuprinde totalitatea lucrărilor sale până la acea dată. În ziua în care a decedat, zi în care a apărut, ca de obicei, și publicația noastră săptămânală „Karpatenrundschau", al cărei colaborator a fost din 1957, când a apărut primul său material „Ce povestește clopotul mare". Această ediție cuprinde și ultima sa colaborare „Teiul lui Honterus". Numeroase din studiile sale, apărute în publicația noastră, le-a inclus în seria de volume *Din Cronici și Hrisoave*, pe care le-a completat cu adnotările necesare. Această serie a ajuns la volumul 19, în intenția sa erau și alte volume pe care le și pregătise în parte. Am avut deosebită încredere din partea autorului de a recenza aceste lucrări, volume pe care le-am prezentat în parte și în publicațiile brașovene în limba română.

Activitatea cercetătorului Gernot Nussbächer s-a bucurat de apreciere unanimă în rândul istoricilor. În multe din lucrările acestora sunt folosite ca sursă rezultatele cercetărilor celui pe care îl omagiem astăzi. Pentru activitatea sa, Gernot Nussbächer s-a bucurat de o serie de aprecieri interne și internaționale. În 1998 i s-a acordat premiul „Georg Dehio" ale Societății Culturale Esslingen, în anul 2002 Consiliul Județean Brașov i-a decernat Diploma de onoare, în 2004, cu prilejul aniversării celor 65 de ani, i s-a dedicat volumul *In honorem Gernot Nussbächer*. În 2008 i-a revenit Premiul „Apollonia Hirscher", fondat de Forumul Democrat al Germanilor din județul Brașov și de Asociațiile sașilor brașoveni și a celor din Bartolomeu din Germania. Un an mai târziu, Forumul Democrat al Germanilor din Ardeal i-a acordat medalia

„Honterus”, pe care ar fi meritat-o imediat de la fondarea acesteia. În ambele cazuri am avut onoarea de a redacta *Laudatio* despre activitatea lui Gernot. Ultima omagiere a avut loc în anul 2013, când a fost decorat de ambasadorul Austriei la București cu Medalia de onoare de aur pentru merite aduse Republicii Austria.

Gernot Nussbächer s-a născut la 22 august 1939 într-o familie de intelectuali în Brașov. După doi ani a urmat sora lui, Ute, decedată de curând și ea în Germania, apoi fratele său, Ulf, în 1944, care este stomatolog și trăiește în Elveția. Gernot a frecventat grădinița germană din strada Poarta Schei, apoi Școala Evanghelică din Curtea Bisericii Negre. În 1953 s-a înscris la Liceul cu limba de predare germană, care funcționa în cadrul Liceului Andrei Șaguna. Dragostea pentru istorie i-a fost insuflată de profesorii Carl Lang, Maja Philippi, Franz Killyen și Rudolf David. A urmat apoi Facultatea de Istorie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj. La absolvire, în 1961, a fost repartizat la Arhivele statului din Cluj, un an mai târziu, la aceeași instituție din Brașov, pe care a trebuit să o părăsească în 1986 din cauza faptului că fratele său plecase în Vest, fiind transferat la Biblioteca Județeană. A putut reveni la locul său de muncă la 1 martie 1990. A lucrat și după ieșirea sa la pensie, apoi la Casa Mureșenilor, la Arhiva Bisericii Negre. Gernot Nussbächer a fost în permanență un mijlocitor între trecut și prezent, între populațiile de pe aceste meleaguri. Omagiul adus astăzi este doar o mică recunoaștere a personalității sale.

Stilles Glück im Musenstübchen am Kirchhof in Kronstadt – Erinnerungen an Gernot Nussbächer

Frank-Michael Rommert

Der Name Gernot Nussbächer steht für die Aufarbeitung und Vermittlung einer fast unüberschaubaren Menge interessanter Details und Zusammenhänge siebenbürgischer Geschichte. Eine angemessene Würdigung seines Schaffens können Fachleute liefern; ich selbst kann nur einige persönliche Eindrücke und Erlebnisse notieren, die ich als typisch für ihn und seinen Charakter empfunden habe.

Gernot Nussbächer lernte ich bei einem Kronstadtbesuch Ende der 1980er-Jahre durch eine glückliche Fügung über seine Tochter Brigitte sowie vor allem durch die Gastfreundschaft seiner Frau kennen. Wir saßen beim Tee in der Wohnung im Martinsberger Pfarrhaus, als Schritte zu hören waren sowie der laute Ruf: „Gernot kommt"; er kündigte sein Eintreffen an, indem er von sich in der dritten Person sprach.

Auf eigentümliche und kraftvolle Weise gelang es Gernot Nussbächer, das in mir bereits entzündete Interesse für die Geschichte der Stadt und das Burzenland mit Nahrung zu versorgen – ein Interesse, dass sich rasch auf ganz Siebenbürgen ausdehnte und dazu führte, dass ich bis heute Reisen in diese besondere Region unternehme, um Land, Leute, Kultur und Geschichte besser kennenzulernen. Gemeinsam besuchten wir damals die Kirchenburg in Zeiden und streiften durch die Gassen der Inneren Stadt Kronstadts; Gernot nutzte das, was wir sahen, als Ausgangspunkt, um Einblicke in die (oft genug notvollen) Entwicklungen zu geben, denen die Sachsen ausgesetzt waren und die sie mitgestalteten. Die Bilder, die er dabei in mir hervorrief, waren oft so lebendig, dass ich beim Zuhören Gänsehaut bekam und immer mehr hören wollte.

Die gemeinsame Zeit war stets viel zu schnell vorbei. Aber es gab ja Texte von ihm zu lesen – und das nicht zu knapp: In seinem letzten Rundbrief, den er zum Jahresende 2017 an Verwandte und Freunde schickte, weist er die Zahl von 1.584 Veröffentlichungen aus, die er verfasst hat. Die Bibliografie seiner Publikationen aus 60 Jahren, die dank des Vorsitzenden des Deutschen Forums Kronstadt, Thomas Șindilariu in Buchform gedruckt wurde, umfasst 225 Seiten!

Geschrieben hat er viele seiner Texte auf einer Schreibmaschine. Als ich einmal bei ihm privat zu Gast sein durfte, noch während der Ceaușescu-Zeit, packte er am Ende unseres Treffens seine schwere Schreibmaschine in einen Rucksack und machte sich auf den mühsamen Weg in ein Amt, um dort eine Seite mit einem (jährlich neu vorgegebenen) Mustertext abzutippen, wie er mir erklärte. Das war damals so vorgesehen, damit im Falle, dass Flugblätter in Umlauf geraten würden, anhand der Eigenheiten einzelner Typen die Maschine identifizierbar wäre, mit der der Text geschrieben wurde.

Seit 1977 lebte er mit seiner Familie im Martinsberger Pfarrhaus. Dort besuchte ich ihn erneut nach der Revolution Ostern 1990. Im großen Zimmer der Wohnung waren Einschüsse zu sehen. Und das kam so: Am Vormittag des 23. Dezember 1989 trafen drei Schüsse von sogenannten „Revolutionären" in das Zimmer. Es wurde vom Schlossberg herunter geschossen und aus der Mittelgasse hinauf. Gernot war mit seiner Familie gerade dazwischen – und beide Seiten hielten offenbar das Pfarrhaus für die Quelle der Schüsse. Ein Trupp Soldaten – vier oder fünf – kam unter Führung eines Offiziers ins Haus, um zu sehen, ob dort die Terroristen sind, die schießen. Wenn ja, sollte das Haus zusammengeschossen werden. Sie fanden den Martinsberger Pfarrer Hans-Dieter Krauss, Gernots Frau Ada und ihn selbst sowie seine Tochter Brigitte mit ihrem Ehemann, die sie ja alle keine Terroristen waren. Sie suchten nachher auch noch in der Kirche und am Kirchturm – aber es war nirgends eine Spur von Terroristen zu finden. Inzwischen sind die Spuren der Einschüsse nicht mehr zu sehen.

Gernot hat mich immer wieder überrascht. So wollte er unbedingt den Geburtstag meiner Tochter Ada wissen. Rechtzeitig schrieb er ihr dann einen langen und sehr persönlichen Geburtstagsgruß, in dem er auch von seiner Frau erzählte, die den gleichen Namen trug. Wie schaffte er das nur? Immerhin umfasste seine Korrespondenz, die er in den Sprachen Deutsch, Rumänisch und Ungarisch führte, mehr als 2.000 abgehende Mitteilungen pro Jahr, wie er mal am Rande erwähnte.

Fast bis zum letzten Tag seines Lebens arbeitete Gernot Nussbächer an neuen Publikationen, aber auch an dem Ausbau des von ihm angelegten und gepflegten Archives zur Geschichte Siebenbürgens. Die Leitung der Honterusgemeinde hatte im Jahre 2010 zugestimmt, dass Gernots dienstliche Hauptaufgabe die Vorbereitung seines wissenschaftlichen Nachlasses zur Abgabe an das Archiv der Honterusgemeinde sein soll. Hierbei handelte es sich immerhin um 85 Regalmeter Bibliothek und über hundert Regalmeter Archivdokumentationen, die er in mehr als einem halben Jahrhundert angesammelt hatte. Die Regale und Kartons hatte er so systematisch angelegt, dass sich auch Fremde rasch zurecht finden würden. Erstaunlich aber war, dass er offenbar sehr genau *auswendig* wusste, was wo zu finden war. Wenn ich ihn nach einem bestimmten geschichtlichen Detail fragte, etwa nach den Jahrhunderte alten Korngruben unter dem Kronstädter Marktplatz, die als Vorsorge für den Fall von Belagerungen angelegt worden waren, dachte er kurz nach und sagte dann sinngemäß: „Diese Frage wurde in einem kleinen Aufsatz behandelt, der im Jahre 1944 in den Mitteilungen des Burzenländer Museums veröffentlicht wurde. Mehr, als dort steht, kann auch ich nicht sagen. Ich meine, dort ist auch eine Skizze enthalten. Einen Moment, bitte." Er stand dann auf, ging zu einem Regal, griff mit beeindruckender Sicherheit das richtige Buch heraus, nach wenigen Sekunden war der Anfang des Aufsatzes aufgeschlagen, sodass ich die Seiten fotografieren und später in Ruhe nachlesen konnte.

Wenn er schrieb, so grüßte er entweder aus seinem „Musenstübchen“ oder aus dem „Mäusekeller“, wie er die Archivräume der Honterusgemeinde liebevoll bezeichnete. Oft schickte er mit seinen Zeilen auch Anregungen, die interessant und wertvoll waren. Immer wieder konnte er Verbindungen herstellen und Zusammenhänge aufzeigen. So schrieb er mir, als ich mal erwähnte, dass ich meine Eltern in Eisenach besuchen würde: „Mir ist eingefallen, daß mein Urgroßvater väterlich-großmütterlicherseits am 23. Mai 1902 nach der Enthüllung des Burschenschaftsdenkmals auf der Wartburg eine Festrede gehalten hat. Es ist Franz Obert (1828 – 1908), der von 1881 – 1907 evangelischer Stadtpfarrer von Kronstadt war. 1905 hat er auch eine Arbeit über Hermann von Salza und die Besiedlung des Burzenlandes veröffentlicht. Vielleicht interessiert Dich das.“ Ja, natürlich interessierte mich das.

Gernot war sehr genau, was den Gebrauch von Sprache angeht. Er hatte Freude daran, in seine Mitteilungen auch immer wieder passende Wörter verschiedenster Zungen einzustreuen, aber auch Sentenzen, meist in Latein, aber auch in anderen Sprachen, etwa Italienisch. Und wenn er einen Fehler entdeckte, machte er freundlich darauf aufmerksam. So grüßte ich ihn zu Weihnachten per Karte mit dem bekannten Bibelvers „Gloria in excelsis deo et in terra pax“, woraufhin er dankte und am Rande – aber bestimmt – erwähnte, dass er Deo mit einem Großbuchstaben geschrieben hätte. Zitat Gernot Nussbächer: „Er verdient es als D.T.O.M = Deus Ter Optimus Maximus.“

Womit wir beim Glauben wären. So wichtig ihm die Siebenbürger Sachsen und ihre Geschichte auch waren – der Glaube an Gottvater als den Schöpfer dieser Welt und an Jesus Christus als Erlöser und den Heiligen Geist als Lehrer, Berater, Freund, Helfer und Tröster waren ihm noch wichtiger. Der Glaube leuchtete aus seinem Leben hervor und manches Gespräch lenkte er auf Glaubensfragen. Sei es die seiner Ansicht nach nicht ganz treffende Übersetzung der Zeile „und führe uns nicht in Versuchung“ im Vaterunser, sei es die Frage, wie eine Gebetspraxis aussehen kann, die sich im Alltag bewährt. Der Glaube barg für Gernot Nussbächer orientierende Kraft – und darin ist er mir auch über seinen Tod hinaus ein Vorbild.

Gernot Nussbächer strahlte ein stilles Glück aus, das mich berührte. Seit Anfang 1996, also mehr als 22 Jahre lang, wohnte er im Honterushof Nr. 7 (die 7 ist übrigens seine Lieblingszahl), der alten „Liberei“ von Honterus, direkt an der Schwarzen Kirche, ganz in der Nähe des von ihm ermittelten „Nullpunkts“ der Stadt (zum Nullpunkt gibt es übrigens zwei Texte von Gernot Nussbächer: Aus Urkunden und Chroniken, Band 13, S. 52ff. sowie S. 59ff.). Schaute er aus dem Fenster, sah er auf das Honterus-Denkmal. Kann man sich einen Ort vorstellen, an den Gernot Nussbächer besser hingepasst hätte?

Ich kenne kaum jemanden, der aufrechter und stärker in Übereinstimmung mit seinen Talenten gelebt hat als Gernot Nussbächer und bin sehr dankbar dafür, dass mein Leben durch die Begegnung mit ihm und seinen Texten eine solche Bereicherung erfahren hat. So verneige ich mich vor einem wertvollen Bruder in Christus und einem großen Archivar, Forscher und Historiker.

Fericire tăcută în prezența muzelor din curtea bisericii din Brașov. Amintiri despre Gernot Nussbächer

Frank-Michael Rommert

Numele Gernot Nussbächer este simbolul unei munci impresionante de detalii și informații din istoria transilvăneană. Argument care poate fi susținut de oamenii de specialitate; eu însumi pot consemna doar câteva impresii și experiențe personale, pe care le-am cunoscut ca fiind tipice pentru el și caracterul său.

L-am cunoscut pe Gernot Nussbächer printr-o coincidență fericită în timpul unei vizite la Brașov la sfârșitul anilor '80, prin fiica sa, Brigitte, și mai ales datorită ospitalității soției sale. Eram la ceai în locuința din casa parohială din Martinsberger, când am auzit pași și un strigăt tare: „Vine Gernot". Își anunța prezența vorbind la persoana a treia despre el.

Într-un mod straniu, dar plin de energie, Gernot Nussbächer a reușit să îmi cultive interesul pentru istoria orașului și a Țării Bârsei – un interes care s-a extins rapid pentru toată Transilvania și care m-a determinat să călătoresc până în ziua de azi în această regiune și să cunosc mai bine țara, oamenii, cultura și istoria.

Am vizitat împreună biserica-cetate din Zeiden/Codlea și ne-am plimbat pe străduțele din centrul orașului Brașov; astfel am cunoscut împreună cu Gernot parcursul (adesea anevoios) și viața sașilor. Imaginile pe care le crea erau așa de vii încât mă treceau fiorii, dar totuși voiam să aud din ce în ce mai multe.

Timpul petrecut împreună se scurgea întotdeauna foarte repede. Însă am petrecut timp și citind textele sale – iar în acest caz, timpul nu trecea așa de repede. În ultima scrisoare pe care a trimis-o, spre sfârșitul anului 2017, către rude și prieteni, indică numărul de 1584 de publicații pe care le-a redactat. Bibliografia sa cuprinde publicații din 60 de ani de activitate, a fost tipărită de Forumul German Brașov prin intermediul lui Thomas Șindilariu și are 225 de pagini.

A scris multe din textele sale la o mașină de scris. Când am avut ocazia de a fi invitat la el, eram încă „pe timpul lui Ceaușescu", la sfârșitul întâlnirii a băgat o mașină de scris grea în rucsac și a plecat anevoios către o instituție ca să bată la mașină o pagină cu un text model (actualizat anual), după cum mi-a explicat. Așa era atunci, ca în cazul în care s-ar fi găsit fluturași, mașina cu care s-a scris textul să poată fi identificată pe baza particularităților specifice.

Din 1977 trăia cu familia în casa parohială din Martinsberger. Acolo l-am vizitat și după Revoluție la Paștele din 1990. În camera mare se vedeau urmele de împușcături din dimineața zilei de 23 decembrie 1989, când s-au tras 3 focuri de către așazișii revoluționari. Se trăgea dinspre Cetățuia Brașovului jos pe străduță. Gernot și familia se aflau chiar în mijloc – ambele părți credeau că se trage din casa parohială. O grupă de soldați – patru sau cinci – a intrat în casă sub comanda unui ofițer să vadă dacă acolo se ascundeau teroriștii. Dacă da, casa trebuia mitraliată. I-au găsit pe parohul Hans-

Dieter Krauss, pe soția lui Gernot, Ana, pe Gernot și fiica sa Brigitte și soțul acesteia – care desigur nu erau teroriști. Au căutat și în biserică și în turnul bisericii – dar nici urmă de teroriști. Cu trecerea timpului, urmele împușcăturilor au dispărut.

Gernot m-a surprins întotdeauna. A dorit să știe neapărat ziua de naștere a fiicei mele, Ada. I-a scris de ziua ei o felicitare lungă și foarte personală, în care povestea despre soția sa, care purta același nume. Cum a reușit asta? Corespondența sa în germană, română și maghiară cuprindea mai mult de 2.000 de scrisori pe an, după cum singur povestea.

A lucrat la publicații noi până în ultima zi a vieții sale, dar și la actualizarea arhivei sale despre istoria Transilvaniei. În anul 2010, conducerea Comunității Honterus a fost de acord ca atribuția principală a lui Gernot să fie pregătirea moștenirii sale științifice pentru a fi predată arhivei Comunității Honterus. Era vorba despre 85 de m liniari și de peste 100 m de documentație de arhivă, pe care îi adunase într-o jumătate de secol. Rafturile și cartoanele le aranjase atât de sistematic, încât și străinii se puteau descurca rapid. Era uimitor să vezi cum știa exact unde se găsea orice carte căutai. Dacă îl întrebam un anumit detaliu istoric, cum ar fi groapa veche de cereale de sub piața brașoveană, care avea ca scop aprovizionarea în caz de ocupații, se gândea scurt și spunea: „Această întrebare a fost discutată într-o mică scriere publicată în anul 1944 în Publicațiile Muzeului din Țara Bârsei. Nu pot spune mai mult decât ce scrie acolo, vreau să spun că acolo este și o schiță, un moment vă rog". Se ridica, se ducea la un raft, lua cu siguranță cartea potrivită, după câteva secunde deschidea cartea la pagina corectă, iar eu puteam să fotografiez paginile și să citesc în liniște mai departe.

Când scria, te saluta fie din „odaia muzelor ", fie din „pivnița de șoareci", după cum îi plăcea să numească spațiile de arhivă ale Comunității Honterus. Adesea trimitea odată cu scrierile sale și temerile sale. Găsea mereu asociații și contexte. Așa mi-a

scris când i-am spus că aș vrea să îmi vizitez părinții în Eisenach: „Am descoperit că străbunicul meu din partea bunicii tatălui meu a ținut, pe 23 mai 1902, după inaugurarea monumentului Burschenschaft Eisenach, un discurs. Este vorba despre Franz Obert (1828-1908), preot evanghelic în intervalul 1881-1907 în Brașov. În 1905 a publicat și

lucrarea despre Hermann von Salza și despre ocuparea Țării Bârsei. Poate te interesează asta." Bineînțeles că mă interesa.

Gernot era foarte exact în ceea ce privește folosirea limbii. Îi plăcea foarte mult să introducă în publicațiile sale și sintagme și maxime din alte limbi, de cele mai multe ori în latină, dar și din italiană. Și când descoperea o greșeală, îți atrăgea prietenos atenția. Așa l-am salutat de Crăciun cu o felicitare și cu renumitul vers din Biblie: „Gloria in excelsis deo et in terra pax ", lucru pentru care mi-a mulțumit și apoi a menționat că ar fi scris „Deo" cu literă mare. Citat din Gernot Nussbächer: „Merită ca și D.T.O.M = Deus Ter Optimus Maximus".

Dacă a venit vorba de credință, oricât de importanți ar fi fost sașii transilvăneni și istoria lor – credința în Dumnezeu Tatăl, Creator al acestei lumi și în Iisus Hristos ca Mântuitor și în Duhul Sfânt, învățător, prieten, ajutor și vindecător era și mai importantă. Credința îi lumina viața, iar unele discuții le asocia cu credința. După părerea sa, traducerea următorului verset din „Tatăl nostru" nu era tocmai cea mai potrivită: „și nu ne duce pe noi în ispită"– se întreba cum s-ar putea respecta acest dicton în viața de zi cu zi. Credința avea pentru Gernot Nussbächer o forță orientativă – și cu aceasta rămâne un model și după plecarea sa dintre noi.

Gernot Nussbächer emana o fericire tăcută care mă emoționa. Din 1996, adică cu mai mult de 22 de ani în urmă, a locuit la Honterushof Nr.7 (7 era și cifra sa preferată), „vechea iubire a lui Honterus ", direct lângă Biserica Neagră, chiar în apropierea punctului zero al orașului – după cum îi plăcea să spună (despre punctul zero există 2 texte de Gernot Nussbächer: din acte și cronici, volumul 13, pagina 52ff și pagina 59ff). Dacă se uita pe fereastră, vedea monumentul Honterus. Își poate imagina cineva un loc mai bun pentru Gernot Nussbächer?

Nu cunosc pe nimeni altcineva care să fi trăit mai corect și mai puternic ancorat în talentele sale ca Gernot Nussbächer și sunt recunoscător că, prin întâlnirea cu el și textele sale, viața mea a fost mai frumoasă. Așa că mă înclin în fața unui frate întru Hristos și în fața unui mare arhivar, cercetător și istoric.

(Traducere din limba germană de Ioana Căpățînă)

Fotografii: *Fotografiile îl arată pe Gernot Nussbächer în mediul său, în care a activat până la sfârșitul vieții: la locul său de muncă de la arhiva Comunității Honterus, pe care o numea „pivnița șoarecilor ", precum și la camera Capitoliului din Comunitatea Honterus și la intrarea în Casa Parohială/Casa Capitoliului.*

Fotografii de Frank-Michael Rommert

Amintiri despre Gernot Nussbächer

Wolfgang Wittstock

Punându-mi întrebarea „Când l-am cunoscut pe Gernot Nussbächer?”, trebuie să mă întorc în copilărie. Atunci, în a doua jumătate a anilor 1950, printre familiile sașilor brașoveni încă nu exista obiceiul de a-și petrece neapărat concediul sau vacanța la mare. Asta probabil în primul rând din motive financiare, veniturile fiind atunci în general destul de mici. Însă destul de multe familii săsești din Brașov își petreceau atunci concediul în comuna Vulcan, aflată la vreo 16 km de Brașov, stând în gazdă la sașii din localitate. Unii dintre brașoveni aveau chiar case la Vulcan, printre care familia Nussbächer, dar și artistul plastic Helfried Weiß sau familiile Philippi/Wittstock. Pentru copii, Vulcanul anilor 1950/60 era un paradis. Cel mai important punct de atracție era ștrandul local, astăzi o ruină. În lunile de vară, „gașca” noastră cuprindea permanent vreo 20-30 de copii din Brașov, care se aflau în vacanță la Vulcan. Acest grup era completat permanent de cei care veneau pentru o zi cu bicicleta la acest ștrand. Gernot era mai în vârstă decât mine cu vreo 9 ani. Îmi amintesc însă că și el își făcea uneori apariția la ștrand, iar uneori se întâmpla să ne întoarcem împreună cu bicicleta de la Vulcan la Brașov. Alt punct de întâlnire frecventă la Vulcan era chiar „vila” Nussbächer, a cărei grădină dădea direct în pădurica de pini și stejari, dincolo de care se afla ștrandul pomenit. Aici, în curtea, respectiv grădina familiei Nussbächer, ne întâlneam uneori seara pentru a ne juca pe întuneric de-a v-ați ascunselea. Alteori, după cină, adulții organizau aici un fel de șezători, în cadrul cărora se cântau împreună cântece populare germane, iar copiii erau îndemnați să participe la aceste întâlniri.

Anii au trecut. Ștrandul de la Vulcan nu mai există. Sașii din Vulcan nu prea mai există. În anul 1974 am fost angajat ca redactor la săptămânalul brașovean „Karpatenrundschau” (Orizont carpatin), iar de atunci întâlnirile cu Gernot au ajuns să fie frecvente, având în vedere că era unul din cei mai harnici colaboratori externi ai ziarului, vizitând cu regularitate redacția aflată atunci pe str. M. Sadoveanu, pentru a ne aduce materialele sale destinate publicării, având drept obiect diferite aspecte ale istoriei Brașovului sau Transilvaniei. În perioada anilor 1983-1986 am lucrat la Sibiu, ca secretar literar la secția germană a Teatrului de Stat, făcând naveta săptămânală între Brașov și Sibiu. Țin minte frecventele vizite pe care mi le făcea atunci Gernot, de obicei duminica. Cu rucsacul în spinare urca Livada Poștei, unde locuiesc, pentru a-mi preda corespondențe sau pachetele destinate unor cunoștințe – prieteni, colegi de breaslă etc. – din Sibiu.

Din perioada în care am activat ca președinte al organizației județene Brașov a Forumului German (2006-2018), țin minte unele întâmplări care merită povestite în acest context. Cu exact 10 ani în urmă, cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani, organi-

zația regională Transilvania a Forumului German a hotărât să decerneze medalia „Honterus” lui Gernot Nussbächer. Festivitatea a avut loc în 25 august 2009, în sala festivă a Forumului German Brașov. Argumentul acordării distincției („laudatio”) a fost rostit de colegul nostru Dieter Drotleff, iar cadrul muzical a fost creat de Gabriela și Steffen Schlandt. Nefiind prevăzut în program, am luat cuvântul, arătând următoarele: rolul important pe care Gernot Nussbächer îl joacă în viața culturală a comunității germanilor din țara noastră reiese și din faptul că există deja mai multe opere literare, mai exact mai multe romane, în care apar personaje inspirate de figura, de personalitatea sa. Și mi-am permis să citez unele pasaje din cele trei romane pe care le-am avut în vedere. Primul, în ordinea cronologică a apariției, era romanul *Tanz in Ketten* (*Dansul în lanțuri/ Dansul în cătușe*), care apăruse în anul 1977 în Germania, autorul său fiind Hans Bergel, fost deținut politic, care emigrase în Germania în 1968. În acest roman, la un moment dat povestitorul relatează la persoana întâi întâlnirea cu un tânăr arhivist, care era atât de mic de statură încât nu trebuia să se aplece când intra pe ușa deloc înaltă. Povestitorul relatează că acest arhivist, căruia nu-i dă numele, datora cunoștințele profunde despre istoria orașului său natal în special staturii sale – putea să se strecoare în turnurile, bastioanele, nișele, gangurile secrete, crăpăturile din zidurile fortificațiilor medievale, făcând în acest fel mai multe descoperiri senzaționale. Se spunea despre el că ar fi petrecut mai multe zile ale vieții sale în întunericul pietrelor decât la lumina soarelui. Alții mergeau și mai departe, afirmând că ar fi încetat să crească în ziua în care „s-a strecurat în istorie”.

Al doilea roman pe care l-am pomenit a fost *Rote Handschuhe* (*Mănușile roșii*) de Eginald Schlattner, editat la Viena în anul 2000. Acest roman, între timp ecranizat de Radu Gabrea, descrie atmosfera din jurul tinerilor care au fost arestați din motive politice în a doua jumătate a anilor 1950, fiind condamnați de justiția comunistă la mulți ani de temniță grea, de exemplu cei din așa-numitul proces „Biserica Neagră”. Unul din personajele acestui roman, student la Cluj, se numește Notger Nussbecker, evidentă aluzie la Gernot Nussbächer, folosindu-se la prenume procedeul anagramei (Gernot – Notger).

Cam în aceeași perioadă și tot în mediul studențesc clujean se petrece acțiunea romanului *Die uns angebotene Welt. Jahre in Klausenburg* (*Lumea oferită nouă. Ani la Cluj*), publicat de Joachim Wittstock în anul 2007, autorul fiind coleg de liceu cu Gernot Nussbächer. În acest roman apare un personaj cu numele de Dankwart Zeysken (aluzie la numele unei păsări mici gen vrabie sau pițigoi), personaj despre care se spune că era născut să devină medievist, fiind preocupat încă înaintea anilor de studenție de îmbogățirea cunoștințelor sale istorice. Niciodată, se spune, acest personaj n-a fost zărit fără o servietă voluminoasă din piele (rucsacul, zic eu, fiind o invenție mai târzie). În compartimentele acestei serviete erau depozitate caiete și cărți, corespondențe și ceva de mâncare. Această adunătură de lucruri utile îi dădeau în cursul zilei sentimentul independenței. Fără îndoială, modelul pentru acest personaj de roman era tot Gernot Nussbächer.

Evident că nu mi-am permis să prezint publicului aceste scurte pasaje de roman fără să-i cer înainte de începerea festivității acordul. Dovedindu-mi, nu

pentru prima oară, că are umor, Gernot și-a dat consimțământul, cu o singură rugăminte: să nu prezint acel fragment din romanul lui Joachim Wittstock, în care, drept zvon, se relatează că Dankwart Zeysken (adică Gernot), aflând de arestarea altui student, Roderich Schott (figură a cărei cheie este Eginald Schlattner), cu care colaborase în conducerea cenaclului studențesc german, s-a ascuns în dulapul său aflat pe coridorul căminului studențesc unde era cazat, părăsind această ascunzătoare doar pentru a fugi la cantina aflată jos în același imobil sau a merge la toaletă, după care se ascundea din nou în dulap.

Altă întâmplare pe care am avut-o cu Gernot Nussbächer s-a petrecut în anul 2011. Atunci am fost implicat în organizarea Întâlnirii sașilor, care în acel an, în septembrie, urma să se desfășoare pentru prima, dar și – deocamdată – pentru ultima oară la Brașov. Colaborarea cu municipalitatea în privința acestui eveniment a fost anevoioasă. Recunosc însă că a existat în unele privințe, nu în toate, și înțelegere, și sprijin. Printre altele, am fost invitați să nominalizăm unele personalități din rândul sașilor brașoveni, cărora să le fie acordat titlul de cetățean de onoare cu ocazia și în cadrul acestei serbări comunitare. Am acceptat cu plăcere această idee, propunându-i pe prof. univ. dr. Paul Philippi, președintele de onoare al Forumului German, pe Gernot Nussbächer, pe muzicianul Eckart Schlandt (tot coleg de clasă cu Gernot) și pe istoricul dr. Harald Roth din Germania, care și-a petrecut copilăria la Brașov și căruia îi datorăm printre altele două cărți importante dedicate istoriei orașului nostru. Recunosc că inițial nu i-am spus nimic lui Gernot despre propunere, fiind sceptic în privința faptului dacă municipalitatea se va ține de cuvânt. Întâmplarea făcu să afle din altă parte de propunerea noastră, Thomas Șindilariu făcând în prezența sa o remarcă în acest sens. Reacția lui Gernot a fost surprinzătoare, de dezaprobare a propunerii și mai ales a faptului că nu fusese pus în temă. Domnul Șindilariu mi-a adus la cunoștință această întâmplare, iar eu imediat i-am scris lui Gernot un e-mail, în care i-am explicat motivele pentru care nu-l informasem încă despre propunerea noastră. Asta s-a întâmplat în 30 august 2011, ora 21.54. Răspunsul lui Gernot mi-a parvenit în ziua următoare, la ora 9.07. A confirmat faptul că refuză în mod categoric cinstea de a fi numit cetățean de onoare al Brașovului, argumentând că nu este dispus să primească această distincție din partea unei instituții care decenii de-a rândul a acționat și acționează în continuare împotriva multora dintre convingerile sale și nu doar pentru faptul că această instituție șicanează biserica (fiind vorba de Biserica Neagră, respectiv Parohia Evanghelică C.A. Brașov).

Dacă memoria nu-mi joacă feste, în aceeași zi de 31 august 2011 trebuia să aibă loc ședința Consiliului Local, pe a cărei ordine de zi se afla acordarea titlului de cetățean de onoare celor patru personalități propuse de noi. Atunci Forumul German nu avea consilieri în acest for, ci doar un delegat acreditat fără drept de vot – dl. prof. Helmuth Wagner, director al Liceului Johannes Honterus. L-am contactat, i-am explicat situația și l-am rugat să intervină pentru a fi scos de pe ordinea de zi punctul privind acordarea titlului de cetățean de onoare lui Gernot Nussbächer. Strategema a reușit, evitându-se un posibil scandal public.

În legătură cu această întâmplare doresc să amintesc faptul că în anul 2013, la 15 octombrie, ambasadorul Republicii Austria în România, dl. dr. Michael Schwarzinger, i-a înmânat lui Gernot Nussbächer în sala festivă a Forumului German Brașov o înaltă decorație – Goldenes Ehrenzeichen für Verdienste um die Republik Österreich (Semnul de onoare din aur pentru merite aduse Republicii Austria). Ca o primă reacție, Gernot refuzase această distincție, fiind la un pas să provoace complicații diplomatice. Abia după ce a aflat motivația propunerii și cine l-a propus, s-a declarat de acord cu primirea decorației.

De asemenea, doresc să amintesc aici că în cadrul Forumului German au existat repetate demersuri pentru ca lui Gernot Nussbächer să-i fie acordat titlul științific de dr. h.c., fie din partea Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, fie din partea Universității „Lucian Blaga" din Sibiu. Având în vedere activitatea sa de arhivist și istoric și roadele bogate ale acestei activități, considerăm că ar fi meritat pe deplin o asemenea cinstire. Regret că aceste demersuri n-au fost încununate de succes.

Nu în ultimul rând, doresc să folosesc acest prilej pentru a-mi arăta recunoștința față de Gernot Nussbächer pentru sprijinul pe care mi l-a acordat ori de câte ori i l-am solicitat în activitatea mea de ziarist, în demersurile de documentare pentru lucrări privind istoria culturală a Brașovului. În ultimii 12-13 ani, modalitatea cea mai simplă de a-l contacta pe Gernot a fost poșta electronică. Folderul corespondențelor mele cu Gernot, păstrate încă, cuprinde peste 180 de mailuri, primul datând din anul 2006, iar ultimul din 15 martie 2018. Ori de câte ori am avut nevoie de informații din arhiva Bisericii Negre, Gernot m-a servit cu promptitudine. Ori de câte ori am avut nevoie de cineva care să-mi traducă un pasaj din latină sau din maghiară, puteam apela de asemenea cu încredere la Gernot. În anul 2013, la inițiativa subsemnatului, Gernot Nussbächer și-a adus o contribuție importantă la redactarea textului pentru panourile de informare a turiștilor privind fortificațiile de apărare ale Brașovului, care există și azi, unele vandalizate, altele plasate de la bun început în alte locuri decât cele corecte. Prima variantă a acestor panouri, în șase limbi (română, germană, maghiară, engleză, franceză, spaniolă), a provocat proteste atât în privința conținutului cât și a greșelilor de gramatică și de toponimie din segmentele în limba germană. M-am adresat atunci printr-o scrisoare președintelui Consiliului Județean Brașov, domnul Aristotel Căncescu, oferindu-ne sprijinul pentru corectarea erorilor din aceste panouri. S-a realizat o nouă variantă, cea care în mare parte a supraviețuit până în prezent, cu panouri în patru limbi (română, engleză, germană, maghiară). În acest demers, Gernot Nussbächer și-a adus o contribuție importantă, în calitate de consultant științific.

De la dispariția lui Gernot am constatat nu o dată că aș avea nevoie de sfatul sau ajutorul său și că nu există persoana care să-i țină locul. Dar cred că toți cei care ne-am adunat aici pentru a-l comemora, îi simțim lipsa. Nu ne rămîne altceva de făcut decât să-i cinstim valoroasa operă pe care ne-a lăsat-o moștenire și să-i păstrăm vie amintirea, drept recunoștință pentru tot ceea ce a făcut pentru noi.

(22 august 2019)

Gernot Nussbächer și Editura Aldus Brașov

Astrid Hermel

L-am cunoscut încă din tinereţe, când venea din când în când la anticariat (în jurul anului 1986), pe atunci lucra ca bibliograf la Biblioteca Judeţeană „George Barițiu” Braşov.

Un om modest, simplu, liniştit şi prietenos... avea ceva sclipitor... inteligenţa. Orice întrebare istorică sau culturală, în special legată de Braşov, avea un răspuns... de parcă căutai într-o enciclopedie! Farmecul inteligenţei era ascuns în simplitate. Ce poate fi mai frumos la un om decât un geniu simplu și un suflet generos fără limite? Toate aceste calități le întâlneai doar la Nussi, așa cum îi spuneau prietenii. Rar întâlnești în viață astfel de oameni. Eu nu numai că l-am întâlnit, dar sunt și onorată că l-am avut prieten. Mai mult de atât, colaborarea cu o astfel de minte sclipitoare a născut zeci de titluri, care vor rămâne în această curte cu miros istoric, unde „cade istoria pe noi”... curtea Bisericii Negre. Aici am petrecut mai mult timp decât acasă..., iar viața era mai frumoasă, când prieteni ca Nussi veneau zi de zi în oaza cărții... în anticariat. După moartea soției sale, a devenit mai trist, iar povara tristeții tăcute se vedea doar în privirea ascunsă și mascată uneori de un zâmbet prietenos. În acea perioadă a avut o pauză în ale scrierii, așa încât odată l-am rugat să se descarce prin muncă. Poate că vorbele mele i-au dat curaj, pentru că viața este plină de încercări, unele chiar triste...

După ce am înființat editura Aldus, în 1994, Nussi mi-a propus o colaborare pentru *Cronici și Hrisoave*. Așa s-au născut 3 volume la editura Kriterion. Faptul că am putut continua tipărirea lucrărilor sale mi-a umplut viața și sufletul de o satisfacție profesională, astfel am dat viață volumului cu nr. 18, apărut în 2018, puțin înaintea plecării sale spre eternitate. Obișnuia să scrie câte o dedicație în fiecare carte de la Aldus, dar din păcate acest volum a rămas ușor pustiit, fără dedicație. Nussi era deja bolnav...

De remarcat este faptul că, în fiecare prefață a cărților obișnuia să mulțumească tuturor celor care au contribuit la apariția cărții, dovada recunoștinței sufletești și a bunului simț... Un om mic, pentru că fizic era mai scund, dar cu suflet mare...

Din 1994 a apărut un mare număr de cărți din istoria orașului Brașov și Țara Bârsei. O lucrare de care suntem și azi mândri au fost *Caietele Corona– Contribuții la istoria Brașovului*. Caietul nr. 1, care a apărut în 2002, urmat în fiecare an de câte un volum până la nr. 5, după care Gernot s-a gândit că ar fi mai bine să scoată toate cele 5 volume *Caietele Corona* într-unul singur, un mare succes la cititori. Mândria lui Gernot a fost și cartea *Contribuții la cercetările legate de J. Honterus 1966 – 1989*, apărută în 2003 în limba germană *Beiträge zur Honterusforschung*.

Gernot spunea că a avut două iubiri: Biserica Neagră și Honterus..., așa cum spuneam, această curte, cu numele marelui preot umanist reformator, are multe suflete ce au marcat-o printr-o semnătură istorică în felul său de a fi...

Lista cu aparițiile lui Gernot Nussbächer în 24 de ani la editura Aldus Brașov:

1. *Aus Urkunden und Chroniken. Beiträge zur Siebenbürgischen Heimatkunde*, 4. Band, Aldus Verlag, 1994

2. *Birthalm*, 1995, broșură

3. *Biertan*, 1995, broșură

4. *Das Kronstädter Rathaus*, 1996

5. *Kleiner Führer durch die Schwarze Kirche in Kronstadt*, 1997

6. *Johannes Honterus (1498-1549)*, 1997, limba germană

7. *Mic ghid prin Biserica Neagră din Brașov*, 1997

8. *A Brassoi Fekete Templom rovid bemutatasa*, 1997

9. *Johannes Honterus (1498–1549)*, limba română

10. *Documente privind meșteșugurile din Sighișoara. Catalog de documente 1376–1598*, 1998

11. *Bastyak arkok, varfalak: seta a kozepkoru Brassoban*, tradus Gyenge Gabriella, 1998, ediția a doua, 2001

12. *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt. Neunter Band, Zunfturkunden 1420 – 1580*, ediţie 1999

13. A*us Urkunden und Chroniken. Beiträge zur Siebenbürgischen Heimatkunde*, 5. Band, 2000

14. *Documente privind istoria orașului Braşov*, volumul 8, fascicolul 2. 1556-1706, 2002

15. *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, achter Band, Heft 2, ediție 2002

16. *Caietele Corona. Contribuții la istoria Brașovului*, Caietul 1, ediție 2002

17. *Beiträge zur Honterusforschung 1966 – 1989*, ediţie 2003

18. *Caietele Corona. Contribuții la istoria Brașovului*, Caietul 2, ediție 2003

19. *Alt Kronstädter Kalender*, 2004

20. *Führer durch die Schwarze Kirche in Kronstadt*, ediție 2004

21. *Biserica Neagră din Brașov*, ediție 2004

22. *Caietele Corona. Contribuții la istoria Brașovului*, Caietul 3, 2004

23. *Caietele Corona. Contribuții la istoria Brașovului*, Caietul 4, 2005

24. *Caietele Corona. Contribuții la istoria Brașovului*, Caietul 5, 2006

25. *Aus Urkunden und Chroniken. Achter Band, Keisd*, ediție 2009

26. *Wer war Honterus? Cine a fost Honterus?* ediție 2009

27. *Aus Urkunden und Chroniken. Schässburg.* Neunter Band, ediţie 2010

28. *Beiträge zur Honterusforschung, 1991–2010*, Dritter Band, ediţie 2010

29. *Aus Urkunden und Chroniken. Kreis Hermannstadt*, Erster Teil, A-Ha, Band 10, ediție 2012

30. *Ghimbav – 670 ANI, file de cronică și imagini*, ediție 2013 (în colaborare cu Mihaela Lupu)

31. *Aus Urkunden und Chroniken*, Band 13, *Kronstadt*, Erster Teil, ediție 2013

32. *Aus Urkunden und Chroniken*, Band 14, Kronstadt, Zweiter Teil, ediție 2014

33. *Aus Urkunden und Chroniken*, Band 15, Kreis Hermannstadt, Dritter Teil K-M, ediție 2014

34. *Aus Urkunden und Chroniken*, Band 16, Kreis Hermannstadt, Vierter Teil M-Z, ediție 2015

35. *Vom Barock yum Jugendstil. Ein Spaziergang durch Alt-Kronstadt*, ediție 2015

36. *Caietele Corona. Contribuții la istoria Brașovului*. Caietele 1-5 într-un singur volum, ediție îmbunătățită, ediție 2016

37. *Aus Urkunden und Chroniken*, Band 17, Unterwald, ediție 2016

38. *Bibliografia Gernot Nussbächer*, Coronensis Transilvanus, ediţie 2017

39. *Aus Urkunden und Chroniken*, Band 18, Burzenland, Band 2, ediție 2018. (Este ultima carte, lipsește dedicația).

Câteva amintiri despre Gernot Nussbächer

dr. Valer Rus

După angajarea la Muzeul „Casa Mureșenilor" din Brașov, din luna iunie 2000, am avut ocazia să aflu foarte devreme despre Gernot Nussbächer. Printre primii colegi de breaslă cu care am avut ocazia să mă cunosc a fost Bogdan Florin Popovici, la acea vreme un tânăr, dar foarte apreciat deja, arhivist la filiala județeană a Arhivelor Naționale. Pentru că ne lega ceva foarte personal (suntem născuți în aceeași zi, lună și an), pe lângă preocupările pentru istorie, ne-am împrietenit și am avut în persoana sa un bun ghid pentru personalitățile domeniului nostru din Brașov. În vârful listei sale de recomandări se afla, pe bună dreptate, persoana domnului Gernot Nussbächer, reputat arhivist și istoric al Brașovului și Transilvaniei. Aproximativ în aceeași perioadă i-am cunoscut și pe Ruxandra Nazare și Daniel Nazare, care aveau, de asemenea preocupări intense pentru aprofundarea istoriei. Îi amintesc de la început, pentru că există o legătură cu ceea ce urmează să menționez mai târziu.

La acel moment, toți trei erau doctoranzi în istorie. Fiind colegi de generație, m-au motivat să îmi depășesc condiția de simplu absolvent al facultății de istorie, să îmi doresc să fac și să știu mai mult. Începând cu anul 2001, am intrat în contact (prin intermediul fostului meu profesor de la Universitatea „Lucian Blaga" Sibiu, domnul prof. univ. dr. Vasile Ciobanu) cu viitorul meu coordonator al studiilor doctorale, prof. univ. dr. Teodor Pavel, de la catedra de Istorie Modernă a Universității „Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca. Acesta din urmă m-a îndrumat către o teză de studiere a alterității în secolul al XIX-lea din Transilvania, mai precis „Imaginea românilor în cultura maghiară transilvăneană în a doua jumătate a secolului al XIX-lea".

Documentarea și studiul literaturii de specialitate, respectiv a surselor primare, edite și inedite, necesare ducerii la bun sfârșit a tezei de doctorat, mi-au purtat pașii în toate marile biblioteci și arhive ale Transilvaniei, aflate la Cluj-Napoca, Sibiu, Alba Iulia, Târgu Mureș, Miercurea Ciuc sau Brașov. După care s-a pus problema, evident, a accesării informațiilor aflate la Budapesta, la Biblioteca Națională, respectiv la Arhivele Naționale. În acest moment al amintirilor mele despre Gernot Nussbächer intervine conexiunea între domnia sa și tinerii mei colegi de breaslă mai sus menționați. Știam de la Bogdan Florin Popovici că fusese beneficiarul unei burse Domus Hungarica, intermediată și obținută la recomandarea domnului Nussbächer. Ruxandra Nazare a fost următoarea beneficiară a acestei burse, obținută tot cu sprijinul marelui istoric brașovean. Bineînțeles că am apelat la medierea celor doi să îmi susțină cauza pe lângă domnul Nussbächer. Așa l-am cunoscut direct, și foarte aplicat, pe marele nostru arhivist. Acesta mi-a făcut recomandare pentru obținerea bursei, mi-a oferit datele de contact necesare pentru obținerea mult râvnitei burse.

Din motive obiective, nu am obținut această bursă, motiv pentru care am efectuat această deplasare la Budapesta cu resurse financiare proprii, parțial subvenționate de părinții mei. În zilele petrecute la Országos Széchényi Könyvtár și Magyar Nemzeti Levéltár am deschis uși importante folosind numele magic al domnului Nussbächer. Era, efectiv, o personalitate recunoscută în cele două instituții ca fiind referențial pentru istoria Transilvaniei, fie ea săsească/germană, fie ea maghiară, fie ea românească. Acest spirit ardelean reprezentativ se mișca natural în instituțiile mai sus menționate, fiind ca la el acasă și la Budapesta, ca și la Brașov. Cum spuneam și anterior, sprijinul acesta direct și indirect mi-a crescut considerabil șansele de a finisa documentarea necesară redactării și susținerii tezei de doctorat, eveniment petrecut în anul 2008.

După acest prim contact cu domnul Nussbächer, încadrabil într-un format exclusiv profesional și de specialitate, al istoriei Transilvaniei, a urmat un al doilea capitol al relației personale cu domnia sa, unul total neașteptat și care a surprins pe toată lumea, deci inclusiv pe mine.

Până în anul 2005, Muzeul „Casa Mureșenilor" Brașov a fost condus cu înțelepciune și talent de către doamna Sanda Maria Buta. Aceasta obișnuia să mă informeze aproape zilnic cu privire la direcțiile de urmat în conducerea instituției în cadrul unor sesiuni de neuitat la „cafea și țigară". Îmbinam utilul cu plăcutul, pentru că de fapt mă pregătea pentru preluarea conducerii muzeului pe care îl îndrăgeam amândoi. Înainte ca să preiau însă conducerea instituției (în luna septembrie 2005), la una din discuțiile noastre „de pus țara la cale", în care analizam și despre ale muzeului, dar și despre ale societății și politichiei, doamna Buta m-a anunțat că are o surpriză pentru noi. Bineînțeles, curios din cale afară, am cerut detalii suplimentare. Și când mi-a spus ce intenționează, am rămas efectiv fără cuvinte: „Ce părere ai avea dacă l-aș invita pe domnul Nussbächer să ne fie coleg?!?" Domnul Nussbächer tocmai se pensionase la limită de vârstă legală de la Direcția Județeană Brașov a Arhivelor Naționale și, practic, nu mai făcea parte formal din nicio instituție publică. Bineînțeles că mi-am manifestat sprijinul total al acestei idei, dar am pus sub semnul îndoielii disponibilitatea sau interesul acestuia de a veni alături de noi, o casă memorială. Și doamna Buta mi-a cerut numărul lui de telefon, pentru a-l invita la muzeu și pentru a-i propune să lucreze la... Casa Mureșenilor. Am avut apoi ocazia să particip la întâlnirea formală în cadrul căreia doamna Buta i-a oferit o jumătate de normă domnului Nussbächer și l-a și convins să accepte. I-am prezentat apoi o serie de documente în limba germană care făceau parte din obiectul viitorului contract de muncă.

Ceea ce a urmat a fost, evident, șocul din comunitatea culturală locală. Am dat nenumărate confirmări tuturor colegilor noștri din celelalte instituții, care mă întrebau, uluiți, dacă este adevărat: „Lucrează Gernot/Nussi la voi?". Și le răspundeam invariabil că da, deși nu părea posibil, dar da, este adevărat. Totul a culminat cu ziua în care ne-a sunat președintele Consiliului Județean Brașov de la acea dată, Aristotel Căncescu, un pasionat colecționar de fotografie și carte poștală istorică brașoveană, care l-a cerut pe domnul

Nussbächer la telefon, pentru că aflase și el între timp că se angajase la noi. Și atunci i-am mărturisit, voalat, că deși lucrează la noi cu jumătate de normă, nu stă efectiv la birou, ci lucrează de la distanță. Înainte ca ideea de telemuncă să devină normă socială, doamna Buta era vizionară în ceea ce privește managementul calității muncii, și permitea munca pe bază de livrabile, nu de timp petrecut la birou. Ce vremuri... Și așa am devenit coleg de serviciu cu domnul Nussbächer!

După anul 2005 am formalizat cadrul de lucru al specialiștilor muzeului prin instituirea Consiliului Științific al instituției, din care făceau parte toți angajații cu studii superioare de specialitate, la care se adăugau invitați din exterior, precum doamna Lucia Bunaciu, director onorific al Muzeului „Casa Mureșenilor" și ultima urmașă din Brașov a familiei Mureșenilor. În cadrul acestor ședințe memorabile am avut ocazia să cunoaștem mai îndeaproape viziunea și maniera de lucru a domnului Gernot Nussbächer. Acesta a devenit autoritatea în materie a muzeului nostru în tot ceea ce privește documentele istorice sau de lucru în limba germană. De la traducerea integrală a unor serii de corespondență precum cea dintre Alexandru Mocioni și Iacob și Aurel Mureșianu, sau descrierea pentru evidența de specialitate a tuturor documentelor din fondul Muzeului Săsesc al Țării Bârsei, până la traduceri de texte pentru expoziții în și din limba germană, texte pentru materialele tipărite ale muzeului (etichete, pliante, cataloage), rezumate pentru articolele din revista de specialitate a muzeului, „Țara Bârsei", domnul Nussbächer era referențial.

În cadrul ședințelor Consiliului Științific al muzeului am descoperit un alt fel de om, preocupat de cum arată muzeele noastre, de ce informații oferim vizitatorilor, și mai ales de cât de multe sau vernaculare informații oferim oamenilor obișnuiți. Domnul Nussbächer ne-a învățat că topica limbii germane este diferită și ideile principale se expun altfel în limba germană, cuvintele compuse sau laconismul specific, pentru care era celebru de altfel, ne-au influențat în numeroase rânduri modul în care ne-am adaptat discursul muzeal sau de specialitate.

Din păcate, odată cu instaurarea crizei economice și sociale din anii 2010-2012, am fost obligat să adopt unele măsuri extrem de dureroase, impuse de constrângerile bugetare specifice momentului de atunci. Astfel, personalul muzeului s-a redus dramatic de la 20 la 12 angajați, adică o diminuare de 40% a resursei umane. Printre cei de care ne-am despărțit în acele momente de tristă aducere aminte, pe lângă doamna filolog Carmen Elena Andrei sau domnul muzicolog Mihail Gavril Gorbonov, s-a aflat și istoricul Gernot Nussbächer. Acea pierdere de resursă umană mă bântuie și în ziua de azi, când am reușit recuperarea în timp a unui număr de 5 posturi, dar nu am mai reușit atragerea de resursă umană atât de calificată precum cea mai sus menționată.

Pentru a înțelege mai bine profilul moral al acestor oameni, trebuie să menționez că, pentru lauda lor, deși nu mai erau angajați ai instituției, domnul Gorbonov și domnul Nussbächer au acceptat să fie în continuare alături de noi, în calitate de membri externi ai Consiliului Științific al muzeului. Astfel,

au continuat să ne consilieze cu înțelepciune și autoritate, fiecare pe domeniul lui. Domnul Nussbächer a continuat să ne ajute pro bono (!) cu traduceri în și din limba germană, respectiv să își ofere sfatul cu ocazia ședințelor de Consiliu Științific. Din păcate, pe măsură ce acesta a înaintat în vârstă, respectiv a început să aibă probleme majore de sănătate, prezența *in personam* la aceste ședințe nu a mai putut fi posibilă. Cu toate acestea, continua să ne viziteze, mai ales pentru că dezvoltase o relație specială de prietenie cu colega noastră Cristina Seitz, de care îl lega amintirea comună a domnului prof. univ. dr. Nicolae Seitz, socrul Cristinei, care fusese coleg de clasă cu domnul Nussbächer.

Ultimele contacte vizuale cu domnul Nussbächer le-am avut în zona centrului istoric al Brașovului, în traversările sale de rutină ale Pieței Sfatului și străzii Mureșenilor, jaloane fixe în prezența sa prin orașul pe care l-a iubit atât de mult. Apariția, ușor insolită, a domnului Nussbächer prin oraș, îmbrăcat cu trei rânduri de pulovere și cu capul acoperit de trei căciuli, puse una peste alta, îi făcea pe mulți să întoarcă privirea din mers spre el, dar puțini știau cine era și, mai ales, ce știa acest om, adică totul despre fiecare piatră pe care o întâlnea în drumurlle sale.

De neuitat rămân și mesajele sale scrise, care erau mereu personalizate, și atât de elocvente pentru spiritul său, desprins din alte vremuri, istorice. Pentru conformitate, redau în continuare două asemenea texte epistolare, asemănătoare cu alte texte, care până în 2018 mă făceau să zâmbesc, și de atunci mă fac să îi duc lipsa celui care a fost arhivistul, istoricul și omul Gernot Nussbächer.

„Mult stimate domnule director dr. Valer Rus,

azi 22 iulie 2017 vă trimit pe această cale cele mai bune urări de La mulți ani pentru mâine. Vă doresc toată protecția și binecuvântarea lui Dumnezeu pentru noul an de viață și pentru mulți ani frumoși în continuare, mult frumos și multă bucurie pentru dv. și prin dv. în cercul celor dragi.

Sper ca mesajul meu să ajungă cu bine la dv. și să vă găsească într-o stare cât mai bună și că puteți sărbători ziua cât mai frumos.

Cu încă o dată cele mai bune urări și călduroase salutări - dar răcorite puțin la acest timp canicular - rămân ad futura paratissimus al dv. recunoscător

Gernot Nussbächer din Mäusekeller."

„Stimate domnule director dr. Valer Rus,

azi, 16 aprilie 2018, am primit mesajul dv. pentru care mulțumesc frumos. Dat fiind că la ora 13 servesc masa de prânz la căminul de bătrâni nu pot participa la ședință. Doresc succes întâlnirii dv. iar dacă aveți ceva de lucru pentru mine nu vă sfiiți să mi-l comunicați pe această cale.

Cu cele mai bune urări și respectuoase salutări și pentru colegi rămân ad future servitia paratissimus al dv. recunoscător

Gernot Nussbächer din Mäusekeller."

Cu recunoștință despre Gernot Nussbächer

dr. Șarolta Solcan

Era în vara anului 1992. Lucram la documentația pentru teza de doctorat referitoare la populația Țării Făgărașului la sfârșitul Evului mediu sub coordonarea regretatului academician Ștefan Ștefănescu. Trebuia să merg la Arhivele din Brașov, unde fuseseră centralizate documentele din arhivele locale din județ. În București toată lumea academică mă sfătuia, ca odată ajunsă la Arhivele brașovene, să-l caut pe domnul Gernot Nussbächer. Era considerat omul care m-ar putea ajuta, prin competență și bunăvoință, să găsesc ceea ce caut în hățișul de documente clasificate și nu din Arhivă.

Domnul Gernot Nussbächer era știut ca un foarte bun cunoscător al documentelor găzduite de vechiul bastion al fierarilor, unde fuseseră mutate arhivele din 1923. De asemenea, domnul Gernot Nussbächer era un excelent cunoscător al limbilor germană, română, maghiară și latină și un paleograf de excepție, datorită experienței și acribiei cu care se apleca asupra oricărui document ce-i ieșea în cale, dar era și persoana dispusă oricând să răpească din timpul său ca să ajute.

Întâlnirea mi-a rămas întipărită în memorie și suflet. Când am întrebat de dumnealui a venit un domn, în halat albastru, de o rară modestie. Cu nesfârșită bunăvoință și răbdare a ascultat problemele mele și mi-a promis că mă va ajuta. Mi-a căutat surse de demografie istorică făgărășeană în maldărul de documente aflate în una din cele mai bogate arhive din țară. În timp scurt mi-a adus un registru parohial de nașteri din perioada 1663-1700 și alte registre parohiale de la începutul secolului al XVIII-lea.

Condițiile de lucru erau grele. Nu exista nicio posibilitate de copiere a documentelor, care aveau zeci de pagini. Am stat zile în șir și am copiat datele despre enoriașii bisericilor protestante din Făgăraș. Între timp, domnul Gernot Nussbächer căuta alte și alte documente pentru mine și pentru ceilalți cercetători aflați atunci în sala de lectură a Arhivelor. Printre altele, mi-a adus un registru care cuprindea indicele și rezumatul cauzelor cercetate în Făgăraș în anii 1633-1768. Erau alte zeci de pagini pe care fuseseră transcrise în rezumat, prin secolul al XVIII-lea, la una din reorganizările arhivelor, procesele desfășurate în Făgăraș. Cel care a întocmit registrul avea un scris deosebit de frumos, dar puternic influențat de scrierea gotică. Domnul Gernot Nussbächer nu a ezitat nici un moment să-mi acorde ajutorul de care aveam nevoie pentru a mă familiariza cu documentul.

Regretatul domn Gernot Nussbächer era mereu aceeași persoană calmă, răbdătoare, delicată, amabilă și cu un deosebit tact în a lucra cu cercetătorii.

În orice moment te puteai bizui pe profesionalismul și umanismul dumnealui. Mergea și căuta printre documentele depozitate între zidurile vechi ale bastionului. Se întorcea cu halatul albit ici-colo de var și ținând în mâini documente de o valoare inestimabilă, dintre care unele nici nu ajunseseră încă să fie înregistrate. Pe fața dumnealui se putea citi bucuria că a găsit ceva ce-ți putea fi ție, cercetător tânăr, util.

În afara calităților umane de excepție, Gernot Nussbächer a fost și unul dintre istoricii de mare valoare ai țării noastre. Era un paleograf neîntrecut, cunoscând limbile germană, română, maghiară și latină și paleografiile aferente acestor limbi. Era un spirit enciclopedic, care se preocupa deopotrivă de istoria sașilor și românilor, de istoria economică, socială și culturală din Transilvania și din Țările Române în ansamblul lor. Cercetările sale adesea depășeau lumea medievală și nu ezita să publice documente inedite din secolul al XIX-lea și din primii ani ai secolului XX.

Șirul lung al articolelor și studiilor lui Gernot Nussbächer dezvăluie un istoric interesat de multe aspecte ale societății medievale din Transilvania. Datele din documentele pe care le descoperea le comunica cercului istoricilor și nu numai; astfel a publicat zeci de cărți și articole despre Brașovul lui drag, în care oferea noi informații despre edificii, organizare, personalități, bresle, școală, tipar. Nu a neglijat nici localitățile din jur pentru care erau date în arhive. Investigațiile lui Gernot Nussbächer nu s-au limitat la arhivele brașovene, ci s-au extins și la arhivele din Cluj, Sibiu.

Interesul, pasiunea lui pentru Evul Mediu transilvănean nu cunoșteau limite, astfel a cercetat și scris despre istoria cărții, calendarelor și tiparului, a primelor școli, a breslelor și meșteșugarilor, a științei și tehnicii, a medicinii și mentalităților. A consacrat articole istoriei vinului și fumatului. Nimic nu-i scăpa din ceea ce ținea de viața cotidiană dintr-un oraș mare, din principatul Transilvaniei. Nici relațiile cu țările române extracarpatice nu au fost neglijate. Contribuții importante a adus la cercetarea istoriei limbii și culturii românești de la nord și de la sud de Carpați. Fiecare dintre lucrările sale a constituit o contribuție esențială la cunoașterea și reconstituirea istoriei acestor locuri. Toate aceste informații nu erau rezervate doar tiparului, ci le împărtășea și celor care îi cereau sfatul.

Săptămânile petrecute în Arhivele brașovene sub oblăduirea regretatului Gernot Nussbächer au constituit una dintre cele mai frumoase perioade din cariera mea. Era un izvor nesecat de cunoștințe pe care mă puteam baza oricând, și atunci când căutam un document și când mă împotmoleam la descifrarea vreunui cuvânt. Mereu m-am gândit cu admirație și recunoștință la Gernot Nussbächer.

Vestea dispariției lui Gernot Nussbächer mi-a provocat o mare durere ca om și ca istoric. Comunitatea noastră a pierdut un arhivist și istoric de mare valoare profesională și umană, care iubea istoria și sursele ei și niciodată nu ezita să le cerceteze, să aducă informațiile la cunoștința colegilor de breaslă, un om de o nesfârșită bunătate, amabilitate.

Spre amintire.
Rânduri despre Gernot Nussbächer

Eckardt Schlandt

Numele GERNOT se compune din 2 cuvinte: „Ger” (suliță) și „Not” (luptă). Familia NUSSBÄCHER locuia pe strada Castelului, în fosta casă a Breslei Țesătorilor de lână din Cetate.

Din clasa I, Gernot Nussbächer mi-a fost coleg până la absolvirea liceului în anul 1956. Țin minte aniversarea mea de 7 ani când a venit punctual, a plecat punctual, totul corect, dar distant. În clasa I, Gernot a fost premiat, în clasa a II-a am fost eu, deci s-a născut o rivalitate care a mocnit chiar dacă în clasa a III-a am fost depășiți amândoi de o fată, Irmgard, care a fost premiantă în toți anii ce au urmat.

Gernot, cu memoria lui fantastică, a știut o mie de amănunte pe care noi, elevii de rând, le uitasem demult; și-a antrenat memoria cu o mulțime de date utile sau inutile: știa datele de naștere până și la vânzătoarele din piață sau, de ce nu, la actrițe ori instrumentiste, unde făcea o selecție (sunt doar niște amănunte despre memoria sa).

Iar ca istoric eminent știa cât o enciclopedie, mai ales din istoria Ardealului. Știa mai mult decât ce spunea, a știut să tacă când discuțiile îl provocau de multe ori. Foarte repede i se încredințau posturi de mare răspundere, unde se impunea datorită cunoștințelor sale, dobândite printr-o forță de muncă și disciplină de fier.

Revenind la anii de școală, Gernot era cu totul altfel decât noi toți, fapt care irita pe mulți. Era într-o altă lume și nu căuta prieteni în clasă. Dorea numai să fie lăsat în pace. Din când în când ne uluia cu o intervenție, ca să ne dăm seama că știe mult mai mult (de exemplu: Istoria Brașovului). În vacanțe cutreiera bisericile cetății, studia tot inventarul lor artistic: altar, amvon, clopot, cristelniță, orgă, obiecte deosebite etc.

Fiind o fire mai retrasă, ca student în Cluj nu a avut de-a face cu organele de securitate, și-a văzut de treabă, deci a rămas „la subiect”. În perioada comunistă existau destule capcane, dar majoritatea au fost ocolite cu diplomație. O perioadă scurtă a considerat că e mai bine să se retragă de la Arhivele Statului Brașov, dar nu era de înlocuit, așa că a revenit. Și acum îi simțim lipsa în foarte multe domenii.

Numele lui a fost cunoscut în mai multe țări și a obținut distincții și premii de onoare. Numeroasele lui lucrări le-a inventariat exemplar, așa încât cei interesați se pot documenta rapid. Multe din ele sunt lucrări de referință. Și Arhiva Comunității Honterus datorează multe inițiative experienței vaste a acestui mare brașovean.

(noiembrie, 2020)

Un om pentru oameni

Ioana Căpățînă

„Cea mai slăvită capodoperă a omului este viața trăită cum trebuie”.
(Michel de Montaigne)

Luna mai 2002, păşesc cu teamă, dar şi cu speranţă, în noul loc de muncă, la Parohia Evanghelică C.A. Braşov, unde prim-preotul Bisericii Negre şi colegii de birou m-au primit călduros. Aici l-am cunoscut pe domnul Gernot Nussbächer, omul dornic să ajute, să dea un sfat legat de profesie sau viaţă, să ofere sprijin în găsirea diverselor informaţii, acel om care era bucuros când îşi ajuta semenul.

Domnul Gernot avea foarte multă răbdare şi înţelegere faţă de varietatea problemelor cu care se confruntă un tânăr, oferindu-i încurajare şi sfaturi competente, de cele mai multe ori folosind experienţa dânsului de viaţă.

Autor a numeroase volume proprii, colaborări la volume colective şi cele peste 120 de studii publicate în revistele de specialitate, cât şi cele mai bine de 1.200 de articole pe teme istorice, apărute în cotidianele şi în presa culturală de limbă germană, română şi maghiară, toate conturează complexitatea personalităţii sale. A valorificat cu multă pricepere, trudă şi temeinicie, bogăţia de informaţii existente în arhiva Braşovului şi a Bisericii Negre, sistematizându-le şi dându-le o formă literară.

Cărţile sale despre Biserica Neagră, despre reprezentantul sas al umanismului european Johannes Honterus, una dintre marile figuri culturale ale saşilor din Transilvania, despre Braşovul cu monumentele sale în cartea *Din cronici şi hrisoave*, sunt repere ale activităţii sale. Din aceste cărţi afli numeroase informaţii (date, denumiri, locuri, nume de personalităţi) care au fost de-a lungul timpului pe aceste meleaguri, cu obiceiuri, credinţe, spiritualitate, în egală măsură saşi, români, maghiari. Costin Feneşan, în cuvântul-înainte la cartea *Din cronici şi hrisoave*, citează afirmaţia fostului director adjunct al Arhivelor Statului Braşov, Ştefan Suciu: „Gernot Nussbächer a fost unul dintre cei mai dotaţi arhivişti români” sau, cum foarte frumos l-a numit actualul director al Arhivelor Statului Braşov, Bogdan Popovici, pe Gernot, ca fiind „Ultimul Mohican”. Confundând laboratorul său de lucru cu sala de studiu a Arhivelor, unde se apleca cu pasiune şi migală asupra paginilor care oglindesc trecutul meleagurilor noastre, conferindu-le greutatea unei judecăţi critice, cumpănite şi profunde.

Domnul Gernot Nussbächer îşi valorifica cunoştinţele şi informaţiile pe care le deţinea şi prin faptul că putea deveni oricând un ghid, care, cu multă pricepere, prezenta obiectivele Braşovului, printre care se număra şi Biserica Neagră. Un eveniment deosebit pentru mine l-a constituit vizita

făcută împreună cu dânsul în turnul Bisericii Negre, în toamna anului 2003. Ajutorul și îndrumarea domnului Gernot Nussbacher au fost pentru mine de neprețuit, având în vedere cunoștințele și experiența sa îndelungată în multe domenii.

Am convingerea că domnul Gernot Nussbächer a împrumutat din trăsăturile umanistului Honterus, pentru că, asemeni lui, și dânsul a fost „un om evlavios, modest, darnic în învățături, respectuos, fără dispreț pentru alții", un OM pentru oameni, de la care ai avut de învățat atât ca profesie, cât și în privința comportamentului și conduitei în viață.

Gernot Nussbächer.
Crâmpeie de amintiri

Elena Dimitriu

Am păstrat în amintire imaginea lui Gernot Nussbächer din anii 1986-1989, când venise să lucreze la bibliotecă, în urma „exilării" lui de la Arhivele Statului.

Auzisem multe despre el, dar nu îl cunoșteam personal. Lucram, în vremea aceea, la Serviciul Metodic, care ocupa același birou cu Serviciul Bibliografic, unde urma să activeze noul nostru coleg. A apărut în ușa biroului așa cum aveam să îl știm cu toții, cu zâmbetul lui cald, prietenos, deschis, fără nicio umbră de supărare. Nu l-am auzit nici mai târziu să se plângă vreodată de schimbarea locului de muncă, ce îi fusese impusă în mod nedrept. De altfel, pe măsură ce l-am cunocut mai bine, am văzut că nu se plângea niciodată de nimic, rămânând mereu echilibrat, senin.

Purta în spate un rucsac uriaș, care contrasta cu statura lui măruntă. A scos din el, mai întâi, halatul lui bleumarin, pe care l-a îmbrăcat tacticos, intrând parcă, în acest fel, în noul său rol de bibliograf. Apoi, și-a amenajat noul loc de muncă. Prima acțiune: instalarea termometrelor la fereastră: unul pe dinăuntru și altul pe dinafară. Ne-a explicat că tot așa avea și la Arhive, dar și acasă. Voia să știe totdeauna cu exactitate câte grade sunt afară, pentru ca, atunci când ieșea, să-și adapteze îmbrăcămintea în funcție de temperatură. Astfel am înțeles de ce avea nevoie de un rucsac atât de mare. Era, în fapt, o adevărată garderobă ambulantă: pulovere și veste mai groase sau mai subțiri, băști și căciuli, tricouri și chiar maiouri și ciorapi de schimb. Printre ele, niște rondele, de grosimi diferite, croșetate din lână de către soția sa, pe care le punea în fundul bășții sau le scotea în funcție de mișcarea mercurului în termometru.

Părea delicat și sensibil, poate de aceea era foarte grijuliu cu el însuși. Dar aveam să constat că era atent și cu cei din jurul lui. Odată, când am ajuns la birou rebegită de frig și udată strașnic de o ploaie de toamnă, m-a surprins scoțând din rucsacul de poveste și oferindu-mi, cu naturalețe, o pereche de ciorapi (!!!) uscați și călduroși. Câtă bunătate și dragoste frățească! Altădată, când m-am plâns că mi-e foame, a scos, din alt „sertar" al rucsacului, un sandviș *à la Nussi:* pe felia de pâine cu unt erau suprapuse felii de salam și brânză, peste care stătea un strat gros de marmeladă. Mirându-mă, mi-a explicat că tot acolo se duc, ce rost ar avea să te complici, făcând mai multe sandvișuri. Spiritul lui pragmatic avea mereu câștig de cauză.

Erau anii când înghețam iarna, lucrând la birou într-o încăpere cu caloriferele înghețate. Gazul nu avea presiune și centrala funcționa numai noaptea, câte 2-3 ore. Până dimineața, când veneam noi la program, caloriferele erau reci. Dar Gernot avea soluții practice, „nemțești". Pentru încălzirea

picioarelor, și-a pus sub birou un scăunel de lemn cu un grătar, peste care așeza o cărămidă încălzită în singura sobă din bibliotecă, cea din legătoria de cărți de la demisol, unde lucra domnul Sandu Jidoi. Nussi cobora acolo și reîncălzea, din când în când, cărămida dătătoare de căldură. Apoi, a instalat, în spatele caloriferului, un carton acoperit cu staniol, ca să reflecte în încăpere și nu în perete, orice eventuală adiere de căldură din calorifer.

Soțul meu, căruia i-am povestit această inițiativă, a copiat imediat soluția ingenioasă și a confecționat, pentru toate caloriferele de acasă, astfel de cartoane „reflectorizante", care există și acum. Când le șterg de praf, îmi amintesc negreșit vremurile acelea.

Lucra cu seriozitate, dar și cu plăcere, orice avea de făcut. Era oricând dispus să ajute pe oricine i-ar fi cerut un sfat sau i-ar fi adresat o întrebare. Era plin de solicitudine și disponibilitate. Modestia sa contrasta cu cunoștințele sale vaste și aprofundate, din care împărtășea cu prietenie și generozitate colegilor care aveau nevoie. Nu l-am auzit niciodată bârfind sau vorbind de rău pe cineva. Era un bun coleg, plin de bunăvoință, cu multă empatie față de cei din jurul său.

Colegii din bibliotecă l-au primit la început cu respect și deferență, dat fiind renumele lui de mare arhivist, cercetător și istoric. Dar atitudinea lui deschisă și colegială au stârnit repede simpatia și căldura colectivului. Nussi era bucuros să se afle înconjurat de un colectiv format, în majoritate, din doamne și domnișoare. Era sensibil la farmecul feminității! Îmi amintesc că nu uita niciodată să ne felicite la aniversarea zilelor noastre de naștere, chiar și după ce nu a mai lucrat cu noi în bibliotecă. Avea un caiet în care își notase cu minuțiozitatea arhivistului datele zilelor noastre de naștere. Era înduioșător!

După '90, când s-a întors la arhive, ne întâlneam întâmplător, pe stradă. Bucuria revederii era sinceră și reciprocă. Era la fel de atent, se interesa, fără formalism, de colegii din bibliotecă și de cei apropiați din familia mea.

La întrebarea: „Ce mai faci, Nussi?", răspundea invariabil, cu fața senină și surâzătoare: „Nemeritat de bine, har Domnului!" A continuat să răspundă la fel chiar și după ce soția lui s-a îmbolnăvit și el mergea zilnic la azil să o vadă și să o ajute. Despărțirea de ea l-a marcat vizibil, o mare durere se ghicea în spatele zâmbetului său, care nu mai era același. Doar răspunsul lui, la întrebarea obișnuită, venea invariabil, „Nemeritat de bine, har Domnului!"

Era un om minunat, plin de bunătate și căldură sufletească. Avea și multe tabieturi, care ne amuzau pe noi, cei care îl cunoșteam mai îndeaproape. Era conștient de ele și nu ezita să se amuze împreună cu noi, pe seama lor. Dădeau un farmec aparte personalității lui inconfundabile.

Rămâne în urma plecării lui, dincolo de lucrările sale științifice, amintirea unui om adevărat, bun și iubitor de semeni. Zâmbetul lui și privirea caldă nu le vom uita curând.